

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ АГРАРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра адміністративного менеджменту та
зовнішньоекономічної діяльності**

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
«ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА ТА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ»**

ТОМ I

23-24 травня

Київ -2019

УДК 338.43.01/.01 (075.8)

Науково-редакційна колегія:

Галушко В.П. – д.е.н., проф., завідувач кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності, голова оргкомітету;

Останчук А.Д. – к.е.н., доц., декан факультету аграрного менеджменту, співголова оргкомітету;

Мостенська Т.Л. – д.е.н., проф. кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності, співголова оргкомітету;

Ібатуллін М.І. – д.е.н., проф. кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності;

Артіш В.І. – к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності;

Діброва Л.В. – к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності;

Ковтун О.А. – к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності;

Костюк О.Д. – к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності;

Міщенко І.А. – к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності;

Кроп П.Б. – к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності;

Кузьменко С.В. – к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності;

Файчук О.М. – к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності

Затверджено та рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради факультету аграрного менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 4 від 20 травня 2019 р.).

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: Міжнародній науково-практичній конференції, 23-24 травня 2019 р.
– К. : НУБіП України, 2019. – 160 с.

У збірнику представлено матеріали, що розкривають проблеми функціонування сільського господарства та харчової промисловості в умовах глобалізації

Видання розраховано на студентів, аспірантів, викладачів, ропктиків, що займаються проблемами розвитку сільського господарства та харчової промисловості в умовах адаптації до глобальних викликів.

Відповідальність за достовірність поданої інформації несуть автори матеріалів.

© Кафедра адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності
факультет аграрного менеджменту, НУБіП України, 2019

© Автори, 2019

ЗМІСТ

1.	<i>Артіш В.І.</i> СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИРОБНИЦТВА ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ до УМОВ УКРАЇНИ	6
2.	<i>Барнабішвілі Ніколоз</i> НАПРЯМИ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ	9
3.	<i>Berezianko T.</i> FEATURES OF THE MARKET OF PLANT OIL PRODUCTION IN UKRAINE	12
4.	<i>Боковець В.В.</i> ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	15
5.	<i>Бутнік-Сіверський О.Б.</i> ПОДОЛАННЯ ФІНАНСОВИХ ОБМЕЖЕНЬ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В ЇХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ	18
6.	<i>Burlutska S.</i> INVESTMENT AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE	22
7.	<i>Burlutskyi S.</i> AGRICULTURE IN THE SYSTEM OF RECOVERY OF UKRAINIAN EXPORT POTENTIAL	25
8.	<i>Danilchenko A.V., Prots T.A.</i> TRENDS IN THE DEVELOPMENT REGULARITY OF THE MEAT INDUSTRY OF THE WORLD ECONOMY AND THE REPUBLIC OF BELARUS	29
9.	<i>Данько Л.А.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	33
10.	<i>Datsii N.</i> MECHANISMS OF IMPLEMENTATION OF ECONOMIC-ECONOMIC POLICY	36
11.	<i>Дацій О.І.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ, ПРИЗНАЧЕНИХ НА ПІДТРИМКУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА	39
12.	<i>Гаватюк Л.С.</i> ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	42
13.	<i>Голомша Н.Є., Голомша О.Я.</i> МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЗЕРНА	45
14.	<i>Євтушок О.В., Гришук А.М.</i> ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН В ПРОЕКТУВАННІ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ	49
15.	<i>Ємцев В.І.</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	52
16.	<i>Ємцева Г.Ф.</i> ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	55
17.	<i>Ісмаїлов Гусейнгулу Ілхам Огли.</i> ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА АГРАРНИЙ СЕКТОР В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ	58
18.	<i>Кабан О.В., Полянська А.С.</i> ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ВІРТУАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ АПК	60

19.	<i>Капінус Л.В.</i> ОЗНАКИ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДПРИЄМСТВ	64
20.	<i>Коваленко Н.О., Коваленко В.П.</i> СТАЛИЙ РОЗВИТОК БІОЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ	67
21.	<i>Корбутяк А.Г.</i> ЩОДО ПИТАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	70
22.	<i>Костюк О.Д.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НА РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ	74
23.	<i>Крисанов Д.Ф.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ ОПЕРАТОРАМИ РИНКУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ	77
24.	<i>Кузьо Н.Є., Косар Н.С.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ МОЛОКОПРОДУКТІВ УКРАЇНИ ТА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА НЕЇ	80
25.	<i>Кундєєва Г.О.</i> БЕЗПЕКА ХАРЧУВАННЯ ЯК БАЗОВА КОНСТРУКЦІЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	84
26.	<i>Куцяк В.О.</i> ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ: НАМІРИ ТА РЕАЛІЇ	87
27.	<i>Лановська Г.І.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ	91
28.	<i>Лисак В.Ю., Комарніцька О.М.</i> ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	93
29.	<i>Лукиянчук А.А.</i> ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	97
30.	<i>Mischenko I.A.</i> BASES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE UKRAINE	100
31.	<i>Мостенська Т.Г.</i> ВИМОГИ ДО ЯКОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ХАРЧУВАННЯ	104
32.	<i>Mostenska T., Bilan Y., Piankova O., Ralko O.</i> PRO-ECOLOGICAL RESTRUCTURING OF UKRAINIAN ENTERPRISES	107
33.	<i>Mostenska T., Tereszczuk M.</i> STATE OF FOOD SECURITY IN POLAND AND UKRAINE: A COMPARATIVE ANALYSIS	111
34.	<i>Негода Ю.В.</i> ОСНОВНІ ВІДМІННІ ОЗНАКИ МЕХАНІЗМУ ТРАНСФОРМАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В РИНКОВИХ УМОВАХ	114
35.	<i>Ніжніков М.Л.</i> НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНИХ ІНСТИТУЦІЙНИХ СТРУКТУР В АГРАРНОМУ СЕКТОРИ	118
36.	<i>Новак В.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	121
37.	<i>Овчарук О. М.</i> КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ТА ЯКОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ	124
38.	<i>Парій Л.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО	127

	ВИРОБНИЦТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ РЕСУРСІВ	
39.	<i>Пічугіна Т.С., Безгінова Л.І.</i> ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	131
40.	<i>Пічугіна Т.С., Ткачова С.С.</i> КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ	134
41.	<i>Петухова О.М., Сілакова Г.В.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК УКРАЇНИ	137
42.	<i>Полянська А.С., Мажак А.П.</i> СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	141
43.	<i>Пугачов В.М., Пугачов М.І.</i> ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРОХАРЧОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	144
44.	<i>П'янкова О.В.</i> РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО БРЕНДА УКРАЇНИ ЯК ЕКСПОРТЕРА ПРОДУКЦІЇ АПК	147
45.	<i>Соколовська В.М.</i> РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОЇ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ У ПІДТРИМАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	150
46.	<i>Федулова І.В.</i> СУТНІСТЬ І СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ ДОСТУПНОСТІ В УКРАЇНІ	153
47.	<i>Юринець З.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	158
48.	<i>Юрій Е.О.</i> ФІНАНСОВА РІВНОВАГА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	161

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИРОБНИЦТВА ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ ДО УМОВ УКРАЇНИ

Артиш В.І. к. екон. н., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м.Київ, Україна

У розвинутих країнах світу, де дійсно дбають про здоров'я своїх громадян, про охорону довкілля, замислюються над вирішенням проблем збереження й відтворення якості та родючості ґрунтів, тому підтримують такий напрям, як органічне виробництво. Органічні ферми отримують від десятків до сотень євро на гектар сертифікованих земель. Ці кошти акумулюються і надходять виробникам на рівні Євросоюзу та конкретної країни, місцевих бюджетів. Усе це, а також значний попит споживачів на органічні продукти стимулює багатьох виробників переходити на органічні методи господарювання [3, с. 121].

Тому сучасні світові тенденції переконують, що із поступовим підвищенням рівня життя населення, що дає змогу споживачам звертати більше уваги на якість, ніж на ціну, значно зросли вимоги до екологічної безпечності продукції. Споживачів дедалі більше турбує якість та екологічна складова продукту й наявність екологічного сертифіката, які стають одним з переконливих мотивів купувати таку продукції [6].

Із збільшенням обсягів виробництва органічної продукції якісно покращується ринок сільськогосподарської продукції та продовольства, гарантується захист від потрапляння в організм людини залишків пестицидів, стимуляторів росту, ГМ-компонентів та інших небезпечних речовин у разі споживання такої продукції [1, с. 131].

Також органічне сільське господарство має значні переваги для здоров'я. По-перше, воно знижує ризик втрати здоров'я для сільськогосподарських працівників, адже саме вони найбільш уразливі до дії пестицидів та інших

хімікатів, які використовує конвенційне виробництво. По-друге, органічні продукти корисніші для споживачів завдяки мінімізації впливу на здоров'я токсичних і стійких хімічних речовин. Середньостатистичні конвенційні овочі та фрукти містять у своєму складі понад 20 пестицидів, а м'ясо та молоко – містить антибіотики, гормони, стимулятори росту. Натомість, за дослідженнями вчених з різних країн, органічні продукти на 50% містять більше поживних речовин, мінералів і вітамінів (вітамін С, залізо, магній і фосфор), ніж аналогічні продукти з промислових ферм. Особливо корисні органічні продукти для дітей, оскільки їхній організм більш вразливий до дії залишків пестицидів, нітратів, важких металів та антибіотиків у продуктах харчування. Тому світовий ринок органічної продукції розвивається швидкими темпами. Україна робить лише перші кроки у формуванні та становленні ринку органічної продукції, який є вже досить розвинутим в інших країнах (зокрема ЄС). Останнім часом український ринок органічних продуктів набуває розвитку завдяки прагненню покупців до здорового раціону та зростаючого позитивного впливу сучасних технологій виготовлення масових продуктів харчування.

Підвищення рівня екологічної свідомості населення розвинутих країн і популяризація здорового способу життя справляють значний вплив на ринок продуктів харчування і сировини, де дедалі більшу перевагу надають екологічно безпечній та якісній продукції. Разом із тим підвищуються вимоги споживачів до процесу виробництва такої продукції, який повинен не завдавати шкоди навколишньому природному середовищу та сприяти відновленню природних ресурсів. Необхідною передумовою для успішного позиціонування на світовому ринку продовольчих продуктів і сільськогосподарської сировини стало екологічне врегулювання аграрного виробництва та його впливу на навколишнє природне середовище. Це поставило перед аграрним сектором національної економіки комплексну проблему екологічного спрямування практики використання сільськогосподарських земель [2, с. 78].

Формування ринку органічної продукції залишається перспективним напрямом поліпшення стану вітчизняного ринку сільськогосподарської продукції та продовольства в майбутньому. Тому сприяння розвитку органічного виробництва, яке виникло на противагу деструктивним процесам у сільському господарстві та ринку органічної продукції, повинно стати одним із пріоритетних завдань на подальшому шляху нашої держави (рис. 1).

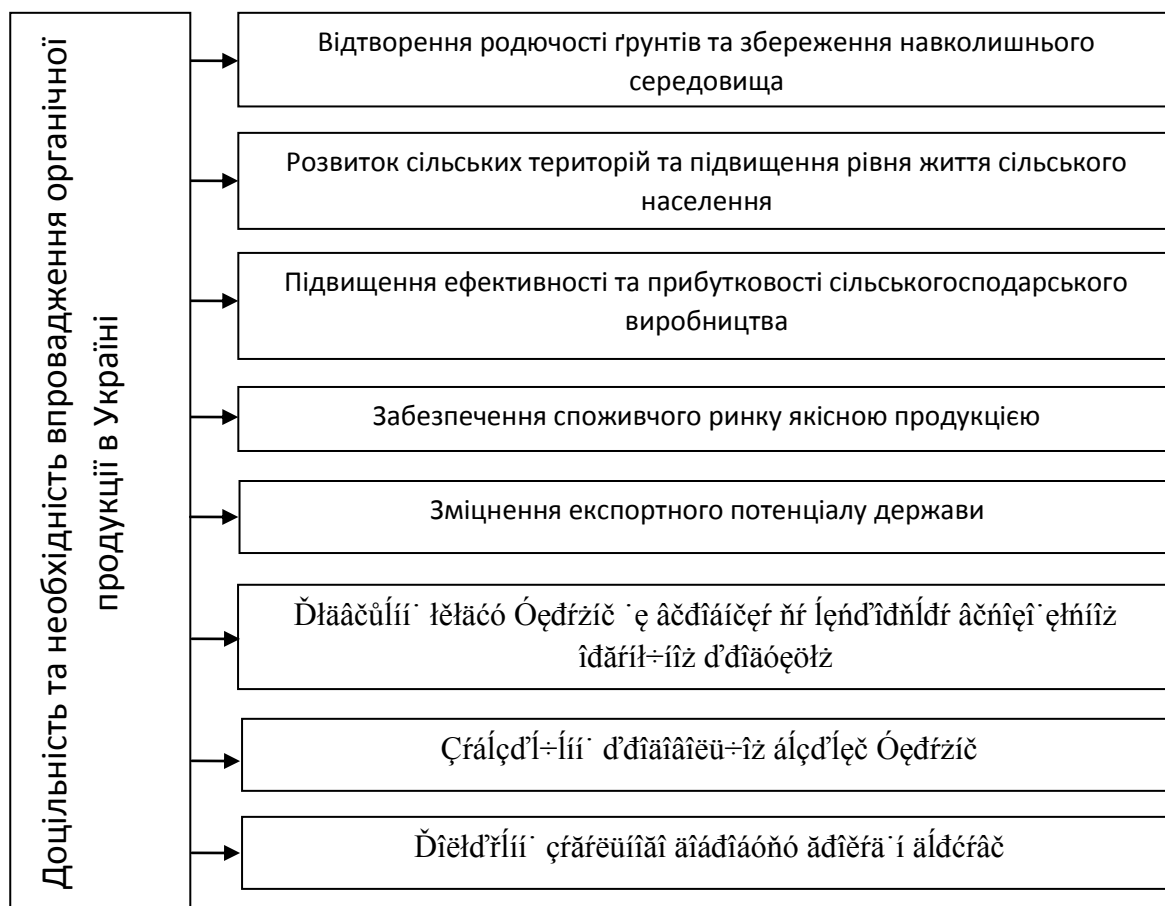

Рис. 1. Необхідність впровадження органічної продукції в Україні

Джерело: розробка автора.

Розв'язання зазначених проблем дасть змогу забезпечити ефективний розвиток органічного виробництва в Україні, оскільки вона має для цього достатній потенціал. Також важливим інструментом реалізації потенціалу органічного виробництва є запровадження сертифікаційних знаків екологічного

маркування, пропагування культури споживання органічної продукції, підвищення рівня життя населення [5, с. 41].

Список використаних літературних джерел

1. Гаваза Є. В. Ринок органічної продукції та його інфраструктура: сучасний стан і перспективи розвитку. Економіка АПК. 2014. № 5. С. 131–135.
2. Кропивко М., Ковальова О. Екологічна Диверсифікація використання сільськогосподарських земель в Україні. Економіка України. 2010. № 7. С. 78–85.
3. Милованов Є. В. Правові засади регулювання органічного виробництва в країнах ЄС. Економіка АПК. 2018. № 5. С. 117–123.
4. Принципи органічного виробництва. URL : <http://organic.com.ua>.
5. Харченко Т. Б. Перспективи розвитку ринку органічної продукції в Україні. Економіка АПК. 2013. № 9. С. 37–41.
6. Shil P. Evolution and Future of Environmental Marketing. Asia Pacific Journal of Marketing & Management Review, Vol. 1. # 3. New Delhi, India. 2012. P. 74–81.

УДК 354:65.014.1.477

НАПРЯМИ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ

Барнабішвілі Ніколез
аспірант, Міжрегіональна академія управління персоналом
м. Київ, Україна

Системі аграрної освіти в умовах формування нової економіки в агропромисловому комплексі та реалізації стратегічної мети сучасної кадрової політики відводиться особливе місце щодо підготовки якісно нового кадрового потенціалу. Тому за останні роки аграрними навчальними закладами розроблено новий механізм підготовки кадрів для аграрної сфери: зроблено спробу співпраці з кадровими службами місцевих управлінь сільськогосподарства та, відповідно до замовлення, формування обсягів прийому студентів; відкрито нові спеціальності та спеціалізації; розроблено нові

навчальні програми для всіх спеціальностей. Аналіз прийому і динаміка зміни контингенту студентів вищих аграрних навчальних закладів показує, що кількість їх абітурієнтів та студентів протягом досліджуваного періоду має тенденцію росту; стабілізувався обсяг державного замовлення; відбувся перерозподіл абітурієнтів у бік спеціальностей технічного і технологічного профілів; збільшилась частка сільської молоді серед студентів вищих аграрних навчальних закладів [1].

При обґрунтуванні інтеграційної стратегії розвитку аграрних вищих навчальних закладів України необхідно визначити та розглянути напрями структурної перебудови вищої аграрної освіти України в системі інноваційної економіки. Спонукальним мотивом розробки цих напрямків та модернізації системи аграрної освіти є стратегічне завдання інноваційного розвитку сільського господарства України, яка передбачає вдосконалення системи наукового забезпечення АПК і коригування освітнього процесу, адекватному новим умовам розвитку галузі та всього агропромислового комплексу. Очевидна затребуваність фахівців нової формації [2].

Основні положення структурної перебудови вищої аграрної освіти України полягають у наступному. Регіонально орієнтована політика в галузі вищої аграрної освіти дозволяє знайти нові підходи до управління процесом професійного становлення майбутнього спеціаліста в умовах конкретних форм господарювання. Поступова перебудова педагогічного процесу, орієнтація його на формування особистості, розвиток природних, професійно важливих якостей, самостійності та активності при вирішенні професійних завдань обумовлює лібералізацію форм, змісту та технологій навчання. Виходячи з загальнокультурних потреб суспільства, виділення як основного базису навчально-виховного процесу розвиток особистості веде до якісної зміни сутності освітнього процесу у аграрних вищих навчальних закладах, його гуманізацію та гуманітаризацію

Здійснення моніторингу та науковий аналіз стану вищої аграрної освіти на регіональному рівні забезпечує умови більш ефективного проходження інформаційних потоків і керування освітніми моделями як усередині системи освіти, так і поза нею. Реалізація даних положень в системі інноваційної економіки, на наш погляд, повинна будуватися на наступних принципах:

а) гнучкість і відкритість освітніх систем регіону, включаючи формальні і неформальні структури;

б) гуманізація і гуманітаризація навчально-виховного процесу вищих аграрних освітніх закладів;

в) інтегративна основа аграрної вищої освіти;

г) різноспрямованість професійної підготовки, можливість отримання другої освіти, варіативність професійної підготовки;

д) усвідомлений вибір моделі професійного становлення особистості та активна установка на її реалізацію;

е) престижність навчання в вищих аграрних навчальних закладах;

е) конкурентоспроможність випускників на ринку аграрної праці.

Визначені напрямки структурної перебудови вищої аграрної освіти України і кадрового забезпечення агровиробництва, спрямовані на вирішення проблем як підвищення якості освітнього процесу, так і наукового супроводу реалізованих прогресивних технологій і стратегічних проектів в господарську практику, а також питань затребуваності молодих фахівців дозволить державним органам управління АПК різних рівнів науково обґрунтовано вирішувати проблеми підвищення ефективності аграрного виробництва на новій технологічній основі, фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання, підвищення конкурентоспроможності продукції, оптимізації виробничих процесів, підвищення престижності сільськогосподарської праці, розвитку сільських територій, створення нових робочих місць, усунення сільського безробіття.

Список використаних літературних джерел

1. Вощевська О.В. Методичні рекомендації використання досвіду системи вищої освіти США у підготовці інженерів-аграрників. К. : Національний аграрний університет, 2007. 72 с.

2. Дацій Н.В. Новітні технології корпоративного менеджменту в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій [колективна монографія] / за заг.ред. д.е.н. Захарін С.В. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2014. – 330 с.

УДК 338.439

FEATURES OF THE MARKET OF PLANT OIL PRODUCTION IN UKRAINE

Berezianko T., Doctor of economic, Professor
National University of Food Technologies,
Kyiv, Ukraine

This season (2017/2018) global transformations are taking place in the oilseed market. This is due to the action of two factors: political and natural. Major changes are occurring among the main consumers and sellers of oilseeds. Analysts agree that in the next 10 years, the markets that are now targeted for Ukrainian vegetable oil will change. [1]. The national fat-and-oil industry is established as a leader by the export volume of sunflower-seed oil in the world. The industry is characterized by the powerful stock resources, equity capital and developed transshipment complex. The steady adjustment of trade rules in the buyer countries and our country reflects international and oligopolistic instruments of competition.

Although rapeseed and soybeans are more in demand on the export market, and the share of sunflower oil in the overall market structure is only 14% [2], but this time the sunflower has surpassed wheat and corn in the sown areas. The demand for oilseeds increased by 136%.

It is also necessary to take into account the factor of the slowdown in the growth of the global trade in vegetable oils: according to FAO and USDA forecasts, in the next decade this figure will grow by 18-20% [3,4].

Competition is developing in all directions, and this concerns production. Competing regions will occupy an entire large market share - Brazil plans to increase its production of corn and soybean oil by 55%, while Argentina is seeking to soften the quality requirements of sunflower oil to enter the market with its oils produced on specific soils [4].

In the future, the production of raw materials for all oilseeds will be expanded, but a decrease in profitability is inevitable, because quality requirements are constantly increasing. In these conditions, you need to change the strategy.

According to the State Statistics Service of Ukraine, the production of the main sorts of oilseeds plants exceeded 18.32 million tons in 2017 in Ukraine.

The export potential of the fat-and-oil industry is determined by two factors. First, the volume of demand for sunflower oil depends on the world soybean harvest. The soybean is in the first place of the whole world oil consumption. Therefore, in case of insufficient meeting the soybean oil demand, there is a growing demand for sunflower oil. The USDA takes into account this factor while developing the forecast.

At the same time, it should be noted, that as of 2019, Ukraine has sufficient technical capacity to store, transport, handle and process sunflower seeds. The capacities for processing of oilseeds are growing and amounted to 22 million tons at the end of 2017. As a result, it is possible to process all the crops grown in Ukraine.

And these capacities are increasing every year. The reason for this is not only the growth of production and processing of oilseeds, but also the isolation of the activities of sunflower oil producers .

The process of consolidation and control continues to develop in the oilseeds processing market of Ukraine.

The object of our attention was the market and export opportunities of the product group of sunflower oil. Ukraine holds the first place in this sector. The

analysis showed that changes in the export structure are caused by the following factors: climate change, growth in consumer activity in some regions (China, India), political and economic rivalry of trading players (US and China; Europe and India; Brazil and Argentina). Consumer activity in China is caused by the development of animal husbandry, which forms an increased demand for meal as an additive to feed. The activity of India is formed due to the growth of consumption of this product by the population of the country. At the same time, experts and analysts consider it practically impossible to increase the acreage of sunflower, which will cause a partial replacement of the deficit with other types of oils (for example, corn oil). Also considered an inevitable decline in profitability in this group of exports. In a competitive environment, the struggle between tariffs and duties is actively used, and the buyer countries use political levers to put pressure on suppliers. From the exporting countries, there is a clear need to change the situation with the help of product quality tools or to reduce quality requirements to increase exports. For Ukraine, an important direction is the transition from the export of raw sunflower oil to the export of refined oils, including using give-and-take schemes and brand building.

For Ukraine today, the main ones are: diversification of production, product quality and the search for new markets. But the solution of these problems is impossible without taking into account global trends and the prospects for their future development. The main factors that will affect prices in subsequent years are China, India and trade barriers. One of the most promising markets for sunflower oil today is India, where consumption increases every year with population growth.

Sunflower oil, and Ukraine trading in raw oil, should be included in the premium segment - this is a top priority for the national producer. For the Ukrainian manufacturer, this means the need for product branding. In the market of processing oilseeds protein flour is gaining increasing popularity, which is used for feeding in animal husbandry. The researchers are faced with the task of studying the possibility of increasing the amount of protein in sunflower flour, since this expands the possibilities of increasing the export of meal.

References

1. Garkavenko Iu. Uvelichenie ploshchadei pod maslichnymi ili import syria: chto vyberet ukrainskii rynek? «Available at:» <http://www.ukragroconsult.com/news/uvelichenie-ploshchadei-pod-maslichnymi-ili-import-syria-chto-vyberet-ukrainskii-rynok>
2. BLACK SEA OIL TRADE – 2018: new opportunities and threats in the conditions of global market transformation «Available at:» <http://www.ukragroconsult.com/news/black-sea-oil-trade-2013-2018-novye-vozmozhnosti-i-ugrozy-v-usloviyah-globalnoi-transformacii-rynka>
3. Sunflower oil [Global Trade Platform] «Available at:» <https://www.tridge.com/intelligences/sunflower-oil/export>
4. Sunflower Oil Production, Quality and Applications [ISOA] «Available at:» <https://isoa-sunoil.org/sunoil-news/results-of-isoa-conference-sunflower-oil-production-quality-and-applications>

УДК 658.5.012.1

ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Боковець В.В., д. екон. наук, проф.
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Вінниця, Україна

Невід'ємною складовою ринкової економіки є створення й розвиток конкурентного середовища - сукупності зовнішніх стосовно конкретного підприємства факторів, які впливають на конкурентну взаємодію підприємств відповідної галузі. За рівнем конкурентного середовища можна судити про привабливість того або іншого товарного ринку для потенційних інвесторів, або для нових суб'єктів, що хазяйнують.

Конкурентоспроможність підприємств харчової промисловості відображає їх гнучкість і адаптивність до постійних змін зовнішнього середовища, а також

їх можливість ефективно використовувати наявні внутрішні резерви. В умовах якісних змін у світовій економіці, викликаних загостренням конкурентної боротьби на всіх її рівнях, інтенсивний розвиток, модернізація та ефективне управління підприємствами харчової промисловості стає запорукою високої конкурентоспроможності країни. Для забезпечення конкурентоспроможності харчових підприємств необхідно досліджувати фактори, які здійснюють на них значний вплив [1].

На сьогодні найстійкішими є підприємства, які орієнтовані на виготовлення продукції для задоволення базових потреб громадян. До них, без сумніву, можна віднести тих суб'єктів господарювання які займаються виготовленням харчових продуктів. Харчова промисловість України складається з понад 40 галузей, з тисячі великих, середніх і малих підприємств різної форми власності, які виробляють майже 20 % від загального обсягу промислової продукції.

Найбільша частина реалізованої продукції – це напої, м'ясні і молочні продукти, тютюнові вироби, хліб і хлібобулочні вироби. Безсумнівно, що однією з найбільш стратегічно важливих галузей харчової промисловості є хлібопекарська[2].

На сьогоднішній день діє більше 1000 хлібо заводів різної потужності, котрі щодоби виробляють 6,8 тис.т хліба і хлібобулочних виробів (річний обсяг виробництва фіксується на рівні 2,5 млн.т.). Потужності промислових хлібо заводів використовуються на 30 – 40 %, за винятком хлібо заводів Києва і деяких великих міст (Дніпропетровськ, Харків, Одеса, Львів) – тут заводи працюють на повну потужність [3].

У структурі виробництва майже 60% хліба і хлібобулочних виробів випікають промислові хлібо заводи, розташовані в містах і районних центрах. Решта – обслуговують сільську зону. Як правило, такі підприємства невеликої потужності. Близько 40% хліба і хлібобулочних виробів випікають малі пекарні. Відтак, «хлібний» ринок України представлений продукцією

вітчизняного виробництва. Проте, останні роки спостерігається невтішна тенденція стосовно розвитку хлібопекарської галузі. Кількість підприємств які займаються виготовленням такого звичного і важливого продукту харчування щороку зменшується, а ті які функціонують характеризують свою діяльність як на межі виживання. Асортиментний склад більшості заводів виробників хлібобулочної продукції представлений хлібом пшеничним та житньо-пшеничним який займає найбільшу частину об'єму випуску серед булочних виробів та інших видів хліба (дієтичний, елітний, сухарі, бубличні вироби та інше) [4].

Незважаючи на визначені проблеми діяльності хлібопекарських підприємств, актуальність виробництва такого важливого продукту як хліб не зменшується.

Виявлені тенденції розвитку галузі змушують виробників переглянути свої підходи щодо ефективності використання виробничих ресурсів, формування асортименту продукції у відповідності з вимогами споживачів, співпраці з перевіреними постачальниками для забезпечення використання у виробництві якісної сировини. Також важливим питанням залишається урегулювання інтересів підприємств хлібопекарської галузі і держави. Перспективи подальших досліджень повинні стосуватись вирішення зазначеного кола проблем. Вирішити їх можливо використовуючи комплексний підхід. Тільки в такий спосіб можливо враховувати ринкову ситуацію і можливості самих підприємств стосовно виробництва хліба і хлібобулочної продукції. Основною проблемою, що виникає на ринку соціальної хлібобулочної продукції небажання основного прошарку населення купувати якісну продукцію або продукцію з певними властивостями за більш високою ціною, населення звикло до низької ціни хлібобулочної продукції незважаючи на її якість.

Тому з підвищенням купівельної спроможності та розширенням потреб споживачів хлібопекарські підприємства зможуть застосовувати результати розробок, які були проведені стосовно можливості виробництва

функціональної та оздоровчої хлібобулочної продукції, а також до продукції з різноманітними добавками, також слід звернути увагу на технології, що дають змогу збільшувати тривалість зберігання готової продукції зі збереженням високої якості її споживчих властивостей.

Отже зрозуміло, що для підвищення конкурентоспроможності підприємств хлібопекарської промисловості необхідно вирішити ряд задач по розширенню асортиментної лінійки та вдосконаленню виробничої діяльності з підвищенням якісних показників готової продукції.

Список використаних літературних джерел

1. Петруха С.П. Методологічні засади аналізу фінансового стану хлібопекарської підгалузі харчової промисловості України/С.П. Петруха // *Економіст*. 2014. №5. С.15-27.
2. Карнаушенко Л.І. Шляхи розвитку хлібопекарської промисловості України / Л.І.Карнаушенко // *Зернові продукти і комбікорми*. 2011.№1. С.17-19.
3. Соловйов І.О. Маркетингові аспекти діяльності суб'єктів ринку хлібобулочних виробів / І. О. Соловйов, О.О. Мурзак // *Економіка АПК*. 2015. №2. С.100-106.
4. Плотнікова М.Ф. Стратегічні орієнтації підприємств хлібопекарської промисловості / М.Ф. Плотнікова, В.В. Мосейчук // *Економіка АПК*. 2016. №.12. С. 42-48.

УДК 658.1+347.772

ПОДОЛАННЯ ФІНАНСОВИХ ОБМЕЖЕНЬ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В ЇХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ

Бутнік-Сіверський О.Б.,
д. екон. наук, проф., акад. АТН, акад. УАН
*Інститут післядипломної освіти
Національного університету харчових технологій, м. Київ, Україна*

Сьогодні почала активізуватись інноваційна діяльність в бюджетних закладах навчальної вищої освіти та наукових державних бюджетних установах (далі – ВНЗО/НДБУ), де створюються умови для розвитку інноваційного середовища, покращується їх правове поле, що спонукає до оновлення розгляду

комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності. Цьому сприяє прийняття змін та доповнень до законів України «Про вищу освіту» [1] та «Про наукову і науково-технічну діяльність» [2]. При цьому слід враховувати особливості, які пов'язані з тим, що бюджетні установи є неприбутковими (БКУ: пп. 12 п. 1 ст.2) [3]. Відносно використання бюджетних коштів ВНЗО/НДБУ, то ще не зняті відповідні фінансові обмеження, які не сприяють покращенню інноваційно-правового середовища та стримують їх інтелектуальному розвитку.

Згідно Податкового кодексу України неприбуткова організація повинна додержуватись таких вимог (ПКУ: пп. 133.4.1 ст.133) [4], які мають фінансові обмеження щодо заборони в установчих документах мати розподіл отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб; обмеження на передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення); обов'язкового внесення контролюючим органом до Реєстру неприбуткових установ та організацій.

Зазначимо, що у ВНЗО/НДБУ бюджет може складатися із загального та спеціального фондів (БКУ: п.1 ст.13). Основні джерела формування і напрями використання коштів бюджетних установ розглядає у своїй публікації К.С. Дяченко [5], які враховують загальні фінансові обмеження інноваційного розвитку бюджетних установ.

На рівні бюджетних установ до доходів загального фонду належать кошти, що надходять із загального фонду бюджету для виконання бюджетними установами своїх основних функцій (БКУ: п.2 ст.13). До доходів спеціального фонду бюджету належать власні надходження бюджетних установ, які мають цільове спрямування (БКУ: п.3 ст.13).

Власні надходження бюджетних установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету (БКУ: п.4 ст.13). Одночасно, слід враховувати, що власні надходження бюджетних установ є кошти, отримані в установленому порядку бюджетними установами як плата за надання послуг, виконання робіт, гранти, дарунки та благодійні внески, а також кошти від реалізації в установленому порядку продукції чи майна та іншої діяльності (БКУ: пп.15 п.1 ст.2). Акцентуємо увагу на тому, що зазначені доходи, а також відсотки, отримані від розміщення коштів ВНЗО/НДБУ на вкладних (депозитних) рахунках в установах державних банків, включаються до фінансового плану (кошторису) ВНЗО/НДБУ і можуть використовуватися на придбання майна і його використання, капітальне будівництво та ремонт приміщень, поліпшення матеріально-технічного, навчально-лабораторного, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу тощо в межах статутної діяльності закладу вищої освіти, наукової установи (абз.2 п.2 ст. 70 Закону України «Про вищу освіту»). При цьому слід враховувати, що казначейське обслуговування бюджетних коштів передбачає контроль (БКУ: п.1 ст. 43). Звернемо увагу і на те, що у разі відсутності відповідних бюджетних призначень на наступний бюджетний період, які можуть бути пов'язані з накопичення доходів спеціального фонду бюджету на операції з інтелектуальною власністю, як залишки коштів спеціального фонду перераховуються до загального фонду державного бюджету (БКУ: частина 2 ст.57), що є фінансовим обмеженням творчої інтелектуальної діяльності в умовах очікуваних ліцензійних платежів (паушальний платіж, роялті, комбінований платіж) за використання об'єктів права інтелектуальної власності ліцензіатом. Безумовно корисним було би адаптувати позитивний зарубіжний досвід фінансування бюджетних установ західноєвропейських країн, але в умовах фінансової державної бюджетної монополізації цього досягти неможливо. Тому і пропонується компроміс на рівні державно-приватного партнерства.

На першому етапі подолання фінансових обмежень бюджетних установ в їх інтелектуальному розвитку, пропонуємо внести зміни до Бюджетного кодексу України, Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інші законодавчі та нормативні акти виділивши ВНЗО/НДБУ зі змішаною формою спеціального фонду.

За таких умов, власні надходження бюджетних установ зі змішаною формою спеціального фонду отримуються ВНЗО/НДБУ додатково і не включаються до спеціального фонду бюджету в частині фонду, яка отримана за результатами комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, у тому числі за ліцензійними договорами. Бюджетні установи зі змішаною формою спеціального фонду є неприбутковими, окрім частини спеціального фонду, яка не входить до бюджету.

Власні надходження бюджетних установ зі змішаною формою спеціального фонду використовуються (без урахування частини дев'ятої статті 51БКУ) на: 1) проведення патентно-кон'юнктурних досліджень; 2) підтримання чинності та продовження строку дії охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, майнові права на які належать такій бюджетній науковій установі; 3) виплату ліцензійних платежів (паушальний платіж, роялті, комбінований платіж) за використання об'єктів права інтелектуальної власності такою бюджетною науковою установою; 3) виплату винагороди авторам службових об'єктів права інтелектуальної власності, майнові права на які належать такій бюджетній науковій установі; 4) набуття прав та отримання охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, майнові права на які належать такій бюджетній науковій установі, в Україні та за кордоном; 5) реєстрацію службових творів, майнові права на які належать такій бюджетній науковій установі.

Список використаних літературних джерел

1. Про вищу освіту. Закон України № 1556-VII від 01.07.2014. – Редакція від 01.01.2018. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/>

2. Про наукову та науково-технічну діяльність. Закон України № 848-VIII від 26.11.2015. – Редакція від 01.08.2016. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19/>
3. Бюджетний кодекс України. Закон України № 2456-VI від 08.07.2010. – Редакція від 04.12.2016. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Податковий кодекс України. Закон України № 2755-VI від 02.12.2010. – Редакція від 19.04.2018. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Дяченко К.С. Особливості функціонування бюджетних установ у системі державних фінансів /Економіка і суспільство, Випуск # 7 / 2016. Мукачівський державний університет С. 739-748. – URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/7_ukr/125.pdf

UDK 338.242.42

INVESTMENT AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

Burlutska Svitlana, Doc.Sc. in Econ., prof.
*National University of Food Technology,
Kyiv, Ukraine*

In accordance with the United Nations recommendations, private entrepreneurial, investment and innovative activities are another key driver of productivity growth, inclusive economic growth and job creation. Therefore, the main vector of efforts needs to be directed towards improving policies and strengthening regulatory frameworks to ensure that private sector incentives are closely linked to public goals, including encouraging the private sector to adopt sustainable practices and promoting long-term investment. Public policy is responsible for creating an enabling environment at all levels, and the regulatory framework is responsible for stimulating the domestic entrepreneurial sector. The inflow of international private capital, especially foreign direct investment, along with the stability of the international financial system, is vital additions to national efforts in sustainable development. However, it should be noted that there is a significant investment deficit in key sustainable development sectors [1]. Foreign direct investment in many developing countries (including Ukraine) is concentrated in single sectors and is predominantly short-term in nature. Hence, both public and private investment play a key role in financing sustainable development projects.

These processes require the implementation of both development banks and development finance institutions. In doing so, tools and mechanisms such as public-private partnerships, mixed financing, which combines concessional public and private commercial financing, non-recourse financing, risk mitigation tools and overall project financing structures should be used.

The annual volume of direct investments actually received by the Ukrainian agriculture since 2010 has increased from UAH 1,1568 million to UAH 64,243 million at the end of 2017 (tabl. 1). The total growth over the period under review amounted to 455.35%. At the same time, investments in equity capital did not have a stable trend. Since 2010, as of the end of 2014, they have increased from 680 million UAH to UAH 776.9 million, and at the end of the period under review amounted to only UAH 586.2 million. Compared to the base (2010 year), their volume decreased by 13.79%. Gross value added (GVA), Output in agriculture (OA) were characterized by steady growth of 267.93% and 273.69%, respectively, against the baseline year 2010. Accordingly, Financial results before taxation (FRBT) increased from 17320,5 million UAH in 2010 to 78786,1 million UAH. Such rather optimistic results of the assessment to a certain extent are distorted by exchange rate fluctuations and dynamics of prices for agricultural products.

Table 1

Performance indicators for investment in agriculture*

Absolute indicator**, millions hryvnya	Time period					
	2010	2013	2014	2015	2016	2017
Capital investment(CI)	11568	19059	18796	30155	50484	64243
Direct investments (equity capital)(DI)	680	728,4	776,9	617	502,2	586,2
Gross value added (GVA)	82948	132354	161145	239806	279701	305194
Output in agriculture(OA)	189405	307054	371189	544206	637791	707792
Financial results before taxation (FRBT)	17320,5	15012,7	21495,9	101996,1	90122,1	78786,1

Relative indicator (elasticity) ^{***} , %/%						
$E_{(GVA/CI)}$		0,938	-14,119	0,845	0,305	0,363
$E_{(GVA/DI)}$		6,677	3,045	-1,710	-0,749	0,565
$E_{(OA/CI)}$		0,969	-13,611	0,815	0,314	0,434
$E_{(OA/DI)}$		6,896	2,935	-1,648	-0,772	0,674
$E_{(FRBT/CI)}$		-0,292	-25,560	2,809	-0,245	-0,560
$E_{(FRBT/DI)}$		-2,077	5,512	-5,683	0,603	-0,870

*Source: **Composed by the authors according to Agriculture of Ukraine: Statistical Yearbook*

*[2]; ***Author`s preparation; * For the comparability of data indicators of agriculture for 2010-2017 have been recalculated in order to exclude the temporarily occupied territories of the Autonomous Republic of Crimea, the city of Sevastopol, data for 2014-2017 also excluding the part of temporarily occupied territories in the Donetsk and Luhansk regions.*

In our case, elasticity is the measurement of how an economic variable (GVA, OA, FRBN) responds to a change in investment figures (CI, DI). It shows how easy it is for the agricultural producer to change their outputs under the influence of an investment. The results indicate extremely low efficiency of investments in agriculture. The elasticity of all indicators on the level of Capital investment in 2014 was negative, which reflects the crisis state of the Ukrainian economy caused by the military conflict in the East of Ukraine. Since 2015, the situation has been gradually beginning to stabilize, but the elasticity of Gross Value Added ($E(GVA/CI)$) and Output in agriculture ($E(OA/CI)$) does not exceed 0.36 - 0.43%. That is, each additional hryvnia invested in agriculture provides an increase in output by about 30 kopecks. As for the elasticity of Financial results before taxation ($E(FRBT/CI)$), the situation is even worse. Whereas in 2015, the 1% increase in Capital investment led to a 2.809% increase in Financial results before taxation, in 2017 this figure worsened to 0.560%.

The situation with the efficiency of investments in equity capital also has negative trends. At first glance, the negative value of elasticity indicates that the

growth of output indicators and the simultaneous reduction in the volume of funds raised in equity capital are evidence of the growth of efficiency of agriculture. But, in our opinion, this indicates the unwillingness of investors to invest in the long term, and, accordingly, the primacy of the land rent of the second type over the imperatives of forming an effective agriculture [1].

In this way, the investment climate in Ukraine, despite certain positive aspects, is unattractive in the long term. Insignificant amounts of investments and their inefficient use do not contribute to the technological renewal of agricultural production and do not affect the overall state of the industry. These investments are mainly aimed at obtaining short-term results by withdrawing land rent. In order to attract effective (long-term) investments, it is necessary, first of all, to solve the problems of macroeconomic stabilization and activate all the levers of institutional regulation of investment activity.

References

1. Burlutskiy, S. V. The relationship between short-term fluctuations and stages of economic cycle: the case of Ukraine / S. V. Burlutskiy, Sv. V. Burlutskii, V. G. Margasova // Revista ESPACIOS. – 2019. - Vol. 40 (N° 10)

2. Agriculture of Ukraine: Statistical Yearbook (2017). Kyiv: Ukraine State Statistics Service. [in Ukrainian].

UDK 338.242.42

AGRICULTURE IN THE SYSTEM OF RECOVERY OF UKRAINIAN EXPORT POTENTIAL

Burlutskiy Sergii, Doc.Sc. in Econ., prof.
Separated Department of a foreign NGO
“Representative of the Save the Children International in Ukraine”,
Kyiv, Ukraine

The obvious advantage of diversified economies is that they are less sensitive to fluctuations in the dynamics of specific industries and shock disturbances. A

decline in one industry may be compensated by growth in another, which ensures the stability of the economy as a whole. It also contributes to the formation of effective employment: smoothing out shocks in certain sectors; formation of a more flexible labor market due to the inter-sectoral overflow of the labor force. Different degree of elasticity of demand and supply of certain industries, differences in the export orientation of industries, imbalances in capital and labor force (in general, diversification of economic structures) should hypothetically not only provide less vulnerability of the socio-economic system to shocks, but also higher rates of recovery from the shock. A system with a specialized economic base will be more receptive to certain (inherent to the dominant industries) shocks and will have less opportunities for reorientation [1].

As a result of the research of the 2008-2009 financial crisis's impact on Latin American exports, the IMF's budget specialists N. Costa Neto and R. Romeo identified certain significant dependencies [2]: export diversity contributes to the country's productivity increase, and therefore, product diversification of trade can determine the consequences of the crisis. The crisis has a more negative impact on less productive production or industries. This allows us to hypothesize the possibility of a similar dependence on the domestic economy. The results of the conducted calculations [] do not allow to identify the unconditional qualitative relationship between the export volumes and its commodity concentration. In general, the high level of concentration in the pre-crisis period (maximum value of 2767,7) decreased to the level of 1300-1600 units in the post-crisis period. At the same time, there is a clearly defined lag (3 months) between the export volume and the concentration index. Taking into account the compensation of lagging lag, such conclusions are correct.

During the fall period (07.2008 - 01.2009) the concentration index decreased from 2767.7 to 1736.2 units (variation of 17.7%), which determines the elasticity of exports at the level of 1.82. This indicates that the growth of the export concentration index (IHH) of products before the crisis by 1% (100 points) has led to an

acceleration of the volume of export reduction in the conditions of the crisis by 1.82%. Thus, the ultra-high concentration of exports (mainly due to the dominance of the article - "base metals and their products") has resulted in a shock impact of the global financial crisis on the domestic economy.

During the recovery period (01.2009 - 12.2011), the weighted average concentration index did not exceed the value of 1631,9 units (8.95% variation), and the export elasticity was negative 4,37 units. As a consequence, the increased diversification of products contributed to the growth of exports. The maximum volume of exports after the recovery was \$6443 million. For comparison, the pre-crisis maximum was \$7,616 million. Growth of diversification was caused, first of all, not by the increase in the exports volume of minority commodity positions, but by the decrease in the share of dominant positions. In addition, over the four months from the crisis bottom, the concentration index has been increasing from the minimum values of 1359,9 to the maximum of 1801,2 units.

The decline period (12.2011 - 12.2014) actually consists of two time intervals. Until the end of 2013, there were fluctuations in exports in the range of USD 5500 million. With a period of 5-6 months. Since the beginning of 2014, a rather rapid decline in exports started, which was caused by endogenous causes, in contrast to the fall of 2008 - the breakdown of the functioning of the industrial complex in Donetsk and Luhansk regions, problems in the monetary (credit) sectors of the economy. Overall, the export elasticity in terms of concentration was 10.8 units. The variation of the IHH index did not exceed 7.03%, and the drop in exports amounted to 40.9%, compared to the maximum of December 2011. A certain increase in export concentration over the last four months of 2014 was a reflection of the almost double increase in the share of "plant products" (from 12.1% to 24.9%) in the export structure (table 1).

Commodity Pattern of exports of agricultural and provisions production *

Commodity title	Time period / Percentage to total					
	2010	2013	2014	2015	2016	2017
I. Live animals and live-stock products	7,8	6,4	6,1	5,7	5,1	6,2
II. Plant products	40,0	52,1	52,4	54,7	53,0	52,0
III. Animal or plant fats and oils	26,3	20,6	22,9	22,7	25,9	25,9
IV. Finished food products	25,9	21,0	18,6	16,9	16,0	15,9

Source: Composed by the authors according to *Agriculture of Ukraine: Statistical Yearbook [3]*;

* For the comparability of data indicators of agriculture for 2010-2017 have been recalculated in order to exclude the temporarily occupied territories of the Autonomous Republic of Crimea, the city of Sevastopol, data for 2014-2017 also excluding the part of temporarily occupied territories in the Donetsk and Luhansk regions.

The conducted researches as a whole confirm the validity of the conclusions concerning the negative impact of high concentration (low commodity diversification) of exports on the parameters of the economy's reaction to shock disturbances. This conclusion is correct for both external and internal drivers of the crisis. The results of the analysis of the export determinants of social and economic resilience indicate the negative impact of "raw material" specificity on the ability of Ukraine to ensure constant development.

References

1. Burlutskiy, S. V. The relationship between short-term fluctuations and stages of economic cycle: the case of Ukraine / S. V. Burlutskiy, Sv. V. Burlutskii, V. G. Margasova // Revista ESPACIOS. – 2019. - Vol. 40 (N° 10)
2. Rafael Romeu ; Nelson Camanho da Costa Neto Did Export Diversification Soften the Impact of the Global Financial Crisis? IMF. - Working Paper No. 11/99.
3. *Agriculture of Ukraine: Statistical Yearbook (2017)*. Kyiv: Ukraine State Statistics Service. [in Ukrainian].

**TRENDS IN THE DEVELOPMENT REGULARITY OF THE MEAT
INDUSTRY OF THE WORLD ECONOMY AND THE REPUBLIC OF
BELARUS**

Danilchenko A.V., Doctor of Economics, Full Professor
Prots T.A., graduate student
*Belarusian National Technical University
Minsk, Republic of Belarus*

In international practice, as a rule, countries develop proposals for reforming the economy in terms of creating favorable conditions for economic growth and development of export potential. Solving this problem is key to achieving and implementing the overall and intermediate goals of economic reform. The most important prerequisite for the export potential is the presence in the country of the necessary factors of production with their comparative competitive advantages. But if earlier classical factors of production — land, labor, capital — came to the fore, then at the present stage of globalization, the country's ability to create favorable conditions for sustainable economic development and food security plays a determining role, stimulating the development of the country's lacking production factors and creating new competitive advantages and competencies.

In the twenty-first century, the most important trend in the world economy is the steady increase in the production and consumption of meat products in both absolute and relative terms. According to a study of 177 countries, per capita meat consumption increases annually. The leader of the "meat" rating was Luxembourg, where per capita consumption is 136.5 kg, of which 45.5 kg are beef, 43.8 kg are pork, 39.8 are chicken and 5.8 kg are other types of meat . In second place is the United States with an indicator of 125.4 kg of meat, chicken meat is preferred (50.1 kg). In Australia (third place) meat consumption is 121.2 kg per capita, and beef is 43.5 kg. I am on the list occupies 43 place with an annual consumption of meat per

capita of 72.2 kg, and in the structure of consumption most of the pig meat is 32.2, and beef and chicken account for 21.9 and 17.8 kg, respectively.

Absolute leaders in consumption (and preferences, taking into account the climatic conditions of production, traditions and religious restrictions): beef - Argentina (55.1 kg), pork Austria, (66 kg), New Zealand (60.9 kg), Germany (55.6 kg), Israel's meat for chicken is 67.9 kg, mutton is Mongolia (40.7 kg) (but there is practically no eating pork and chicken), Iceland (24.7 kg), New Zealand (23.1) , Turkmenistan - 19.5 kg. At the same time, the minimum meat consumption in India is 3.2 kg, Bangladesh is 4 kg and the Democratic Republic of Congo is 4.7 kg, which can be explained by economic and other reasons. In the world export of meat and meat products in the total structure of food products over the past decades have consistently 10 - 11%. Traditionally, the main share in the world market of meat products accounts for coarse cattle, pork and broiler chickens, respectively, 26, 16 and 21%.

However, the obvious trend is the rapid growth of international trade in pork and broiler meat. In 2010 and 2018, annual trade in pigs increased by more than 37% due to the growth in demand in China, Mexico, South Korea, and Japan. Global imports of broiler chickens increased in 2017-2018. at the expense of Japan, Mexico, China, United Arab Emirates, South Africa. As a pattern of development of the world economy is the further deepening of the international division of labor and country production specialization in meat and meat products. Australia, Brazil, the USA and India account for about 66% of world exports of beef and veal. The EU, USA, Canada, Brazil supply pork to the market 92% of world exports. The main suppliers of broiler meat to the world market are Brazil, the USA, the EU, and Thailand (83.5%).

Belarus has created favorable conditions for the development of the meat industry. At the moment, the next State Program for the Development of Agrarian Business in the Republic of Belarus for 2016-2020 is being implemented. Regulatory documents are issued and implemented in order to optimize lending to state programs

and activities by banks, including OJSC Development Bank of the Republic of Belarus. This allows you to improve the organization of livestock production and increase export volumes. The Republic of Belarus in the world meat exports in 2017 had the following types: 1.9% beef (1% beef was frozen and 3.2% beef was cooled); 1.1% poultry meat; 0.04% pork. Meat production per capita in the Republic of Belarus is 123 kg, and consumption - 91 kg. In 2018, Belarus exported meat and meat products from 19 countries.

As an unfavorable trend, a decline in mutual trade in meat and meat products due to differences in trade and economic relations between countries can be noted. Until now, many sanitary and phytosanitary standards are not unified, the number of trade disputes is growing, including in order to protect the domestic market. This prevents the expansion of markets and is accompanied by import restrictions.

Currently, there is an unstable situation in the global pork market. It will grow, becoming more and more competitive. China and some other Asian countries are the main markets for the largest exporters from the EU, USA, Canada and Brazil. Trade flows continue to change for exporting countries and importers. At the same time, manufacturers promptly respond to the requirements of foreign consumers for the assortment and quality of meat products, adapting to changes in preferences and demand [3]. However, reduced consumption in some markets and the risks associated with various diseases, such as porcine diarrhea virus (PEDV) or African swine fever (ASF), are the biggest problems for manufacturers.

The situation has affected the producers from Belarus. The main market for meat products of Belarusian enterprises is the market of the Russian Federation. Over the past ten years, Russia has changed the status of the largest importer of pork and in the next five years, claims to enter the top 5 of its largest global exporters. This fact and the presence of phytosanitary differences have a negative impact on mutual trade between countries.

China is the largest growing market for pork, where consumption is projected to remain unchanged over the next 5 years (at 58 million tons) [3], while there is an

increase in domestic production of pork. The main competitor of European countries in the Chinese market is the United States. Japan can become an alternative market for meat for the EU countries, where the population is changing its diet, while internally meat production is declining. In addition, South Korea, Taiwan and the Philippines have increased the demand for imported pork, but the opportunities in these markets depend on the type of products requested by consumers.

The EU exported 2.9 million tonnes of pork and by-products in 2017 and 75% of this volume was shipped to Asia. However, the risks of bioprotection associated with the spread of African swine fever in Eastern and Central Europe can bring down the entire industry if the virus reaches, for example, Germany.

Based on this situation, meat processing enterprises and industries in general need to quickly adjust to the prevailing conditions in the global market. Improving the institutional conditions for the functioning of livestock, as a sub-sector of agriculture and meat processing industry plays an important role for countries with developed agriculture. The search for alternative markets, the protection of national agriculture from the emerging epidemics and the efficient production of various types of meat will preserve and strengthen the existing positions of countries-producers of meat products.

References

1. Agricultural statistics and information Index Mundi URL: www.indexmundi.com
2. FAO Food and Agriculture Organization of the United Nations website URL: www.fao.org/countryprofiles/index/en/?iso3=LTU&subject=4
3. Netherlands International Bank and Financial Services Company URL: <https://www.rabobank.com/nl/research/index.html>
4. United Nations Comtrade Database - International Trade Statistics URL: <http://data.trendeconomy.com>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Данько Л.А., аспірант,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

В умовах реформування економіки України, підвищення конкурентоспроможності підприємств, важливого значення набувають відносини влади, бізнесу та суспільства.

Теоретичні основи корпоративної соціальної відповідальності визначені у працях зарубіжних науковців: Х. Боуена, М. Зігель, К. Девіся, А. Керолла, А. Колота, Ф. Котлера, Дж. Ленсена, М. Мескона, М. Ліборакіна, П. Друкера, С. Холмса., М. Фрідмана, В. Фредерика, М. Шварца, та ін. Проблеми корпоративної соціальної відповідальності вивчають і вітчизняні вчені: О. Березіна, Т. Березянка, О. Бутнік-Сіверський, О. Буян, М., А. Колот, Стародубська, Г. Осовська, О. Федорова та ін.

Однак, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць у цій площині, проблеми корпоративної соціальної відповідальності потребують подальшого вивчення, включаючи питання розробки теоретичних і прикладних засад формування сучасної системи соціальної відповідальності бізнесу.

На думку А.М. Колота, за останні роки інститут корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) пройшов шлях від організаційно-управлінської екзотики глобальних корпорацій до стандартних технологій упровадження цього феномену в практику організацій різноманітних форм власності і господарювання, різних розмірів та видів економічної діяльності, що функціонують у всьому світі [1, с.6]

Більшість науковців схильні до думки, що діяльність організацій на ринку має бути не лише економічно доцільною, але й соціально та екологічно відповідальною. Базова концепція соціальної відповідальності з'явилась у

1950-х роках 19 ст. Г.Боумен у 1953 р. визначив соціальну відповідальність бізнесмена як реалізацію такої політики, прийняття таких рішень та додержання такої лінії поведінки, які б були бажані для цілей та цінностей суспільства. Розвиток теорії соціальної відповідальності не привніс суттєво нового бачення у запропоноване визначення, воно й досі залишається найбільш глибоким [2].

К. Девіс, розвиваючи концепцію соціальної відповідальності, обґрунтував точку зору, що попри те, що реальні рішення приймає менеджмент, лише власники визначають рамки та можливість впровадження у соціально відповідальну діяльність. Залізний закон відповідальності К. Девіса визначає, що ті, хто не беруть на себе відповідальності, адекватної їхній владі, у результаті втратять цю владу. Крім того, на думку К.Девіса, корпоративна соціальна відповідальність є складовою стратегії організації і може сприяти зростанню ефективності [3].

А. Керролл (1979 р.) трактує КСВ як концепцію, що включає чотири типи соціальної відповідальності організації: економічну, правову, етичну і дискреційну; має вигляд піраміди і передбачає можливість поступового впровадження відповідних видів КСВ [4]

Модель Керролла еволюціонувала, А.Керроллом та М. Шварцем була запропонована трисферна модель корпоративної соціальної відповідальності, яка дозволяє відстежувати взаємодію трьох площин відповідальностей: економічної, правової й етичної. Це був новий етап у розвитку теорії соціальної відповідальності [5].

У подальшому (кінець 70-х років ХХ ст.) теорія КСВ трансформується у теорію корпоративної сприйнятливості, яку В. Фредерик визначає як CSR-2. Під поняттям «соціальна сприйнятливість» В. Фредерик розуміє здатність, якою володіє корпорація. При цьому він наголошує на тому, що в центрі цього феномену перебувають не потенційні можливості, а конкретні дії, приділяючи основну увагу менеджменту відносин компанії із суспільством [6].

У документах ООН акцентується увага на провідній ролі у вирішенні глобальних та локальних екологічних, соціальних та економічних проблем заходів сприяння формуванню соціальної та екологічної відповідальності на всіх рівнях, у першу чергу, КСВ та відповідального управління й адміністрування [7].

КСВ є контекстно залежною, спираючись на різні історичні та культурні традиції КСВ повинна вбудовуватись в них. В Європі існувала неявна традиція КСВ відповідних установ задовго до того, як концепція КСВ стала обговорюватися у явному сучасному вигляді» [8].

У сучасних наукових публікаціях зазначається, що цілі та завдання парадигми сталого розвитку найбільш ефективно можуть бути реалізовані в межах стратегії КСВ, яка є добровільною ініціативою організацій (компаній) щодо дотримання етичних норм у сфері соціальної взаємодії та прийняття на себе відповідальності за вплив на навколишнє середовище, партнерів, споживачів, працівників, громади тощо [9, с. 137].

Список використаних літературних джерел

1. Колот А.М. Корпоративна соціальна відповідальність: еволюція та розвиток теоретичних поглядів / А.М. Колот // Економічна теорія. - 2013. - № 4. - С. 5-26.
2. Bowen H. 1953. Social responsibilities of the businessman / H. Bowen // Harper & Row. — N.Y.
3. Davis K. 1967. Understanding the social responsibility puzzle: what does the businessman owe to society / K. Davis // Business Horizons. — Vol. 10 (4). — P. 46—47.
4. Carroll A. B. 1979. A three-dimensional conceptual model of corporate performance / A. B. Carroll // Academy of Management Review. — Vol. 4(4). — P. 500.
5. Schwartz M. 2003. Corporate social responsibility: a three-domain approach / M. Schwartz, A. Carroll // Business Ethics Quarterly. — Vol. 13(4). — P. 503—530.
6. Frederick W. C. (1978) 1994. From CSR-1 to CSR-2: the maturing of business-and-society thought / W. C. Frederick // Business and Society. — Vol. 33(2). — P. 150—164
7. Жизнеспособная планета жизнеспособных людей: будущее, которое мы выбираем / Доклад Группы высокого уровня Генерального секретаря ООН по глобальной устойчивости: принят 1 марта 2012 г. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=A/66/700&Lang=R>.
8. Corporate Social Responsibility. National Public Policies in the European Union [Electronic resource] / J. Knopf, W. Kahlenborn, T. Hajduk et al. – Available at: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6716&langId=en>

9. Діагностика стану та перспектив розвитку соціальної Д 44 відповідальності в Україні (експертні оцінки): монографія / О.Ф. Новікова, М.Є. Дейч, О.В. Панькова та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – 296 с.

SDC 338.43:316.422

MECHANISMS OF IMPLEMENTATION OF ECONOMIC- ECONOMIC POLICY

Datsii Nadiia, doctor of science in Public Administration,
*Zhytomyr National Agroecological University,
Zhytomyr, Ukraine*

Ensuring the efficient use of resources requires the coordination of economic development processes properly to ensure the efficient use of resources. At present, in Ukraine, this situation remains unresolved, and the market is not able to ensure the efficient use of resources. In this case, we are talking about a situation that in the economic literature is called "market fiasco".

The study of scientific sources [2] showed that it was decided to allocate the following organic disadvantages of a market mechanism: not promoting the conservation of non-renewable natural resources; absence of a mechanism of environmental protection; the lack of opportunity to regulate the use of resources belonging to all mankind; not stimulation of production of public goods; lack of orientation towards solving social problems.

The reasons for the fiasco of the market may be processes, which are called external effects, or externalities. External effects include all non-market-based factors, but they affect the security and quality of life of people. As it is known, such effects can have both positive and negative orientations in their essence.

There are effects (losses or benefits) that are not worth the valuation as a result of market transactions between economic entities that receive third parties. The market system takes into account only individual needs and, unfortunately, is not able

to take into account social and collective needs (for example, national defense, environmental protection, construction of highways).

Emphasize that external effects (factors that are not taken into account at market prices) affect the welfare and quality of life of people. These include the benefits of firms that are interested in improving the skills and education of their employees; benefits from the creation of integration unions of producers; the benefits of firms that provide the consumer with free information about the identified shortcomings of the goods, etc.

The external effects can have a negative orientation. An example can be: unfair competition for client capital; damage in case of copyright infringement; pollution of the environment as a result of the production of goods, etc.

If we consider external effects in a broad sense, then we can distinguish the following types [1]:

Time externals (externalities between generations). This type of externalities is associated with the concept of sustainable development. By contaminating the natural environment, the current generation translates the costs of future generations, creating enormous environmental, economic, and social problems, reducing their ability to meet their own needs (exhausting oil in the near future, degradation of agricultural land). On the other hand, positive externalities create opportunities for lower costs in the future.

Interstate Externalities. Negative external effects have already caused a number of problems for many countries, namely, pollution of rivers, the atmosphere in some countries creates environmental and economic problems in other countries, causing the latter to bear additional costs for environmental protection (examples: oil spills, acid rain, Chernobyl catastrophe, etc.)

Inter-sectoral externalities. The development of the nature of the operating sectors of the economy causes significant environmental damage to other sectors, especially the agricultural sector in Ukraine, and agriculture is forced to bear additional costs, which are a consequence of the industrial sector in Ukraine.

Interregional externalities. This problem is particularly acute in Ukraine, as it has numerous administrative units, and polluting regions create additional costs for other regions.

Local externals. This type of extranets is the most famous and tangible population of Ukraine. Typically, a pollutant is located in a limited area, and external costs are borne by the surrounding recipients (other enterprises, population, natural objects, etc.).

Failure to achieve a radical change in the relationship between the economy and the environment has led to the emergence of a concept - ecotope. The main directions of this concept - a return to nature, simple technology, the abandonment of scientific and technological progress, which destroys the environment. In various types of ecotopics, much attention is paid to moral perfection, spiritual, moral aspects. These concepts are the basis of Green Party programs in many countries. The essence of these concepts is the balance of the ecological and economic environment, and this is the concept of sustainable development, which represents such a development when the needs of the present are met, but they do not jeopardize the ability of future generations to meet their own needs.

The mechanism for implementation of environmental and economic policy involves three main components: direct regulation (public administration), economic incentives (market regulators), mixed regulators.

Therefore, it is impossible to solve environmental problems only on the basis of public administration or market regulation, therefore the most promising is the modified economic management with the wide use of environmental and economic instruments.

References

1. Hare R.V. The transition to etiquette: a task for science and innovation. Strategy for the Sustainable Development of Ukraine: Mater. International sci. pract. conf. (Kyiv, May 20, 2008): Three parts. Ch. 3. – K.: RVPS of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2008. p. 318-323.

2. Urkevich V.Yu. On the legislation on food safety of Ukraine. The state of law: history, modernity and prospects of formation in Ukraine: mother. allukr sci. pract. conf. (Dnipropetrovsk,

УДК 336.143.23:636.033

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ,
ПРИЗНАЧЕНИХ НА ПІДТРИМКУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО
ВИРОБНИЦТВА**

Дацій О. І., д.екон.н., професор,
завідуючий кафедрою фінансів, банківської та страхової справи
Міжрегіональної академії управління персоналом
м. Київ, Україна

Як відомо сільське господарство – складова розвитку аграрного сектора, яка забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни і найбільше потребує державної підтримки. Обсяги фінансових ресурсів, призначених на підтримку розвитку аграрного виробництва мають низьку капіталовіддачу і не приносять бажаного результату, який необхідний аграрним виробникам. Дана система державної підтримки показала себе неефективною. Зростання обсягів державної фінансової підтримки може відбуватися як за рахунок збільшення прямої бюджетної підтримки, так і запровадження спеціальних режимів та механізмів оподаткування [1].

Агропромисловий комплекс потребує постійного пошуку шляхів вирішення проблемних питань, ставлячи за мету не тільки істотне збільшення виробництва аграрної продукції, а й значне підвищення прибутковості й конкурентоспроможності галузі на базі ефективного використання землі, матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, активного впровадження у виробництво сучасних агротехнологій.

Внесок агросектору в сальдований фінансовий результат поки не адекватний його внеску в створення валової доданої вартості. Це вказує на неминучість витоку аграрного капіталу в інші галузі, на недостатні зусилля

держави по зміні сформованого положення. Частка сільського господарства в бюджетних видатках не показова, тому що галузі матеріального виробництва не повинні належати до числа основних напрямків витрати бюджетних коштів, однак слід зазначити, що в США, що знаходяться в істотно більш сприятливих кліматичних і економічних умовах, на потреби сільського господарства заплановано витратити 0,73% держбюджету [2].

Витрата бюджетних коштів йде на вирішення пріоритетних проблем досягнення фінансової стабільності сільського господарства. Однак бюджетні процедури в рамках існуючих інститутів бюджетного фінансування аграрного виробництва не повною мірою орієнтовані на досягнення партнерських відносин між державою й приватними власниками засобів аграрного виробництва. Внаслідок цього зростають трансакційні витрати, що виражаються, з одного боку, у надмірних витратах на контроль витрати бюджетних коштів, з іншого, у втратах через несвоєчасність фінансування або його неналежного таргетування, обумовленого недостатністю або неправильною оцінкою державними органами інформації про об'єктивні потреби в державній підтримці. Ці витрати можуть бути істотно скорочені завдяки інституційним нововведенням.

Повноцінно функціонує агропромислове виробництво щодня має потребу в матеріально-технічних ресурсах. Держава в першу чергу повинна взяти під свій контроль фінансову підтримку елітно-насінницьких господарств, племінних заводів і репродукторів - це може бути створення державних унітарних підприємств, покупка акцій акціонерних товариств. Необхідно підтримати сільськогосподарське машинобудування. Здійснюючи активну системну державну підтримку цих галузей, представляється можливим знизити витрати на вироблену ними продукцію на суму державної допомоги. Очевидно, що у зв'язку з недостатністю бюджетних коштів їх необхідно концентрувати в тих галузях, де можна розраховувати на швидку віддачу, виражену в обсягах

виробництва продукції й у прирості прибутку. Однак розвитку вимагають всі сільські території, а не тільки ті, на яких перебувають рентабельні виробництва.

Для концентрації зусиль на окремих напрямках необхідно мати спеціальну програму, при цьому проблему державного регулювання й підтримки варто розглядати у взаємозв'язку із соціальними проблемами сільських територій. Необхідна пряма підтримка й регулювання галузей, що виробляють насіння, племінних тварин, матеріально-технічні й інші ресурси для сільського господарства. Обсяг державної допомоги першій сфері АПК повинен визначатися виходячи з обсягу раціонально використаних аграрним підприємством ресурсів.

Система державного патерналізму не обмежується взаємодією держави й аграрних організацій. На суб'єкти державної підтримки впливають постачальники матеріально-технічних ресурсів, наприклад, чорна металургія, нафтогазова й гірничодобувна промисловість. Таким галузям необхідна підтримка, наприклад, у формі преференції по ПДВ, встановивши пільгову ставку податку по продукції, реалізованої аграрним підприємствам.

Іншим напрямком державного регулювання повинне бути квотування обсягів виробництва в аграрних організаціях. Квотування необхідно здійснювати виходячи з потреб державних установ, заздалегідь замовляючи аграрним підприємствам необхідний обсяг продукції з фіксацією гарантованої мінімальної стартової закупівельної ціни. При розміщенні замовлень варто зводити до мінімуму логістичні витрати. Квотування необхідно не тільки як механізм державного регулювання, але і як інструмент перспективного планування й зниження ризиків, даючи можливість аграрним товаровиробникам одержувати кредити під забезпечення у формі держконтракту, зберігаючи право продати врожай і погасити кредит самостійно, якщо ціни вільного ринку виявилися вище контрактних.

Список використаних літературних джерел

1. Збарський В.К. Державна підтримка сільського господарства. *Економіка АПК*. 2010. №4. С. 74-80.
2. Мазур Ю.В. Державна підтримка апк України: суть, значення та сучасний стан. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 7. С. 128-136.

УДК 330.341.1

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Гаватюк Л.С., к. екон. наук
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

Харчова промисловість являє собою сукупність галузей, що складаються з різнопрофільних підприємств, які об'єднуються, з одного боку, технологічними та господарськими взаєминами, з іншого – зв'язком із сільським господарством, торгівлею і т.д. Від ефективності роботи харчової промисловості багато в чому залежить вирішення завдання забезпечення населення високоякісними продуктами харчування. Тому, одним з найважливіших напрямів є впровадження прогресивних технологій, розробка нових продуктів та організаційних рішень, оскільки інноваційні процеси є основою економічного розвитку, визначають успіх діяльності, забезпечують виживання і фінансову стабілізацію підприємств.

Даною проблемою займалися такі вчені, як О.Ю. Мірошниченко, П. П. Борщевський, М. П. Бутко, С. М. Шкарлет, Л. І. Федулова, Л.В. Дейнеко, В.М. Кирилук, П.М. Купчак, А.М. Прощаликіна, Е.І. Шелудько та ін.

Висока продуктивність і ефективність підприємств харчової промисловості як однієї з складових економіки України є пріоритетом у

забезпеченні економічної стійкості держави. У зв'язку з процесами економічної інтеграції, що зумовило конкуренцію і трудність виходу вітчизняної продукції на світовий продовольчий ринок, потрібний інноваційний розвиток харчової промисловості. Однак економічна ситуація, що склалася в Україні, знаходиться на низькому рівні застосування наукових знань, а примноження інноваційного виробництва відбувається дуже повільно.

Залежність країни від імпортованих продуктів харчування, надмірні масштаби яких обумовлюють відтік із країни великих коштів для інвестування країн-імпортерів своєї продукції в Україну, роблять неможливим сприяння інноваційному розвитку економіки країни. Однак формування України як держави з розвиненими високими технологіями неможливо без впровадження нових технологій, які зможуть витримати жорстку конкуренцію [1, с. 125].

Однією з причин повільного інноваційного розвитку в Україні є недостатня державна підтримка сфери дослідження і розробок. При цьому в країні доки ще є один з головних ресурсів – це знання й інтелект. На жаль, через відсутність попиту усередині країни ресурси ці практично не використовуються. Всі знання і зусилля концентруються на обслуговуванні потреб іноземних компаній, які приходять на український ринок не за готовими технологічними продуктами вітчизняного виробництва, а за науковими, технічними здібностями й інженерними знаннями наших фахівців [2, с. 64].

Активність інноваційної діяльності у харчовій промисловості прямо пов'язана з фінансовим станом підприємств, оскільки на сучасному етапі фінансування інновацій більш як на 75 % здійснюється за рахунок власних коштів підприємств, що, з одного боку, зменшує навантаження на бюджет країни, а з іншого – зумовлює недостатність коштів для забезпечення вимог науково-технічного прогресу [3, с. 74]. Технологічна відсталість багатьох галузей харчової промисловості України обумовлює низьку продуктивність праці, високу ресурсо- і енергомісткість продукції. Таким чином, поряд зі

створенням власних технологій, необхідне залучення сучасних зразків, розроблених в інших країнах, та їх швидке освоєння. У зв'язку з цим дуже важливо створити умови для розгортання інноваційних процесів.

Існуючий рівень і технологічних і нетехнологічних інновацій суттєво відстає від показників розвинених країн світу. Не дивлячись на в цілому позитивну динаміку, показники інноваційної активності значно поступаються аналогічним показникам європейських країн. Серед країн ЄС мінімальні показники інноваційної активності підприємств харчової промисловості мають Португалія (26%) і Греція (29%). Країни-лідери інноваційної активності в цій області мають набагато вищі показники: Нідерланди – 62%, Австрія – 67%, Німеччина – 69%, Данія – 71%, Ірландія – 74%. На думку експертів, ефективний розвиток галузі на сучасному етапі можливий при зростанні частки підприємств, які впроваджують інновації, до рівня 40-45% [4, с. 85].

Щодо моделі інноваційного розвитку промисловості загалом і харчової промисловості зокрема, то на сьогодні у країні відсутня єдина науково обґрунтована, яка б мала вирішити коло першочергових завдань, серед яких потрібно визначити основні: визначення оптимального розподілу ресурсів між інвестиціями в імітування інновацій, які вже використані у світовій практиці, і авансуванням процесів створення вітчизняних інновацій; визначення оптимального розподілу ресурсів між інвестиціями в модернізацію діючих виробництв минулих технологічних укладів і створенням виробництв, що ґрунтуються на інноваціях сучасного та перспективних технологічних укладів; визначення можливостей експорту інноваційної продукції харчової промисловості; створення можливостей і зацікавленості в розвитку галузевої науково-дослідної діяльності. Всі ці напрями будуть корисними і дадуть результат лише у своєму поєднанні [3, с. 76].

Таким чином, для розвитку інноваційної діяльності і зокрема у харчовій галузі необхідно: сформувати національні науково-технологічні програми, які повинні включати пріоритети України в економіці тривалого періоду;

розглядати та будувати інноваційну політику у взаємозв'язку та взаємозалежності від економічної політики держави та її складових частин; доповнити та змінити систему структурно-кредитної політики відповідно до вимог часу, тобто забезпечити інституціональні інновації; запобігти індустріальному розпаду та забезпечити максимальне використання нагромадженого економічного потенціалу суспільства, його технологічного, особливо інтелектуального капіталу.

Список використаних літературних джерел

1. Дейнеко Л.В. Харчова промисловість України: ефективність використання виробничих ресурсів і кадрового потенціалу: монографія. Київ: НАН України, 2013. 170 с.
2. Купчак П.М. Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів: монографія. Київ: Рада по вивч. прод. сил України НАН України, 2015. 120 с.
3. Мірошніченко О.Ю. Інноваційна активність промислових підприємств України: стан і тенденції. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Сер. Економіка.* 2018. № 151. С. 73-78.
4. Шкарлет С.М., Ільчук В.П., Садчиков В.С. Мінімізація ризиків інноваційної діяльності в системі підвищення економічної безпеки аграрних підприємств. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Сер. Економічні науки.* 2017. № 3. С. 83–90.

УДК 338.439

МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЗЕРНА

Голомша Н.Є. к.е.н., доцент
Голомша О.Я. к.е.н., асистент
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
М. Київ, Україна

Зернова галузь України є стратегічною, оскільки вона визначає обсяги пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни, зокрема продуктів переробки зерна і продукції тваринництва, формує валютні доходи держави за рахунок експорту. Зернова галузь є базою та джерелом

сталого розвитку більшості галузей агропромислового комплексу та основою аграрного експорту.

Україна завжди була великим постачальником хліба на світові ринки. Так, на початку ХХ століття частка України в світовому експорті пшениці становила 20%, ячменю – 43%, а всіх зернових – 21%. Недарма свого часу вона дістала назву „житниці Європи”. Дійсно зернові культури завжди були та залишаються основними культурами експорту сільськогосподарської продукції України. [1]

Місце України на світовому ринку зернових культур залежить від внутрішнього виробництва та кон’юнктури світового ринку. За останні декілька років Україна значно посилила свої позиції на світовому зерновому ринку. Сьогодні Україна займає 7 місце серед світових виробників зернових культур, виробляючи 3,5% світових обсягів пшениці, 2,5% світових обсягів кукурудзи, 6,5% світових обсягів ячменю.

На відміну від інших світових виробників зерна Україна основну частину виробленого зерна експортує. Так, у 2017/2018 МР Україна експортувала 66% виробленої пшениці, близько 75% кукурудзи та 37% ячменю, що свідчить про сировинний характер українського зернового експорту. Основними причинами такої ситуації є зменшення внутрішнього споживання зерна (зокрема на кормові цілі) та економічна привабливість експортної діяльності. Все це сприяє зміцненню позицій України на світовому ринку зерна. Так, за останні роки частка України в світовому експорті пшениці зросла до 10%, в світовому експорті кукурудзи – до 15%, в експорті ячменю – понад 16%. (табл. 1).

Таблиця 1

Позиції України на світовому ринку зерна*

Показники	Маркетингові роки				2017/2018 в % до 2014/2015
	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	
Пшениця					
Виробництво пшениці, тис.т:					
- в Україні	24750	27274	26791	26981	109,0
- в світі	730406	738164	756308	762241	104,4
-частка України в світовому виробництві. %	3,4	3,7	3,5	3,5	-

Експорт пшениці, тис. т:					
- Україна	11269	17431	18107	17775	157,7
- світ	161959	171958	182265	182992	113,2
- частка України в світовому експорті. %	7,0	10,1	9,9	9,7	-
Кукурудза					
Виробництво кукурудзи, тис. т:					
- в Україні	28450	23333	27969	24115	84,8
- в світі	1056931	1014206	1125209	1077947	102,0
- частка України в світовому виробництві, %	2,7	2,3	2,5	2,2	-
Експорт кукурудзи, тис. т:					
- Україна	19661	16595	21334	18036	91,7
- світ	128390	144930	141793	152120	118,5
- частка України в світовому експорті. %	15,3	11,5	15,1	11,9	-
Ячмінь					
Виробництво ячменю, тис.т:					
- в Україні	9450	8751	9874	8659	91,6
- в світі	142045	148161	150444	141794	99,8
- частка України в світовому виробництві. %	6,7	5,9	6,6	6,1	-
Експорт ячменю, тис. т:					
- Україна	4332	4673	5337	3188	73,6
- світ	30092	27559	29608	26945	89,5
- частка України в світовому експорті. %	14,4	17,0	18,0	11,8	-

* Розраховано автором на основі даних USDA [3]

В той же час Україна займає дуже мізерну часту в світовому виробництві та експорті продуктів переробки зерна. Так, зокрема в 2018 році в Україні вироблено 1,9 млн. т борошна та 1,0 млн. т хліба та хлібобулочних виробів, а експортовано – 444 тис. т та 101 тис. т відповідно. [3].

Таким чином, доцільно поглибити переробку зерна в Україні і перейти від експорту сировинних і напівсировинних товарів до товарів, які матимуть більшу додану вартість. У цій сфері наявні значні можливості до підвищення ефективності експортного потенціалу, крім того це буде приваблювати як

внутрішні інвестиції до самої інфраструктури зернової галузі, так і іноземні до потрібних технологій, без яких важко обійтися.

Україна має потужну сировинну базу, яка щорічно забезпечує виробництво понад 60 млн. т зерна, та розвинуту мережу переробних підприємств із сукупною потужністю переробки у 6-7 млн. т зерна на рік. Однак, доволі тривалий період часу, основна робота борошномельної галузі була зосереджена виключно на забезпеченні попиту внутрішнього ринку, який характеризується низькою купівельною спроможністю, від'ємним демографічним трендом, державним ціновим регулюванням тощо.

Середньозважена ціна експорту 1 тонни борошна пшеничного сягає 217,7 дол. США, а борошна із зерна інших зернових культур — 574,4 дол. США. Це майже в 1,4 та 3,7 разів відповідно вище, ніж за умов реалізації самого зерна. Якщо б Україна спромоглася реалізувати щонайменше 30% усієї пшениці від обсягу експорту в якості товарної позиції „Борошно пшеничне”, то отримала майже на 250 млн. дол. США більше валютної виручки.

За оцінками профільної спілки «Борошномели України», обсяги експорту борошна з України можуть збільшитися до 200 млн. дол. США до 2020 року [2]

Саме у вище зазначених аспектах зовнішньоекономічної діяльності існують суттєві резерви збільшення надходжень від експорту зернової продукції.

Список використаних літературних джерел

1. Голомша Н.Є. Конкуренентоспроможність українських зернових на світовому аграрному ринку. *Економіка АПК*. 2009. №12. С. 97-102.
2. Ринок зерна України: від експорту сировини до готової продукції / AgroNews. URL: <http://agronews.ua/node/82481> (Дата звернення: 12.10.2018).
3. Grain: World Markets and Trade // United States of Department of Agriculture / Foreign Agricultural Service, May 2019. URL: <http://www.usda.gov/wps/portal/usda/> (Last accessed: 06.05.2019).

ТЕНДЕНЦІ ЗМІН В ПРОЕКТУВАННІ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Євтушок О. В., аспірант;
Грищук А. М., к. екон. наук, доцент.
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна

Організаційне проектування підприємств аграрного бізнесу можна розглядати як підсистему в теорії організації, процес прийняття рішення, діяльність по створенню структури управління, засіб реалізації стратегії тощо.

Проектування управлінських структур як засіб реалізації стратегії бізнесу повинне перш за все зосередитись на виборі основних функцій і завдань у досягненні поставлених цілей та розподіл їх виконання за найраціональнішою схемою між працівниками організації.

Проектування організаційних структур управління аграрного бізнесу – це цілеспрямований процес прийняття рішень щодо вибору певних принципів структуризації та формування структурних одиниць підприємства за певних стратегічних альтернатив та умов середовища організації. Результатом такої діяльності є певний вид організаційної структури управління, система комунікацій підприємства та зовнішньої взаємодії.

Протягом 2009-2016 рр. спостерігаємо позитивну динаміку зовнішньої торгівлі України аграрною продукцією, яка, на думку науковців Я. Гадзала, Ю. Лупенка, Ж. Кононенко, М. Пугачова, Н. Волошанюк та багатьох ін., мала б зберігатися попри те, що в найближчі 6-10 років очікується загострення конкуренції на світових ринках сільгосппродукції [1, 3, 5, 6].

Тому вже сьогодні можемо виділити пріоритетні напрямки організаційних змін в АПК України:

1. Об'єднання малих підприємницьких структур агробізнесу.

2. Злиття-поглинання з іноземними компаніями (Гленкор Грейн Україна, Мрія Агрохолдинг, Кернел Глобал Холдинг тощо).

3. Розвиток аутсорсингових підприємств в агробізнесі.

Сезонний характер агропромислового бізнесу вимагає періодичного фокусування зусиль сільськогосподарських підприємств на виконанні актуальних поточних критичних завдань. Власне аутсорсинг найкраще сприяє цьому процесу, адже це і є його основною метою. За рахунок аутсорсингу зростає конкурентоспроможність, краще просувається власна продукція на ринку країни та за її межами. Супутні проблеми фірми передоручаються організаціям, для яких передані функції є основними, що дає змогу підвищити виробничу ефективність фірми шляхом скорочення окремих витрат.

Організаційна структура управління взаємодією проектується не ізольовано від сформованих структур управління аграрного бізнесу загалом, а є невід'ємною частиною даного процесу, а в окремих випадках це докорінне перетворення наявної системи управління як компанії замовника, так і аутсорсингової компанії. З огляду на це Я. Колодкою було сформульовано алгоритм моделювання організаційної структури управління взаємодією, що дає змогу ефективно «вливати» стратегії логістичного аутсорсингу [2, с. 444].

Вагомим є проектування логістичних бізнес процесів. Так Є. Крикавський розглядає різні типи організаційних структур, які попарно поєднані за принципом дихотомії: функціональні і дивізіональні; централізовані і децентралізовані; орієнтовані на завдання і на процес; формальні і неформальні; великі і малі; однорідні і змішані тощо. При цьому він визначає такі базові форми організації логістики: логістика у функціональній структурі організації (основний функціональний підрозділ, який виконує певний комплекс завдань, або підрозділ, підпорядкований підрозділам горизонтальної ієрархії основної діяльності підприємства) [2, 4].

Аутсорсинг є формою взаємодії, яка близька до підприємств з матричною організаційною структурою управління та передбачає високий рівень

управлінської культури: цілевстановлення, чітка формалізація управлінських процедур та організаційних регламентів, однозначні критерії оцінки результатів роботи, визначені обов'язки та відповідальність. Перехід на аутсорсинг актуалізує необхідність здійснення оптимізації організаційної структури підприємства-замовника за рахунок скорочення горизонтальних та вертикальних ланцюгів структури управління, окремих підрозділів підприємства-замовника та ефективної роботи працівників підприємства-аутсорсера. З огляду на матричний характер взаємодії і проектну специфіку вважаємо, що цими структурами можуть виступати загальноприйняті організаційні структури, які застосовуються для управління логістикою, а саме матричні або проектно-орієнтовані.

Більшість суб'єктів господарювання в аграрному бізнесі України – це невеликі сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства. Але великі агропромислові бізнеси диктують правила гри на цьому ринку та формують його прибутковість. Різноманітність організаційних форм суб'єктів господарювання аграрної сфери за масштабами діяльності забезпечує її потенціал, а такі напрямки організаційних змін в АПК України як співпраця малих форм бізнесу, об'єднання шляхом злиття-поглинання досвідчених компаній-гравців аграрного ринку, розвиток аутсорсингу дозволить не лише підтримати національного виробника на внутрішньому ринку, але й сприятиме його виходу на міжнародні аграрні ринки.

Список використаних літературних джерел

1. Волошанюк Н. В. Аграрний сектор України: тенденції, суб'єкти, перспективи реформування / Н. Волошанюк, А. Сьомка. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 13(1). С. 45-49. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_13%281%29_12
2. Колодка Я.В. Модельовання організаційної структури управління підприємством під час впровадження стратегії логістичного аутсорсингу. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 441-447. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9>

3. Кононенко Ж.А., Сокіл В.О. Пріоритетні напрями розвитку аграрного сектору економіки. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С.283-286 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economyandsociety.in.ua/journal/10>

4. Крикавський Є.В. Логістичне управління : [підручник] / Є.В. Крикавський. Львів : Львівська політехніка, 2006. 564 с.

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Пугачов М. І. Аграрний сектор економіки України в умовах інституційних змін. *Економіка АПК*. 2017. № 5. С. 12-18

УДК 338.27

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Ємцев В.І. д. екон. наук, проф.
Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

В сучасних умовах якість і потужність економіки любой держави визначаються :

- розміром ВВП та обсягом доданої вартості, що створюється в економіці;
- місцем країни в глобальних ланцюжках створення доданої вартості;
- обсягами експорту.

Викликами глобального ринку, що впливають на ЗЕД України є:

- уповільнення динаміки розвитку світової економіки;
- загострення боротьби за сировинні ресурси та ринки збуту готової продукції;
- ескалація торговельного протекціонізму розвинених країн у вигляді застосування високих мит, технічних бар'єрів, санітарних і фіто-санітарних норм та інших нетарифних заходів;
- призупинення промислового виробництва на територіях Донецької та Луганської областей, зокрема металургійного та хімічного, продукція яких була важливою складовою експортних поставок з України;

➤ загальне погіршення фінансово-економічного стану вітчизняних підприємств і скорочення платоспроможності населення під впливом економічних криз (криза переходу від планової економіки до ринкової, глобальна економічна криза 2008 р., криза «двох інтервенцій»).

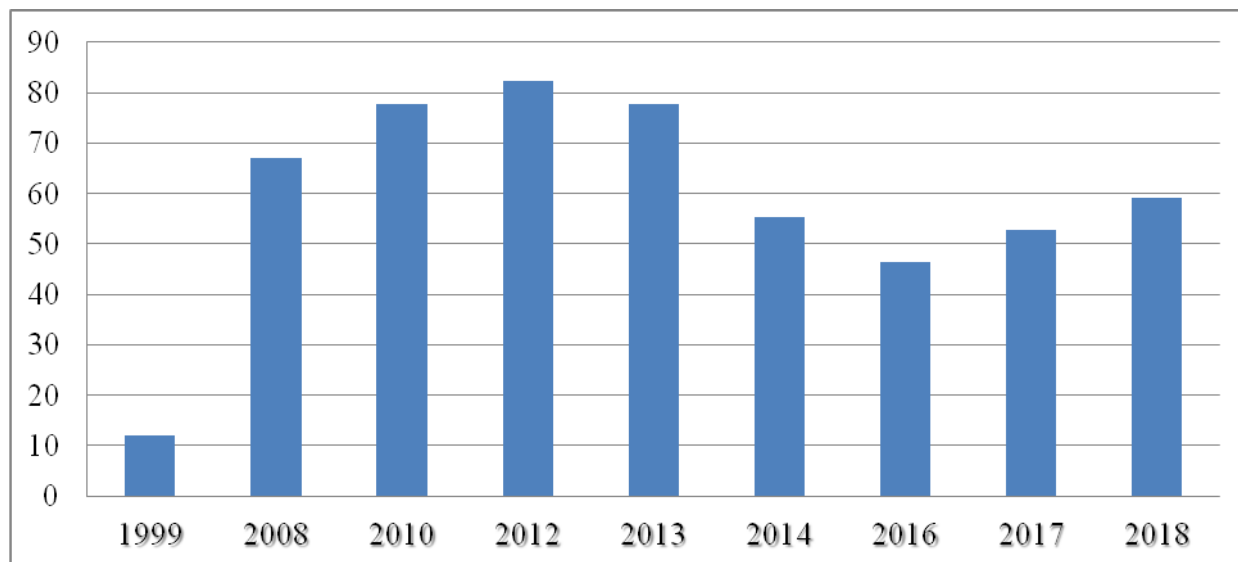

Рис. Динаміка обсягів вітчизняного експорту, \$ млрд.

Аналіз динаміки обсягів ЗЕД України свідчить, що за останні 20 років сальдо зовнішньої торгівлі було від'ємним і лише тільки два рази у 2000 р. та у 2015 р. воно мало позитивне значення. В той же час, треба зазначити, що сальдо торгівлі продукцією галузей АПК практично завжди було позитивним. Цьому сприяла і позитивна динаміка зростання питомої ваги продукції АПК в обсягах загального експорту країни, яка зросла з 3,1 % у 2000 р., до 39,3 % у 2018 р.

Аналіз структури загального експорту свідчить, що 80% його обсягів складають товари та 20 % - послуги (транспортні, ІТ, з переробки ресурсів, ремонтні, туристичні тощо). Аналіз структури експорту товарів дозволяє зробити висновки, що основою вітчизняного експорту є сировина та товари з незначною величиною доданої вартості. Так структура експорту товарів у 2018 р. мала наступний вигляд: 39,3% - продукція АПК і харчової промисловості; 24,6% - продукція металургійного комплексу; 11,6% - продукція машинобудування; 9,6% - мінеральні продукти; 5,4% - продукція хімічної промисловості; 4,3% - деревина та паперова маса; 3,1% - різні промислові

товари; 2,5% - продукція легкої промисловості. Частка високотехнологічного експорту в структурі промислового експорту не перевищує 7%. При цьому динаміка обсягів основних експортних груп товарів, крім продукції АПК та продукції металургійного комплексу, в останні п'ять років має від'ємну динаміку.

Вартісна структура експорту продукції АПК залишається сировинною: 53% - продукція рослинного походження (з якої 73% - зернові культури, 20% - насіння та плоди олійних культур, 7% - інші види продукції), 24% - рослинні олії та жири, 16% - готові харчові продукти, 7% - продукція тваринного походження.

Завжди виграє та країна, яка має розвинену переробну промисловість та створює додаткову додану вартість. Тому, тактичним рішенням для АПК та економіки країни в найближчі роки повинно бути виробництво якісної та безпечної продукції з високою доданою вартістю на підприємствах переробних галузей.

Однак, з більш ніж 5000 підприємств харчової промисловості станом на 01.03.2019 р. до країн Європейського Союзу мають право експорту лише 308 (на 1.01.17 - 283) українських підприємств, в тому числі 119 (на 1.01.17 - 103) виробників харчових продуктів (м'ясо птиці, рибна продукція, мед, яйця, молоко та молочні продукти тощо). Також до Євросоюзу можуть експортувати 189 (на 1.01.17 - 180) підприємств-виробників нехарчових продуктів тваринного походження, таких як пухо-перова сировина, шкірсировина, корми для непродуктивних тварин, субпродукти нехарчові, племінний матеріал, інші нехарчові продукти тваринного походження.

Крім того, оцінки міжнародних експертів стану ЗЕД в Україні свідчать про неефективність державного регулювання експорту, сировинну структуру експорту, нерозвинуту інфраструктуру, проблеми на митниці, високі внутрішні логістичні витрати та забюрократизованість процедур, через які Україна щороку втрачає експортні можливості.

Тому для подальшого розвитку ЗЕД в країні потрібні зміна логіки політики держави, а стратегією держави повинно стати радикальне поліпшення ділового клімату.

Список використаних літературних джерел

1. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля України» 2018 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 338.27

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Ємцева Г.Ф., ст. викладач,
Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

В сучасних умовах саме експорт характеризує стан техніко-технологічного рівня розвитку економіки якої країни, тому що підтверджує споживчу оцінку і суспільне сприйняття товарів і послуг, що виробляються країною.

Експорт товарів і послуг у 2018 р. склав \$57,1 млрд і збільшився проти 2017 р. на 8,6%. Експорт товарів збільшився на 9,4% і становив \$47,3 млрд, тобто співвідношення товарів і послуг склало 80:20 у загальній структурі експорту. Збільшення обсягів експорту товарів відбулось за всіма товарними групами і пов'язано зі значним зростанням експортного постачання. Однак основою експорту залишаються напівфабрикати та сировина. Зростання експорту товарів та послуг з більшою доданою вартістю практично не відбулося. В той же час треба зазначити, що обсяги експорту товарів вже відійшли від негативного тенденції 2015-16 років, але ще не досягнули рівня обсягів експорту 2012 року.

Загальна структура експорту у 2018 р. була наступною:

- продукція АПК та харчової промисловості (39,3%),
- продукція металургійного комплексу (24,6%),
- продукція машинобудування (11,6%),
- мінеральні продукти (9,2%).

Основою українського експорту залишається продукція аграрної та металургійної галузей. Але і серед неї більше частка продукції сировинних підгалузей, тих, де при виробництві продукції створюється менша додана вартість. Так основу вітчизняного аграрного експорту складає продукція рослинного походження, частка якої у структурі перевищує 50% (зернові культури з сукупною часткою у групі майже 70%, а також насіння олійних культур, таких як соєві боби, насіння ріпаку, сукупна частка яких становить 18%).

Збільшення обсягу експорту товарів відбулося до країн:

- Америки – на 34,1%;
- Європи – на 15,1%;
- Азії – на 6,1%;
- Африки – на 2,0%;
- СНД – на 1,6%.

У 2018 р. відбулося зменшення експорту товарів до таких країн, як Австралія та Океанія – на 32,4%.

Інформація про основних торговельних партнерів України в експорті товарів надані в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні торговельні партнери України в експорті товарів у 2018 р.

№ з/п	Назва країни	Обсяг експорту товарів, млн дол.	Темп зростання/зниження, 2018 рік до 2017 року, у %	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, у %
1	Країни ЄС	20 158,5	115,0	42,6

№ з/п	Назва країни	Обсяг експорту товарів, млн дол.	Темп зростання/зниження, 2018 рік до 2017 року, у %	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, у %
2	Росія	3 654,1	92,8	7,7
3	Туреччина	2 352,4	93,4	5,0
4	Китай	2 200,3	107,9	4,6
5	Індія	2 175,9	98,7	4,6

Імпорт товарів і послуг у 2018 р. склав \$ 62,9 млрд та збільшився на 14,3% проти 2017 р. При цьому імпорт товарів склав \$57,1 млрд і збільшився на 15,2% .

Збільшення імпорту у 2018 р. відбулось за всіма товарними групами:

- продукція машинобудування – на \$ 2,6 млрд (+17,3%);
- мінеральні продукти – на \$1,7 млрд (+13,3%);
- продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – на \$811,4 млн (+8,3%);
- продукція АПК та харчової промисловості – на \$ 750,5 млн (+17,4%);
- різні промислові товари – на \$ 580,2 млн (+34,8%);
- продукція металургійного комплексу – на \$ 562,3 млн (+18,7%);
- продукція легкої промисловості – на \$ 403,9 млн (+17,9%);
- деревина, паперова маса та вироби з деревини – на \$ 183,4 млн (+15,2%).

Найбільша частка у загальному обсязі імпорту припадає на:

- продукцію машинобудування (30,5%);
- мінеральні продукти (24,8%);
- продукцію хімічної промисловості (18,6%);
- продукцію агропромислового комплексу (8,8%).

Не дивлячись на те, що у 2018 р. вітчизняний експорт збільшився на 11,5% у порівнянні з показниками 2017 р., сальдо торговельного балансу товарів і послуг погіршилось проти 2017 р. на \$3,3 млрд і залишилося негативним у сумі \$5,8 млрд. Сальдо зовнішньоторговельного балансу товарів також залишилося від'ємним у сумі \$9,8 млрд і погіршилось на \$3,5 млрд.

Список використаних літературних джерел

1. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля України» 2018 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 338.432:334.722

ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА АГРАРНИЙ СЕКТОР В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Ісмаїлов Гусейнгулу Ілхам Огли
аспірант Міжрегіональної академії управління персоналом
м. Київ, Україна

Головним пріоритетом соціально-економічного реформування України є завдання модернізації структури економіки. Для сьогоднішньої економіки характерним є наявність неефективної структури, висока ресурсо- та енергоємність виробництва, надмірний екстенсивний розвиток сировинних галузей, низький рівень інноваційних процесів, слабкий розвиток інфраструктури, недостатня ефективність соціального розвитку [1, 2].

Диспропорції української економіки носять системний характер. І тому для вирішення проблем деформацій галузей економіки необхідним є використання системного аналізу проблеми та формування комплексного підходу до її вирішення. Необхідним є формування загальної концепції структурних перетворень, і, відповідно, визначення системи пріоритетів.

Сучасний етап структурних перетворень аграрного сектору орієнтовно з 2005 року і до сьогодні. Для цього етапу характерними є посилення ролі держави, її регуляторних функцій. Однак зберігається значна низка питань, що потребують вирішення. Так спостерігається значна асиметрія територіального розвитку, підвищення розвитку окремих територій на фоні загального занепаду інших. Відбувається деформація галузевої структури, нераціональний розподіл ресурсів, втрата ресурсного потенціалу сільськогосподарськими підприємствами, значне розширення дрібних товаровиробників, які не в змозі вести ефективне виробництво.

Крім того, нинішні перетворювальні процеси сільського господарства супроводжуються впливом світової та внутрішньої кризи. Ці фактори сприятимуть росту інфляції, підвищенню цін на виробничі ресурси, скороченню власних фінансових ресурсів, обмеженому доступу до кредитних ресурсів. Тому для пом'якшення негативних впливів конче необхідним є втручання держави.

Протягом останніх років в Україні формувалася досить уразлива структура сільськогосподарського виробництва, спостерігаються значні галузеві диспропорції, суттєва залежність від попиту зовнішніх ринків. Неefективність галузевої структури, відсутність інноваційного виробництва, слабкий розвиток інфраструктури веде до екстенсивного розвитку, занепаду агропромислового сектору.

Основними проблемами є:

- значне зростання розвитку експортно-сировинної галузі економіки, при зниженні частки сільського господарства. Це веде до розвитку асиметричності економіки;
- посилюється диференціація територій країни за рівнем економічного розвитку, що приводить до зубожіння окремих поселень, верств населення. Це обумовлює низку соціальних проблем.

- провокуються перекоси в галузевій структурі. Спостерігається загальний занепад тваринницької галузі, в рослинництві регіону перевага надається олійно-зерновому напряму виробництва. Це спричиняє нестійкість галузі до коливань ринку;
- переважає поширення утворення малих форм господарювання. З одного боку малі форми більш мобільні та адаптивні, а з іншого – вони є менш ефективними;
- посилюється диференціація серед аграрних підприємств. Існують господарства, які суттєво відрізняються як за розмірами, ресурсним потенціалом, так і за результатами діяльності. Досить багато збиткових підприємств, що знижує конкурентоздатність галузі в цілому.
- старіння матеріально-технічної бази. Низький рівень інвестицій в основні фонди, велике навантаження веде до швидкого зносу машинно-тракторного парку. Відповідно, порушуються технології виробництва продукції;
- зниження частки зайнятого сільського населення, відсутність висококваліфікованих кадрів на селі створює як технологічні так і соціальні проблеми;
- значний диспаритет цін. Ціни на ресурси, які споживаються сільським господарством підвищуються значно швидшими темпами, ніж ціни на сільськогосподарську продукцію;
- низька платоспроможність сільгоспвиробників призводить до скорочення оновлення виробничих ресурсів і, відповідно, гальмівного розвитку галузі.

Для вирішення проблеми дисгармонії сільського господарства регіону необхідним є визначення комплексу пріоритетних напрямів структурних трансформацій.

На нашу думку до цього списку необхідно включити: оптимізацію галузевої структури сільського господарства; формування програм територіального та зонального розвитку, що передбачає раціональне розміщення підприємств різних напрямів виробництва з урахуванням

природно-економічних умов; створення рівних умов для розвитку бізнесу різних за розміром сільськогосподарських підприємств, надання адекватної державної допомоги господарствам на рівних умовах.

Список використаних літературних джерел

1. Саблук П.Т. Організаційно-економічні трансформації і побудова інноваційної моделі розвитку аграрного виробництва : електронний ресурс : Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvlnau/Ekon/2010_16/Sabluk.pdf
2. Статівка Н.В. Гармонізація інтересів суб'єктів економічного простору в процесі державного регулювання економіки // [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2008-1/doc/1/08.pdf>

УДК 631.1

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ВІРТУАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ АПК

Кабан О.В., магістр
*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
Науковий керівник:*
Полянська А.С., д.е.н., професор
*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Протягом останніх двадцяти років спостерігаємо виникнення та розвиток нових видів діяльності та професій. Суттєвих змін зазнала вітчизняна управлінська наука. Одним із напрямів її розвитку в Україні слід розглядати впровадження у практику віртуальної організаційної структури (ВОС). З моменту, коли персональний комп'ютер, підключений до глобальної мережі Інтернет став доступним пересічному жителю планети, світ змінився докорінно і назавжди. Цифрова епоха відкрила доступ до миттєвого обміну інформацією незалежно від географічного розташування і відстані між господарюючими

суб'єктами. Зміна технологій та засобів комунікації здійснює прямий та безумовний вплив на життя людства.

Наслідки та передбачення сучасних тенденцій розвитку управлінських технологій досліджуються у працях зарубіжних та вітчизняних науковців. Зокрема, Асаул Н.А. характеризує ВОС як структуру, що будується на тимчасовій взаємодії декількох незалежних функціональних партнерів, які керують проектуванням, виробництвом і реалізацією продуктів з впровадженням сучасних інформаційних технологій. Один з її ключових ознак - робота в віддаленому режимі всіх ланок бізнес-процесу, яка координується за допомогою сучасних засобів телекомунікацій. Члени віртуальної команди обмінюються інформацією і приймають колегіальні рішення в режимі он-лайн. При цьому в сферу ділового співробітництва включені як внутрішні ресурси компанії, так і зовнішні (в тому числі постачальники та споживачі).

На теренах України «віддалена робота» представлена, в основному, у сфері інформаційних послуг, таких як ІТ-технології, копірайтинг, маркетинг, засоби масової інформації, дизайн та інші. Усі ці компанії в тій чи іншій мірі будують свою діяльність на основі ВОС і, в основному, зосереджені у приватному секторі. Державний сектор України слабо використовує новітні технології, тому і віртуальна організаційна структура поки що не знайшла широкого застосування у роботі держустанов, міністерств, відомств та інших державних структурах. Тут варто відмітити, що поштовхом до розвитку «віддаленої роботи» була публікація в США статті держслужбовця Френка Скіффа, на той час голови спеціального комітету з економічного розвитку США, у «Washington Post» під заголовком «Робота з дому економить бензин», що вийшла у 1972 році і стала початком масових спроб вводити поняття «flexiplace» - «гнучке робоче місце» як нову технологію управління в міністерства та відомства знайшла в США. Таким чином, враховуючи переваги ВОС для використання в управлінні підприємствами державного сектору, вважаємо за доцільне розглянути ВОС для агропромислового комплексу України.

З точки зору управління, безумовними перевагами ВОС можна відзначити високу оперативність у вирішенні питань завдяки миттєвому поширенню інформації між структурними підрозділами; гнучкість організації; потенційно високу працездатність як за рахунок зниження стресу від щоденного маршруту «дім-робота-дім», так і за рахунок додаткових годин для можливості «подумати». На продуктивності праці хочеться зробити окремий акцент, звертаючи увагу на дослідження професора Глорії Марк в Ірвайні, яка визначила, що людина витрачає 23 хвилини і 15 секунд для того, щоб зосередитись на завданні, а якщо цей процес перерваний будь-яким фактором, який притаманний типовому офісу, для чергового повернення до змісту завдання знову необхідно витратити 23 хвилини і 15 секунд, що автоматично підвищує рівень стресу і невдоволеності, оскільки витрачається в рази більше часу і зусиль. Як наслідок, перевагою ВОС є можливість самостійно забезпечувати працівнику найбільш комфортні для роботи умови. В українських реаліях використання ВОС формує можливість вирішити складну кадрову проблему, адже на підбір працівника на посаду не буде впливати фактор місцеперебування кандидата та розміщення робочого місця. Крім того, використання віддаленого робочого столу потенційно може стати додатковим стимулом розвитку сільської місцевості, адже час, зекономлений на дорогу можна використати для ведення особистого фермерського господарства, а можливість мати високооплачувану роботу не буде вимагати обов'язкового проживання у великому місті. Ці чинники особливо актуальні для державних підприємств галузі АПК, оскільки виробничі потужності компаній часто розташовані у промислових районах чи взагалі за межами міста, що створює проблеми з транспортом і знижує загальну привабливість роботодавця.

Таким чином, управлінська технологія з використанням ВОС дозволяє фіксувати, зберігати та накопичувати інформацію в цифровому форматі та можливість миттєвого обміну нею, що суттєво спрощує усі організаційні процеси від прийняття рішень до контролю за їх виконанням, та, що не менш

важливіше - в рази покращує зворотній зв'язок. З розвитком технологій та використанням елементів віртуальної організаційної структури відрядження та фізична присутність в офісі чи виробничому приміщенні більше не є необхідністю. ВОС характеризується використанням сучасних ІТ-технологій, що дає шанс в рази легше зібрати команду високопрофесійних спеціалістів, які здатні ефективно вирішувати завдання, зокрема у сфері АПК.

Список використаних літературних джерел

1. Девід Хайнермаєр Хенссон. Remote офіс не обов'язателен / Девід Хайнермаєр Хенссон, Джейсон Фрайд. - Москва. : Манн, Іванов і Ферббер, 2014. - 98.
2. Асаул А.Н. Организация предпринимательской деятельности : підруч. / А.Н. Асаул, М.П. Войнаренко, П.Ю. Ерофеев. – СПб. : Гуманістика, 2004. – 448.
3. Глорія Марк. Worker, Interrupted: The Cost of Task Switching [Електронний ресурс] / Глорія Марк // Fast Company, 2008 – Режим доступу: <https://www.fastcompany.com/944128/worker-interrupted-cost-task-switching>.

УДК: 338.2

ОЗНАКИ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДПРИЄМСТВ

Капінус Л.В., к. екон. наук, доцент
*Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна*

Соціально-економічна діяльність суб'єктів господарювання включає в себе економічні процеси, які є проявом людської поведінки. Поведінкова економіка цікавить багатьох теоретиків та практиків в області маркетингу, адже розуміння впливу психологічних чинників на рішення людей у різних економічних ситуаціях, в тому числі при прийнятті споживчих рішень про покупку товарів, дає можливість підприємствам сформулювати ефективну маркетингову політику та конкурентну стратегію.

Розвиток наукових підходів в біхевіористській економіці дає можливість виокремити нову концепцію поведінкової економіки – теорію маркетингової поведінки підприємств, яка утворилася на стику економічної теорії [1], економічної психології [2] та маркетингу [3]. Концептуальні основи нової наукової течії базуються на теоретико-практичних дослідженнях та висновках в області поведінкової теорії підприємства, психологічного аналізу суб'єктів ринку, а також маркетингової науки (рис. 1).

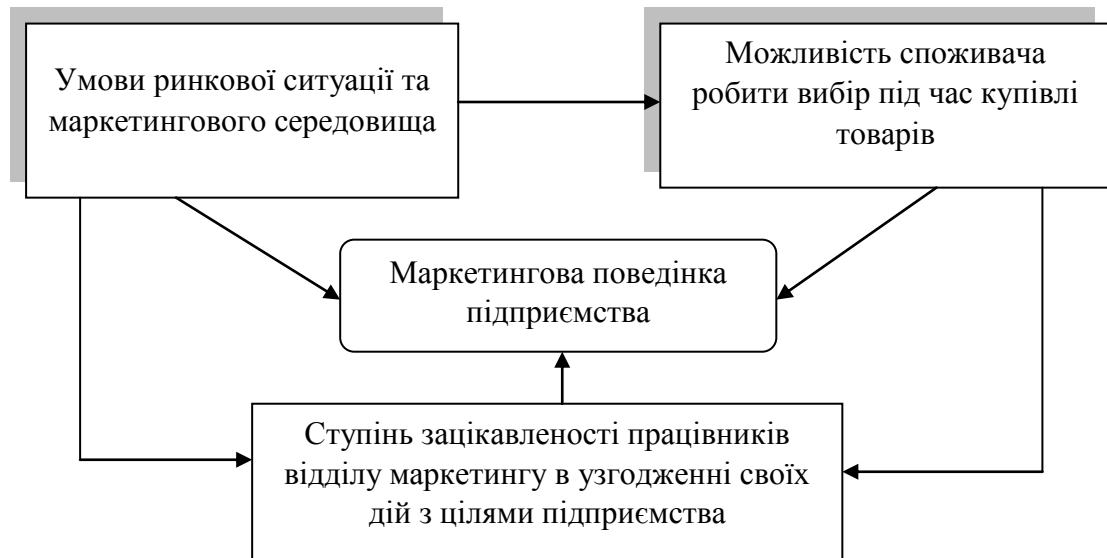

Рис. 1. Концепція маркетингової поведінки підприємства

Джерело: розроблено автором

Маркетингова поведінка підприємства – це складна маркетингова діяльність господарюючого суб'єкта, яка базується на прийнятті маркетингових рішень менеджерами з врахуванням факторів оточуючого середовища та на поведінкових реакціях споживачів, які реагують на маркетингові стимули. Проблема прийняття маркетингових рішень та дослідження поведінкових реакцій учасників ринку на ці рішення в умовах невизначеності залишається для багатьох підприємств надзвичайно важливою, адже від успішності її вирішення залежить прибуток та розвиток підприємницької діяльності в бізнес-середовищі.

З метою розвитку теоретичного підґрунтя цієї концепції виділимо наступні ознаки маркетингової поведінки підприємств, які працюють в умовах конкуренції і ситуації невизначеності.

1. Надання великої уваги взаємозв'язкам зі споживачами, врахування потреб та інтересів реальних та потенційних споживачів.

2. Аналіз та врахування маркетингового середовища, що впливає на умови діяльності підприємства. Мінливе та рухливе маркетингове середовище створює підприємницькі ризики, тому поведінкові аспекти підприємства доцільно базувати на постійному моніторингу стану мікро- та макросередовища, його тенденцій та прогнозування цих змін.

3. Спрямованість та використання комплексу маркетингу, особливо маркетингових комунікацій зі споживачами.

4. Висування на ключові управлінські позиції менеджерів з маркетингу, які б мали великий ступінь узгодженості своїх дій з цілями підприємства.

5. Здатність до своєчасності та законності прийняття маркетингових рішень, які не суперечать загальній стратегії розвитку підприємства.

6. Спрямованість на етико-психологічні засади формування маркетингового менеджменту та системи ціннісних орієнтацій учасників маркетингового управління.

7. Уміння здійснювати маркетингові дії суб'єктами господарювання на різних видах ринків, в тому числі на онлайн-ринку товарів і послуг, адаптуючись до його викликів.

Ознаки маркетингової поведінки підприємства вказують на стратегічну орієнтацію діяльності суб'єкта, яка базується на максимізації прибутку, пріоритеті потреб споживачів та партнерстві зі споживачами, концентрації

уваги на маркетингових подразниках, стратегії глобалізації, а також соціальної відповідальності.

Варто зазначити, що формування маркетингової поведінки підприємства не завершується якоюсь негайною дією, а представляє собою процес встановлення загальних напрямів, розвиток яких може забезпечити зростання і зміцнення конкурентних позицій підприємства.

Список використаних літературних джерел

1. Прочан А.О. Аналіз теорій поведінкової економіки. *Держава та регіони*. 2014. №5 (80). С. 107-110.
2. Соціальна, поведінкова, адаптивна економіка: теорія та практика: монографія кол. авт.: О.І. Павлов, Т.А. Кулаківська, В.А. Самофатова [та ін.]; за ред. О.І. Павлова. – Одеса: Астропринт, 2016. -172 с.
3. Філатова Л.С., Новохацька Л.В. Теоретико-методологічний аналіз дефініції «концепція маркетингу». *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського*. 2015. Вип. 4. С. 502-505.

УДК 504.062.2:631

СТАЛІЙ РОЗВИТОК БІОЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

Коваленко Н.О., к. екон. наук, доц.,
Коваленко В.П., к. с.-г. наук, доц.
*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м.Київ, Україна*

Сьогодні Україна залежна від іноземних постачальників палива, і не можна не приймати до уваги, що така залежність носить не лише економічний, але й політичний характер, несе в собі загрозу енергетичній, а відтак і національній безпеці держави. На шляху до енергетичної незалежності України важливим фактором є трансформація енергії фотосинтезу в доступні для використання в народному господарстві форми.

Саме біоенергетику потрібно вважати однією з найперспективніших складових відновлюваної енергетики України. Базується вона на застосуванні біомаси – вуглецевмістких органічних речовин рослинного та тваринного походження – деревина, солома, рослинні залишки сільськогосподарського виробництва тощо. Біомаса є відновлюваним, екологічно чистим паливом, використання якого не призводить до підсилення глобального парникового ефекту.

Для України пріоритетність виробництва теплової енергії з біомаси полягає в тому, що в цьому випадку відбувається пряме заміщення споживання природного газу – на 100%. При виробництві електроенергії заміщується в середньому лише 17% споживання природного газу, оскільки саме такий відсоток електроенергії залежить від даного палива.

Окремо варто зазначити, що при заміщенні споживання природного газу та рідких нафтопродуктів за рахунок біомаси, кошти, які раніше витікали з країни, залишаються в регіонах як плата фермерам та лісогосподарським підприємствам за поставку біомаси. Ці гроші будуть працювати на розвиток регіону та країни в цілому, підтримуючи національну економіку, а не економіку інших держав.

Важливою складовою кожної програми розвитку, що впроваджується в Україні, має бути її розгляд з точки зору забезпечення сталого розвитку. Розвиток біоенергетичних питань не є винятком. Сталий розвиток має бути організуючим принципом всіх демократичних суспільств, підтримуючи при цьому всі інші цілі, політику та процеси. Таким чином, він забезпечує основу для інтеграції економічних, соціальних та екологічних питань у часі, не завдяки самій лише торгівлі, а шляхом досягнення і підсилення суспільної користі. Сталий розвиток сприяє організації ефективного управління, здорових умов життя, інновацій, постійного навчання і всіх форм економічного росту, які гарантують збереження натурального капіталу, від якого ми залежимо. Це

сприяє поліпшенню соціальної гармонії і забезпечує шляхи охорони перспектив кожного індивіда на ведення повноцінного життя [1].

Досягнення цілей сталого розвитку вимагає одночасного виконання чотирьох основних завдань, як у всьому світі, так і в окремо взятій країні [2]:

- соціальний прогрес, що рахується з потребами кожної людини;
- ефективний захист довкілля;
- ощадливе використання природних ресурсів;
- підтримання високого та стабільного рівня економічного зростання та зайнятості населення.

Основою сталого розвитку є паритетність відносин в системі „людина – господарство – природа”, яка забезпечує перехід до такого способу взаємодії природи і суспільства, який характеризується як епоха ноосфери.

Сталий розвиток узагальнює в собі процес виживання і відтворення генофонду нації, активізацію ролі кожної окремої людини в суспільстві, забезпечення його прав і свобод, збереження навколишнього середовища, формування умов для відновлення біосфери і її локальних екосистем, орієнтацію на зниження рівня антропогенного впливу на природне середовище і гармонізацію розвитку людини і природи [3].

Ключовими завданнями сталого розвитку є:

- забезпечення випереджаючого розв'язання проблем соціального та духовного розвитку
- узгодження темпів економічного розвитку з господарською ємністю екосистем.

Основна мета сталого розвитку України – забезпечення динамічного соціально-економічного зростання, збереження якості навколишнього середовища і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь через побудову високоефективної економічної системи, що стимулює екологічну сталість,

продуктивну працю, науково-технічний прогрес, а також має соціальну спрямованість.

На нашу думку, основними цілями забезпечення сталого розвитку біоенергетики в Україні є (рис.1):

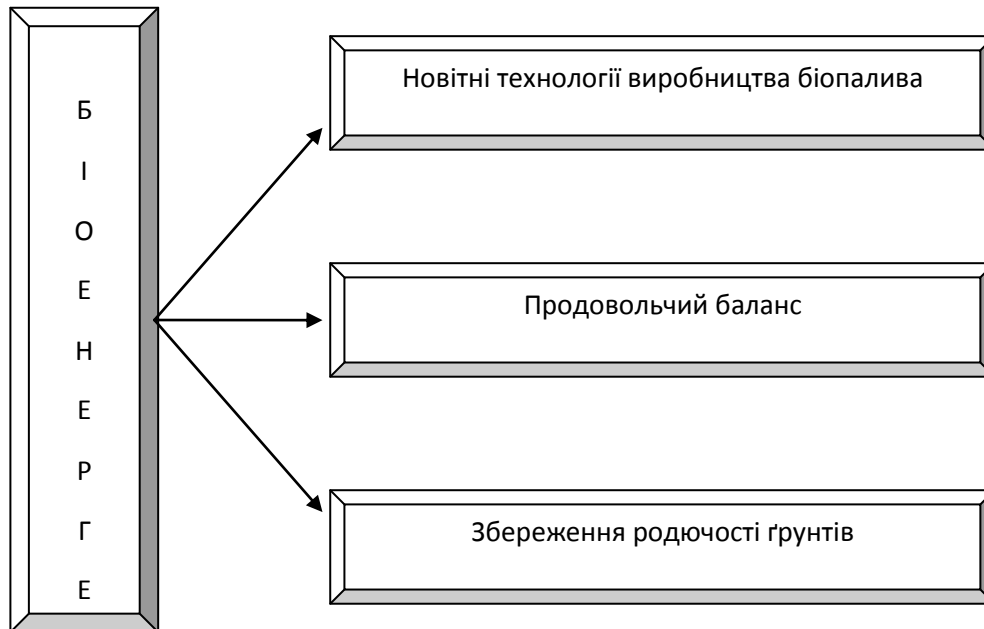

Рис. 1. Цілі забезпечення сталого розвитку біоенергетики

Джерело: розроблено автором

- розвиток новітніх технологій виробництва біопалива,
- обов’язкове дотримання вимог щодо забезпечення продовольчого балансу держави,
- збереження родючості земель сільськогосподарського призначення.

Список використаних літературних джерел

1. Kuzmenko, S.V., Perederiy, N.O. (2015). Market of rapeseed: economic and bioenergetic perspective [monograph], Kompynt, 227 p.
2. Kuzmenko, S., Perederiy, N., Labenko, O. (2016), “Market trends of oilseeds production in Ukraine”, in The Agri-Food Value Chain: Challenges for Natural Resources Management and Society, International Scientific Days 2016, Slovak University of Agriculture, Nitra, pp. 54–61.
3. Файчук О.М. «Зелена економіка» як нова парадигма розвитку сільського господарства/ О.М. Файчук // Наук. вісник НУБіП України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес» / редкол. : С.М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. – 2016. – Вип.244. – С.361-373.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Корбутяк А.Г., к. екон. наук.
*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна*

Питання продовольчої безпеки стосуються практично всіх аспектів функціонування держави: від оборони країни та готовності боротьби з надзвичайними ситуаціями до перспектив довгострокового розвитку. Але найголовніше – вона пов'язана з якістю нашого життя. За сухими цифрами та діаграмами без перебільшень прихована доля мільйонів людей. Врешті-решт, ефективне вирішення питань, що стосуються продовольчої безпеки, – запорука процвітання нинішніх і майбутніх поколінь.

Категоріальний апарат продовольчої безпеки розглядався багатьма науковцями, в т.ч.: І.М. Вахович, І.Б. Тернавською, С.В. Козловським, Л.М. Киш, М.Д. Курляк, Л.Ф. Міляр, Н.В. Стежко, О.Л. Чернелевською, С.В. Щербиною та ін. Продовольча безпека – здатність країни забезпечити людям доступ до якісних та корисних продуктів харчування. Це питання слід розглядати у двох площинах: як обов'язок держави і як складову частину її національної безпеки [2].

Індекс продовольчої безпеки – ефективний спосіб оцінити можливості держави. На рівень продовольчої безпеки в окремій країні впливає декілька чинників: обсяги виробництва, погодні умови, географічне розташування та багато інших, навіть корупція. Виходячи з цього, розрахунок рівня продовольчої безпеки потребує врахування одразу багатьох факторів та виведення на їх основі певного загального рейтингу.

У 2012 році дослідницький підрозділ журналу Economist запропонував Глобальний індекс продовольчої безпеки, який до попереднього

року складався з трьох загальних показників: якість та безпека, фінансова доступність і фізична доступність. Торік додали четвертий показник — природні ресурси та стійкість. Така зміна методології підрахунку пов'язана з тим, що у 2017 році вперше за п'ять років спостерігалось погіршення світової продовольчої безпеки. Крім традиційних ризиків все значнішу роль відіграють проблеми із глобальним потеплінням і несприятливі погодні умови. А вихід Сполучених Штатів із Паризької угоди ще більше посилив негативні очікування відносно кліматичних змін. Крім того, останнім часом відбувається суттєве зростання глобальної політичної нестабільності.

Тому, починаючи з 2017 року, було прийнято рішення публікувати два варіанти Індексу: середній рейтинг продовольчої безпеки на основі трьох показників та скорегований з урахуванням четвертого – впливу природних факторів [4].

Швейцарія, Ірландія, Австрія, Франція та Нідерланди – лідери з продовольчої безпеки [1]. Якщо порівняти загальний рейтинг країн зі скорегованим рейтингом, у якому враховується вплив факторів природного середовища, можна побачити вагомий вплив останніх на продовольчу безпеку будь-якої держави.

Приклад, що вражає найбільше, – Австрія. Зокрема, у 2017 році ця країна завдяки сприятливим погодним умовам посіла друге місце, змістивши США на четверту позицію. Подібна ситуація спостерігається і у Франції.

З урахуванням природних ресурсів трійка лідерів виглядає наступним чином: Ірландія, Австрія, Франція. Ці країни мають гарні погодні умови, їхня продукція фінансово і фізично доступна, якісна та безпечна. У 2018 році – трійка лідерів суттєво не змінилася – перше місце посіла Швейцарія, за нею Ірландія та Австрія. Четверте місце розділили Франція та Нідерланди, змістивши США вже на 8 місце.

Усі країни-лідери відрізняються високим рівнем життя, що дає населенню можливість споживати якісні і, що дуже важливо, різноманітні продукти

харчування. Крім того, в них діють досить високі стандарти щодо безпеки продовольчих товарів. А місцеві виробники завдяки потужній урядовій підтримці та доступу до дешевих кредитів мають можливості для забезпечення не лише внутрішніх потреб ринку, а й для постачання власних товарів за кордон.

У загальному рейтингу з урахуванням впливу природних умов Україна – 63-тя у світі (2017 рік – 54,1 бал) та 62-га (2018 рік – 49,8 бали) із 113 країн [1].

Серед найбільших переваг, які має наша держава, можна визначити відносно невеликий відсоток людей, що перебувають нижче глобального рівня бідності, безпеку продуктів харчування, низький рівень втрат продовольства, помірні тарифи на імпорт сільськогосподарської продукції, волатильність виробництва та наявність програм продовольчої безпеки [3].

До найсерйозніших викликів експерти віднесли високий рівень корупції, валовий внутрішній продукт на душу населення, недостатній обсяг фінансування наукових досліджень і новітніх розробок в аграрному секторі та ризику політичної нестабільності. Також, на відміну від розвинених країн світу, українські сільгоспвиробники мають проблеми з доступом до дешевих кредитів.

Подальші позитивні зміни потребують більш послідовної боротьби з корупцією, захисту прав інвесторів, підвищення доходів громадян. До безпосередніх заходів можна віднести збільшення з боку держави і приватних компаній фінансування інноваційних проектів у сільському господарстві, а також лібералізацію ринку землі сільськогосподарського призначення.

Список використаних літературних джерел

1. Індекс продовольчої безпеки країн світу. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/EIU%20Global%20Food%20Security%20Index%20-%202018%20Findings%20&%20Methodology.pdf>.

2. Киш Л.М. Продовольча безпека України: актуальні питання якості та доступності продуктів харчування. *Причорноморські економічні студії*. 2018 .Вип.27. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/27_1_2018/14.pdf

3. Пчелянська Г.О. Бідність населення та її вплив на формування продовольчої безпеки. *Бізнес Інформ*. 2017. № 8. С. 167–172.

4. Що таке світова продовольча безпека і чому Україна посідає 63 місце у рейтингу. URL: <https://www.bakertilly.ua/news/id44424>.

УДК 338.439:631.95

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НА РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Костюк О. Д., к. екон. наук, доц.
*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

Споживання здорової та корисної продукції — головний тренд ХХІ століття. Протягом останніх років світовий ринок органічних продуктів демонструє стабільне зростання і стає популярною альтернативою традиційному харчуванню. У 2018 році його обсяг склав понад 90 млрд. євро [5].

Виробництво органічної продукції в Україні має надзвичайне соціально-економічне значення, оскільки воно покликане задовольнити потреби населення у харчових продуктах високої якості та сприяти зниженню деструктивного впливу на довкілля, забезпечити належне утримання тварин, а також забезпечити розвиток сільських територій.

За офіційною статистикою наша держава посідає одинадцяте місце серед країн Європи та двадцяте місце в світі за загальною площею сільськогосподарських угідь, які сертифіковані як органічні. Але при цьому на органічні поля припадає менше одного відсотка з 42,7 млн га сільськогосподарських земель в Україні. З одного боку — це небагато, в той же час, мова йде про значні перспективи розвитку даного напрямку, що підтверджується постійним зростанням числа операторів органічного ринку.

Лідирують за площею органічних земель Одеська, Херсонська та Дніпропетровська області. Найбільше операторів ринку зосереджено в Київській, Одеській, Херсонській та Харківській областях.

Органічне виробництво є однією із найбільш динамічних галузей вітчизняного аграрного сектору. Важливим чинником підтримки його розвитку стало прийняття Закону «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Також в Україні розроблена і впроваджена онлайн-платформа, на якій виробники і споживачі органічної продукції з усього світу можуть здійснювати прямі угоди без посередників [2].

Українське законодавство визначає виробництво органічної продукції як діяльність фізичних або юридичних осіб, під час якої виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів та консервантів, і на всіх етапах виробництва застосовуються правила для отримання натуральної продукції.

З точки зору економіки органічне виробництво є дуже затратним: технологія вирощування та переробки жорстко регулюється стандартами, а саме виробництво повинне пройти процедуру сертифікації. Єдиний український орган сертифікації — ТОВ "Органік стандарт"; всі інші — іноземні або їхні місцеві філіали.

В Україні сертифіковані такі види органічних продуктів: бобові культури, олійні культури, зернові культури, овочі, кавуни, дині, гарбузи, фрукти, ягоди, виноград, ефіроолійні культури, молочні продукти, яйця, гриби, горіхи, мед, м'яса, продукція бджільництва, багаторічні трави, однорічні трави, лікарські рослини, бульбоплоди та коренеплоди, перероблена продукція, верхня рогата худоба, домашня птиця, вівці, кози, свині, соки [4].

Наша держава експортує 90% загального обсягу виробленої органічної сировини та продукції і лише 10% реалізується на внутрішньому ринку.

Серед країн-лідерів за споживанням вітчизняної органічної продукції — Нідерланди, Німеччина та Великобританія. Європейці віддають перевагу прямим контактам з виробниками, заради цього вони готові особисто перевіряти умови, в яких вирощена продукція.

Сьогодні в Європі близько 5-10 % споживаної продукції — органічна. Попит на таку продукцію зростає швидше, ніж її виробництво, тому країни Європейського Союзу зацікавлені в якісному довгостроковому співробітництві з тими постачальниками, які зможуть забезпечити належну простежуваність товару за принципом «від лану до столу». Загалом, Україна експортує свою органічну продукцію більше, ніж в 40 країн світу [1].

На внутрішньому ринку сьогодні основними каналами збуту органічної продукції є торгові мережі. Від виробника до споживача продукція може потрапити і через короткий ланцюжок поставок — фірмову торгівлю, інтернет-магазин, фермерські ринки, прямі продажі через мережевий маркетинг [3].

Найбільшими перешкодами для розвитку органічного сектору в Україні є низька поінформованість споживачів про користь цієї продукції та особливості її виробництва, а також рівень купівельної спроможності населення.

Наша держава має великий виробничий потенціал для розвитку цього високомаржинального та перспективного нішевого напрямку аграрного сектору, а також великі можливості для реалізації готової продукції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. Український органічний продукт має значні шанси розширити свою присутність на полицях закордонних супермаркетів [5].

Список використаних джерел

1. Артиш В.І. [Виробництво та реалізація органічної продукції в світі](#). Економіка АПК. 2017. № 3. С. 82-86.
2. Живий рейтинг: органічні агрокомпанії України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://latifundist.com>
3. Тренди в силі: на що орієнтуватися виробникам органіки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://agroportal.ua>
4. Асоціація учасників органічного виробництва «БІОЛан Україна». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.biolan.org.ua>
5. Практичний довідник органічного експортера до ЄС. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.agritrade-ukraine.com>

**ВПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
УКРАЇНИ ОПЕРАТОРАМИ РИНКУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ**

Крисанов Д.Ф., д.е.н., професор,
керівник Інституту економіки і бізнесу
Білоцерківський національний аграрний університет,
м. Біла Церква, Україна

Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [1] підприємства харчової промисловості за складністю й строками впровадження НАССР було поділено на три групи, зокрема: великі і середні потужності, що провадять діяльність із продуктами тваринного походження (I та II група), повинні впровадити НАССР у 2017-2018 рр., а малі потужності (III група) – до 20.09.2019 р.

Отже, було започатковано практичну інтеграцію аграрного сектора України до внутрішнього ринку країн ЄС. Її квінтесенцією стане вільне переміщення продовольчої продукції на теренах єдиного нормативного простору Україна-ЄС. Основою для нього виступає: а) гармонізована з європейською моделлю національна система технічного регулювання (СТР); б) еквівалентна європейській моделі безпечності харчової продукції (БХП) система харчової безпеки, що функціонує в Україні; в) реалізація в Україні санітарних та фітосанітарних заходів згідно із вимогами, яких дотримуються в країнах ЄС; г) забезпечення всебічної рівності Національного агентства з акредитації України (НААУ) з Європейською асоціацією з акредитації (EA), Міжнародним форумом з акредитації (IAF) і Міжнародною кооперацією з акредитації лабораторій (ILAC) з метою визнання їхніх систем акредитації еквівалентними. Це необхідна умова для взаємного визнання сертифікатів безпечності та якості й протоколів випробувань, які проведені в Україні та у країнах-членах вищезазначених європейської та міжнародних інституцій.

За вказаними передумовами в Україні проводиться відповідна робота і є просування, однак має місце розширення кола проблем та охоплення ними більшого числа суб'єктів підприємницької діяльності, а центр зусиль переноситься в площину реалізації вимог чинного Закону із харчової безпеки й СТР. Зокрема, на початок 2018 р. біля 1,2 тис. операторів ринку (підприємства харчової промисловості) впровадили НАССР на базі систем управління безпечністю, якістю, довкіллям (із 5,6 тис. потужностей). На кінець 2019 р. оператори ринку (ОР), які займаються виробництвом та обігом харчової продукції, мають впровадити НАССР чи постійно діючі процедури. Станом на 01.01.2019 зареєстровано 238731 потужності ОР та внесено до Державного реєстру потужностей операторів ринку. Зокрема, лише у 2018 р. здійснено державну реєстрацію 50980 потужностей ОР та виключено із реєстру 8564 потужностей [2]. **Експлуатаційний дозвіл на потужності** видається ОР, що провадять діяльність з виробництва та/або зберігання харчових продуктів тваринного походження (на 25.03.2019 - 2790 ОР). Водночас, **державній реєстрації потужностей ОР** підлягають:

суб'єкти господарювання (юридичні особи, фізичні особи – підприємці, фізичні особи), які провадять діяльність на будь-якій стадії виробництва та/або обігу харчових продуктів, що не вимагає отримання експлуатаційного дозволу, зобов'язані зареєструвати потужності. Зазначений обов'язок поширюється на:

- заклади роздрібної торгівлі харчовою продукцією тваринного та рослинного походження (супермаркети, магазини, лотки з реалізації) всіх форм власності (підлягають також реєстрації торгові точки з реалізації води питної та напоїв);

- заклади громадського харчування (ресторани, бари, кафе, піцерії тощо);

- підприємства/господарства, що провадять діяльність на будь-якій стадії виробництва та/або обігу харчових продуктів, які не мають експлуатаційного дозволу, у т. ч. власники водних об'єктів, транспортних засобів, потужностей

первинного виробництва (сільськогосподарські угіддя, ферми з утримання сільськогосподарських тварин, пасіки, мисливські господарства, рибогосподарські ставки, пункти збору врожаю диких рослин).

Отже, для об'єктів державної реєстрації потужностей ОР існує широкий спектр імовірності виникнення та ступеню харчових ризиків і, залежно від цього, заходів по їх мінімізації. З метою ідентифікації та оцінювання ризиків на кожній стадії виробничого циклу, розроблення і реалізації заходів з їх мінімізації, перевірки на допустимість ризику і відповідність продукції нормативним вимогам проводиться сертифікація виробників. З цією метою використовуються відповідні стандарти, з них набули поширення у світі:

- BRC Британського консорціуму підприємств роздрібної торгівлі;
- IFS - поєднує сильні сторони стандарту ISO 9001 і системи HACCP;
- GlobalGAP. Вони є основними у галузі безпеки харчової продукції.

В Україні набирає поширення стандарт GlobalGAP, який забезпечує мінімізацію ризиків сільськогосподарського виробництва. Сертифікація господарства за GlobalGAP гарантує, що продукт отримано із жорстким дотриманням рекомендацій і вимог на кожній стадії вирощування продукції та за умови контролю усіх складників: ґрунту, добрив, насіння і розсади, збирання і зберігання продукції, персоналу і гігієни праці, техніки безпеки та ін. Зазначимо, що в Україні GlobalGAP вже впровадили біля 50 господарств.

Вітчизняні постійно діючі процедури включають: програми-передумови HACCP (або мінімальні вимоги базових програм), спрощений підхід програми HACCP, настанови з належних практик [3]. Вони впроваджуються підприємствами, діяльність яких не вимагає отримання експлуатаційного дозволу чи для гарантування його отримання, а для господарств первинного виробництва є добровільною. Але при встановленні прямих зв'язків із ОР, які переробляють чи реалізують сільськогосподарську продукцію, вимога щодо наявності у виробника протоколу впровадження системних процедур безпечності обов'язкова. Найскладніші з них програми-передумови HACCP. З

одного боку, вони мають допоміжне значення – як підготовка ОР до впровадження НАССР з урахуванням асортименту харчових продуктів, технологічних процесів і специфіки потужностей (процедури розроблені, впроваджені й задокументовані), а з іншого, самостійну роль для господарств по виробництву сировини тваринного і рослинного походження. Процедури забезпечують підтримання виробничої гігієни у всьому харчовому ланцюзі.

Список використаних літературних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів. Закон України від 23.12.1997 №771/97-ВР (в редакції ЗУ від 22.07.2014 №1602-УІІ). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1602-18>.
2. До кінця 2019 року система НАССР стане обов'язковою для понад 200 тисяч підприємств . Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.org/.../do-kincyа-2019-roku-systema-haccp-sta...>; Результати діяльності у 2018 році Держпродспоживслужби України. URL: <http://www.consumer.gov.ua/>
3. Вимоги щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах Системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР). Затверджено Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01.10.2012 р. № 590. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1704-12>. Пп. 4.1-4.5.

УДК 339.13:637.1

Кузьо Н.Є.,
*Національний університет
«Львівська політехніка», м. Львів, Україна*
Косар Н.С., канд. екон. наук, доцент
*Національний університет
«Львівська політехніка», м. Львів, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ МОЛОКОПРОДУКТІВ УКРАЇНИ ТА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА НЕЇ

Зростання вартості молока, енергоносіїв та палива, недостатньо розвинута вітчизняна структура заготівельних пунктів у сільській місцевості негативно

впливають на розвиток українських молокопереробних підприємств, обумовлюючи скорочення обсягів виробництва молока та молокопродуктів - у 2016 р. українськими молокопереробними підприємствами було виготовлено на 0,3 % менше продукції ніж у 2015 р. та на 15,79 % менше ніж у 2014 р. – загалом 1,6 млн. т молокопродуктів [1].

Зменшення виробництва молока у 2017 р. в Україні та зростання експорту обумовили зменшення наповнення внутрішнього ринку молокопродуктами, зокрема їх споживання було на 21 кг меншим, ніж у 2016 р. та становило лише 188,5 кг. У 2018 р. цей показник зріс до величини 199, 1 кг. У відповідності до науково-обґрунтованих норм харчування та забезпечення продовольчої безпеки одна людина у середньому за рік має споживати до 380 кг молока, тобто Україна майже у два рази відстає від даного показника. У багатьох країнах ЄС споживання молока та молокопродуктів перевищує цю норму та становить - у Франції - 440 кг, у Німеччині – 430 кг, у Данії – 380 кг, у Австрії - 370 кг [2].

Основні показники кон'юнктури ринку молокопродуктів України наведені у табл. 1, аналіз якої свідчить про збільшення імпорту молокопродукті у 2018 р. порівняно з 2017 р. та незначне зменшення експорту. За оцінками ці тенденції очікуються і у 2019 р.

Таблиця 1

**Основні показники кон'юнктури ринку молокопродуктів України
протягом 2017-2019 рр. у перерахунку на молоко, тис. т**

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р. (оцінка)
Попит на продукцію	10459	10279	10200
Внутрішнього ринку — всього	9618	9472	9400
в тому числі:			
фонд споживання	8518	8422	8400
інше споживання	1100	1050	1000
Зовнішнього ринку (експорт)	841	807	800
Пропозиція продукції	10459	10279	10200
Внутрішнього ринку — всього	10329	10099	10000
в тому числі:			
власне виробництво	10329	10099	10000
Зовнішнього ринку (імпорт)	130	180	200
Споживання на особу, кг за рік	188,5	199,1	199,1

без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях
Джерело: [3]

Негативно на розвиток ринку молокопродуктів України та можливості експорту цих товарів за кордон позначається дефіцит сировини для їх виробництва – молока та його низька якість. Молоко за своїми властивостями до 1 січня 2019 р. відповідало вимогам державного стандарту ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги до закупівлі», основні показники якого допускали закупівлю молокоперобними підприємствами України молока нижчого рівня якості порівняно з європейськими країнами, що негативно позначалося і на якості пропонованих на ринку України молока та молокопродуктів. Останніми роками в Україні приймаються заходи щодо приведення вітчизняних стандартів якості молока до європейського рівня, оскільки вони передбачені угодою про асоціацію з ЄС. З 1 січня 2019 р. в Україні вступив у дію новий стандарт стосовно забезпечення якості молока - ДСТУ 3662:2018 «Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови» та було скасовано дію попереднього.

У напрямі реалізації системи НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Point) в Україні розроблено проект наказу Мінагрополітики «Про затвердження вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів». Відповідно до нього встановлено вимоги не лише до молока і молокопродуктів, але і систем їх виробництва, використання певного доїльного обладнання, визначено особливості гігієни у господарствах, систем доїння та подальшого збирання молока, молозива та молочної сировини, правила гігієни персоналу.

Негативно на якості сировини для молокоперобних підприємств України позначається той факт, що майже 70-80 % молока виробляється у особистих селянських господарствах і відповідно його заготовляють у системі сільських збірних пунктів (табл. 2) та воно має нижчу якість.

Структура виробництва молока за категоріями господарств, тис. т

Види господарств	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Господарства населення	8842,3	8631,7	8567,1	8485,3	8014,6	7514,8	7338,8
Сільськогосподарські підприємства	2535,3	2558,9	2663,4	2647,5	2667,8	2765,7	2760,0
Всього	11377,6	11190,6	11230,5	11132,8	10682,4	10280,5	10098,8

Джерело: Складено на основі [4]

Підвищенню якості виробництва молока у приватних господарствах населення та фермерських господарствах у відповідності до введених нових стандартів сприятиме подальша організація кооперативів виробників молока для проведення спільної закупівлі та використання сучасного обладнання, у т.ч і для контролю якісних параметрів молока.

Список використаних джерел

1. Молоко та молокопродукти: основні підсумки 2016 року. URL : <http://agravery.com/uk/posts/show/moloko-ta-molokoproducti-osnovni-pidsumki-2016-roku> (дата звернення: 19.01.2019).
2. Голобородько С. Велика рогата: минуле та нинішнє. URL : http://www.agroperspectiva.com/ru/free_article/333 (дата звернення: 15.03.2019).
3. Баланс попиту і пропозиції молока та молокопродуктів. URL : <http://milkua.info/uk/post/balans-popitu-i-propozicii-moloka-ta-molokoproductiv> (дата звернення: 10.03.2019).
4. Вісник молочників. URL : <http://www.ukrmlprom.kiev.ua/ua/analitika/shchomisyachna-analitika> (дата звернення: 10.04.2019).

БЕЗПЕКА ХАРЧУВАННЯ ЯК БАЗОВА КОНСТРУКЦІЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Кундеева Г.О., к. екон. наук, доц.,
*Національний університет харчових технологій,
м.Київ, Україна*

У 1974 р. відповіддю на зростання важливості питань харчування у продовольчій проблемі стало створення окремої організаційної структури ООН ФАО – Підкомітет з питань харчування Адміністративного комітету з координації (ПКХ АКК). Діяльність ПКХ АКК спрямована на забезпечення доступу до збалансованого харчування на глобальному рівні, що гарантує отримання людиною основних поживних компонентів, необхідних для здорового та активного життя. Таким чином було запропоновано багатокладне планування харчування як абсолютно новий підхід у боротьбі з неповноцінним харчуванням.

У 80-х роках минулого століття відбулося розширення сутнісного розуміння таких понять, як голод і неповноцінне харчування, включаючи недоїдання і брак поживних мікроелементів. У 1990 р. ЮНІСЕФ розроблено директивний документ «Концептуальна основа неповноцінного харчування». У цьому документі зазначені фактори, що обумовлюють повноцінність (неповноцінність) харчування на різних рівнях соціальної організації: прямі, структурні, базові [1, С. 9].

Зазначена концепція отримала свій подальший розвиток на Міжнародній конференції з питань харчування (МКХ) у 1992 р., яка стала першою міжурядовою зустріччю у галузі харчування, де були розроблені і прийняті Всесвітня декларація і План дій у галузі харчування.

З 1995 р. використовується термін «безпека харчування», згідно з яким безпека харчування може бути визначена як належний рівень харчування з точки зору достатності білків, калорій, вітамінів і мінералів для всіх членів домогосподарства в будь-який час [2], тобто визначена важливість відповідної структури харчування. Експерти в галузі харчування і охорони здоров'я виступали за більш широке розуміння ключових визначальних чинників правильного харчування та за їх включення в Цілі розвитку.

У 2006 р. О. Шакір у праці «Постановка питань харчування як головних питань розвитку» визначив, що «безпека харчування» існує тоді, коли продовольча безпека поєднується з умовами санітарії, відповідним рівнем охорони здоров'я та належними режимами харчування і медичним обслуговуванням з метою забезпечення здорового життя всім членам домогосподарств [3]. Відповідно до зазначеного можна стверджувати, що безпека харчування включає не тільки якісний і кількісний склад харчових продуктів, а й режим харчування, виконання якого цілком лежить у площині відповідального ставлення людини до власного здоров'я.

З 2009 р. термін «продовольча безпека і харчування» вважається еталоном для всіх документів КВПБ і використовується ФАО в якості однієї із корпоративних стратегічних цілей – підвищення продовольчої безпеки і поліпшення харчування. У 2010 р. засновано Рух з метою підвищення рівнів харчування (САН), відповідно до засад якого «безпека харчування» може бути досягнута тоді, коли гарантований доступ до належної поживної їжі поєднується з умовами санітарії, відповідною охороною здоров'я та медичним обслуговуванням з метою забезпечення здорового та активного життя для всіх людей [4].

У 2012 р. з метою узгодження основних понять був розроблений документ «Єдине розуміння термінології», де проаналізовано різні варіанти тлумачення сутності і різні випадки використання термінів «продовольча безпека», «продовольча безпека і харчування», «продовольча безпека і безпека

в галузі харчування» та «безпека в галузі харчування» в якості еталонної офіційної термінології [5]. Експертами ФАО запропоновано таке визначення: безпека харчування існує тоді, коли всі люди в усі часи споживають їжу в належній кількості і належної якості з точки зору різноманіття вмісту поживних речовин і безпеки для задоволення своїх харчових потреб і переваг для ведення активного і здорового способу життя у поєднанні з умовами санітарії, відповідним рівнем охорони здоров'я, освіти і медичного обслуговування.

З метою підвищення уваги до питань харчування ЮНІСЕФ запропонувало наступне визначення терміна «продовольча безпека та безпека харчування», які досягаються тоді, коли належна їжа (за кількістю, якістю, соціально-культурної прийнятності) є і доступна для всіх людей у всі часи та використовується ними для ведення здорового і активного способу життя [1].

В Оновленій Всеохоплюючій рамковій програмі дій (ВРПД)) визначено, що продовольча безпека та безпека харчування існують тоді, коли всі люди в усі часи мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі, що дозволяє задовольняти їх харчові потреби і переваги для ведення активного і здорового способу життя. Відсутність продовольчої безпеки та безпеки харчування існує тоді, коли люди не мають належного фізичного, соціального і економічного доступу до певної вищезазначеної їжі [6], що передбачає наявність, доступ, стабільність, використання продовольства та акцентування уваги на необхідності задоволення потреб людей в енергії, білках і поживних речовинах для активного життя протягом тривалого періоду часу.

Таким чином, безпека харчування поєднує структуру харчування і режим харчування. Тобто безпека харчування – це, насамперед, збалансоване, здорове харчування, а не лише якість харчових продуктів.

Саме такий підхід повинен стати базовою конструкцією забезпечення продовольчої безпеки, оскільки він дозволяє розширити визначення продовольчої безпеки з урахуванням складової харчування і визначаються

можливістю фізичного, соціального та економічного доступу до достатньої кількості якісної їжі, що дозволяє задовольняти харчові потреби і переваги відповідно до фізіологічних норм споживання, мати безпечне харчування, збалансоване за структурою та режимом, що сприяє тривалому здоровому життю людини.

Список використаних літературних джерел

1. UNICEF (1990). Strategy for improved nutrition of children and women in developing countries. (Policy Review Paper E/ICEF/1990/L.6). New York, United Nations Children's Fund URL:http://www.ceecis.org/iodine/01_global/01_pl/01_01_other_1992_unicef.pdf
2. Термины и терминология Продовольственная безопасность Безопасность питания Продовольственная безопасность и питание Продовольственная безопасность и безопасность питания. URL:<http://www.fao.org/docrep/meeting/026/MD776R.pdf>
3. Шакир О. Постановка вопросов питания в качестве главных для развития. URL:[http://www.fao.org/fsnforum/sites/default/files/file/Terminology/MD776R\(CFS](http://www.fao.org/fsnforum/sites/default/files/file/Terminology/MD776R(CFS)
4. Food for Specific Health Use (FOSHU). URL:<https://www.mhlw.go.jp/english/topics/foodsafety/fhc/02.html>
5. Продовольча безпека та безпека харчування для всіх шляхом створення стійких сільськогосподарських і продовольчих систем. 14 березня 2012 року. URL: <http://www.fao.org/>
6. ООН добилаь сокращения нищеты и неравенства в мире. URL: http://www.ng.ru/economics/2015-07-08/4_un.html

УДК 336.61

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ: НАМІРИ ТА РЕАЛІЇ

Куцяк В.О., к. екон. наук.
*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна*

Серед пріоритетів Уряду та Мінагрополітики є стимулювання фермерського руху та створення успішної моделі господарювання в Україні – формування ефективного та соціально відповідального власника на селі. Відтак

у 2018 році у державному бюджеті було передбачено 6,3 млрд. грн на підтримку сільського господарства[1]. Така сума у бюджеті була закладена відповідно до вимог МВФ та Світового банку, згідно з якими Україна відмовилась від спеціального податкового режиму та перейшла на прямі дотації.

Причиною такої вимоги є те, що Україна активно субсидіювала національне сільське господарство ще з 1991 року. До 2017 року лєвова частка державної підтримки сільського господарства надходила на підприємства у формі податкових пільг, а не прямих державних субсидій, що традиційно для нашої держави перетворювалось в зловживання щодо сплати податків. Відтак практика субсидіювання була покликана підвищити прозорість сільськогосподарського ринку та підвищити його ефективність. Проте така реформа була піддана критиці через низьку її ефективність для дрібних господарств, тоді як значні суми дотацій отримали, зокрема, великі агропідприємства. І дійсно, якщо подивитись на останні заходи щодо підтримки сільськогосподарських виробників у країнах з найсильнішим агросектором, то практика прямого субсидіювання у них вже не використовується. Вони або взагалі не підтримують агросектор (Нова Зеландія), або надають допомогу у формі страхових платежів (США, Австралія) чи здешевлення кредитів (Канада), або підтримують науково-дослідну діяльність (Нідерланди)[2, с.3].

В Україні ж бюджетну підтримку в 2018 році було, спрямовано зокрема на:

- розвиток фермерських господарств – 1 млрд грн;
- часткову компенсацію витрат на будівництво та реконструкцію тваринницьких ферм, в тому числі за рахунок кредитних коштів – 2,3 млрд грн;
- підтримку та закупівлю молодняка великої рогатої худоби та дотацію на утримання ВРХ молочного та молочно-м'ясного напрямку – 1,2 млрд грн;
- програму кредитної підтримки – 200 млн грн;

- часткову компенсацію витрат на купівлю сільськогосподарського обладнання українського походження – 945 млн грн[1].

Проте ефективність такої підтримки по певним напрямкам є вкрай низькою і це визнають навіть в уряді[3]. За словами заступника голови Всеукраїнської аграрної ради Михайла Соколова «програми розроблено так, що малий та середній бізнес не може скористатися ними на практиці, і гроші йдуть лише великим агрохолдингам. Тому аграрії закликають уряд взагалі скасувати дотації в АПК.» [4].

Такий висновок підтверджується і даними щодо освоєння коштів з бюджету: з 6,3 млрд. грн, закладених у бюджеті-2018 майже половина використана в останній місяць року. У 2019 р. скасовано саме ті програми, які потрібні фермерам у першу чергу, – погашення кредитних ставок та квазіаккумуляція ПДВ. Також у 2019 р. на дотації на купівлю вітчизняної сільгосптехніки закладено 1 млрд (хоча 2018 року використано всього 300 млн із закладених 500 млн). Зрозуміло, що фермери не зможуть освоїти ці кошти, і їх знову направлять на потреби великих компаній. Також дві нові програми у бюджеті-2019 – на підтримку тваринників, модернізацію маслопереробних заводів та елеваторів і субсидування з бюджету на закупівлю вагонів-зерновозів – розраховані тільки на холдинги.

Також націленою на великі компанії на нашу думку є програма фінансової підтримки розвитку фермерських господарств та сільської кооперації на яку виділено в 2019 році 1 млрд грн. Проте об'єднання дрібних агровиробників в Україні відбувається дуже повільно, в той час коли середні та великі фермерські господарства оформляють успішно функціонують у формі кооперативів. Таким чином заявлена кооперація зміцнює позиції великих виробників, які використовують найману працю, що негативно впливає на податкостроможність на розвиток територій, особливо в умовах функціонування ОТГ, що зменшує зайнятність місцевого населення та гальмує «природній» розвиток сільської інфраструктури.

Змін також потребує бюджетна програма на садівництво. Сьогодні держава дотує садівників шляхом компенсації саджанців на 90 грн / штука, при середньоринковій ціні 37 грн/шт. Відтак фермери фіктивно завищують дані щодо саджанців, які часто є низької якості та не в змозі забезпечити достойний урожай, забезпечивши рентабельність виробнику. Низька рентабельність такого господарювання та вирощений на таких саджанцях сад викорчуюють за 2-3 роки. Відтак держава витрачає кошти вкрай неефективно. Вважаємо, що субсидії повинні направлятися на ту програму, яка буде стратегічно цікава для держави, й економічно обґрунтована для виробника, а це розвиток технології садівництва, зберігання продукції та екологічності товару.

Підсумовуючи, варто зауважити, що діюча модель прямого субсидювання має більше негативних тенденцій ніж позитивних. Низька ефективність прямої допомоги для сільськогосподарського сектора в цілому, заставляє задуматись над необхідністю переорієнтації підтримки на науково-дослідні розробки та підвищення технологічності виробництва.

Список використаних літературних джерел

1. Про державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23.11.2018 № 2629-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19> (дата звернення: 10.05.2019).
2. Яка модель субсидювання аграрного сектора потрібна Україні. *Центр економічної стратегії*. 2018. №30. С. 3–5.
3. Бюджет-2019 для агросектору – виклики та можливості *AgroPolit* : URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/491-byudjet-2019-dlya-agrosektoru-vikliki-ta-mojlivosti>. (дата звернення: 12.05.2019).
4. Бабич Н. В. Малый и средний бизнес практически никакой поддержки не получает. *УНИАН*. URL: <https://www.unian.net/economics/agro/10354623-mihail-sokolov-malyu-i-sredniy-biznes-prakticheski-nikakoy-podderzhki-ne-poluchaet-poskolku-vlast-nesposobna-spravedlivo-raspredelit-shest-milliardov-my-prizyvaem-voobshche-otmenit-dotacii-dlya-agrariev.html> (дата звернення: 01.05.2019).

ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ

Лановська Г.І., канд. екон. наук, доц.
Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

Трансформація України як потужного гравця в глобалізованому економічному просторі, в тому числі, на ринку продовольства пріоритетним аспектом є запровадження ефективного та екологічно збалансованого землекористування. Загрозливими факторами є економічні та екологічні перешкоди, так як погіршення та забруднення довкілля, а також недоцільного використання природно-ресурсного потенціалу. Слід зазначити, що наявні земельні угіддя сільськогосподарського призначення значно перевищує еколого-економічні нормативи. Неприятливим фактором виступає рівень розораності сільськогосподарських земель 60-80%, в свою чергу умовно сприятливим вважається 25-60%, сприятливим – до 25%.

Аналізуючи країни Європейського Союзу (ЄС), необхідно відмітити, що 30-32% від загальної площі суходолу в них складають орні, в Україні вони становлять 68,7%. Якщо порівнювати середню урожайність вітчизняних угідь з країнами ЄС то на 30-40% вона нижча, хоча якість ґрунтів там є набагато гіршою. Основними факторами щодо низької урожайності в Україні є недосконалість чинного законодавства, необхідність формування стратегії розвитку земельних відносин, а також розробка та використання інноваційних ґрунтозахисних технологій.

Основними експортними сільськогосподарськими культурами виступають пшениця, кукурудза та соняшник, так як вартість виробництва в Україні майже на 50% менша, ніж у європейських виробників. З цього випливає, що експортний

потенціал АПК України переважно складається із продукції низького ступеня переробки, що формує низьку додану вартість до ВВП країни. Слід зазначити, про необхідність збільшення експорту продовольчих товарів з високою доданою вартістю за рахунок інноваційного розвитку аграрного сектору впроваджуючи екологічні ресурсо- та енергозберігаючі технології. Отже, потенціал розвитку відносин між Україною та ЄС реалізований не повністю, особливо в агропромисловому і пов'язаних секторах економіки. Зокрема, нині не більше 7% українських виробників аграрної продукції володіють сертифікатами якості ISO і НАССР, а ще 15% мають тільки по одному з двох документів. Рівень гармонізації діючих в Україні стандартів на сільськогосподарську продукцію з міжнародними й європейськими нормами не перевищує 42%.

Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України спрямована на формування ефективного соціально спрямованого сектору економіки держави, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на основі закріплення його багатокладності, що на даному етапі розвитку вимагає пріоритету формування різних категорій господарств (селоутворюючих господарств), власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також – власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою [2].

Необхідно зазначити позитивний прогрес відносно політичних та інституційних у сфері АПК України, так згідно Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» визначено цінові, кредитні, регуляторні та інші аспекти державного управління щодо регламентації виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку [1]. Одним із важливих факторів розвитку аграрного сектору є діюча Аграрна біржа, в межах якої Аграрний фонд здійснює державне цінове регулювання, що дозволяє уникнути різкого підвищення або зниження цін на сільськогосподарську продукцію.

Отже, Україна має значно більше можливостей розвитку в агропромисловому комплексі за наявності значних родючих територій та попиту на продукцію на зовнішніх ринках. Формування низької доданої вартості продукції спричинено неефективним використанням сільськогосподарської землі, необхідністю використання високого ступеню переробки сільськогосподарської продукції та використання інноваційних ґрунтозахисних технологій.

Список використаних літературних джерел

1. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України № 1877-IV від 24.06.2004 р. з змінами та доповненнями від 15.08.2018, підстава - 2497-VIII// Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/7644>.

УДК 331.103.32

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Лисак В.Ю.

канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємства
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Комарніцька О. М.
аспірант, викладач кафедри економіки, фінансів та економічної кібернетики
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний
коледж, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Сучасний стан розвитку регіонів характеризується протиріччям між необхідністю соціально-економічного зростання і неможливістю прогресивних зрушень з причин погіршення кількісно-якісних характеристик трудового потенціалу. Тому сьогодні виникла об'єктивна необхідність проведення оцінки рівня трудового потенціалу регіону з метою активізації заходів його збереження та розвитку. Встановлено, що, процес формування та розвитку трудового потенціалу аграрних підприємств є далеко не завершеним, забезпечення його використання потребує пошуку причин руйнації трудового

потенціалу. Виникає необхідність розробки методичного підходу оцінки рівня ефективності використання трудового аграрних підприємств.

Важливим фактором економічного зростання аграрних підприємств є його трудовий потенціал.

На рівні кожного окремого аграрного підприємства трудовий потенціал має свою особливу специфіку функціонування в силу існуючих суттєвих розбіжностей та особливостей природно-кліматичних умов, галузевої спеціалізації господарства, територіального розташування та забезпеченості людськими ресурсами.

Щоб отримати цілісну картину ефективності функціонування трудового потенціалу аграрних підприємств, постає необхідність у його комплексній оцінці.

Відтворення трудового потенціалу відбувається за двома фазами: фаза формування, яка характеризується здебільшого демографічними показниками та фаза реалізації – соціально-економічні показники.

У сучасних умовах, в період глибокої демографічної кризи, саме демографічна компонента у фазі формування трудового потенціалу набуває особливого значення.

Аналіз демографічної компоненти регіону передбачає аналіз показників динаміки чисельності населення, його природного та механічного руху, статево-вікової структури населення, середньої тривалості життя у регіоні та коефіцієнтів народжуваності і смертності.

Первинною основою демографічних показників та кількісною характеристикою населення є реальна чисельність населення.

Прямий вплив на формування демографічної компоненти трудового потенціалу регіону в цілому та підприємств зокрема, його розвиток має і вікова структура. Основою формування трудового потенціалу є населення працездатного віку.

Одним з найбільш інформативних критеріїв розвитку трудового потенціалу, є показник середньої очікуваної тривалості життя при народженні, який акумулює в собі вплив широкого кола соціально-економічних, екологічних, медико-генетичних умов життєдіяльності людей на стан їх здоров'я.

Кількісні характеристики населення формуються не лише під впливом його механічного руху, але й природній рух населення є однією із найважливіших характеристик демографічної ситуації, що характеризується показниками народжуваності, смертності, а також природного приросту.

Поряд із природним рухом на демографічні параметри населення будь-якого регіону впливає територіальна мобільність, або механічний рух населення, що пов'язаний з міграційними процесами. Міграції є складником демографічної ситуації, взаємопов'язані з процесом формування та розвитку трудового потенціалу.

Наступною групою факторів, які використовуються при оцінюванні фази формування трудового потенціалу є медична компонента. Якість трудового потенціалу перш за все визначається станом здоров'я населення.

Одним із найважливіших факторів, який визначає величину трудового потенціалу у фазі формування, є рівень загальної та професійної освіти.

Актуальною являється проблема невідповідності робочої сили вимогам нового етапу розвитку, якому притаманні поширення нових технологій, На сьогодні на підприємствах використовують ту робочу силу, яка була підготовлена в умовах попередньої системи виробничих відносин, значна частина якої – особи передпенсійного віку. Така робоча сила не відповідає вимогам сучасного етапу розвитку. До того ж кожен працюючий проходить перепідготовку один раз у 12 років, тоді як західноєвропейський стандарт – один раз у три роки [3].

Фаза реалізації трудового потенціалу оцінюється за такими соціально-економічними показниками: рівень зайнятості, рівень працевлаштування,

рівень використання робочого часу, рівень безробіття, навантаження на вільне робоче місце, рівень вимушеної неповної зайнятості, стан умов праці найманих працівників, середньомісячна заробітна плата та ін.

У сучасних умовах розвитку регіональної економіки саме фактор зайнятості у фазі реалізації трудового потенціалу набуває особливого значення, оскільки є найважливішим показником функціонування трудового потенціалу.

Потреба в праці виступає в ролі зв'язуючої ланки між формуванням трудового потенціалу і його реалізацією. Оскільки основною з форм реалізації трудового потенціалу є його зайнятість, то показником, який характеризує трудовий потенціал регіону з кількісного боку, є чисельність економічно активного населення.

Одним з важливих індикаторів реалізації трудового потенціалу регіону є рівень заробітної плати.

На жаль, рівень заробітної плати в області не виконує ролі стимулюючого фактора розвитку виробництва і науково-технічного прогресу, та не забезпечує умов нормального відтворення робочої сили на підприємствах аграрної галузі.

Також важливим показником, що характеризує рівень реалізації трудового потенціалу, є чисельність зареєстрованих безробітних та рівень зареєстрованого безробіття. Безробіття є регулятором ринку праці. Чим нижчий рівень соціально-економічного розвитку країни, тим вищий рівень безробіття, і навпаки [4 с. 60].

Список використаних літературних джерел

1. Караченцова І. О. Державна політика України у сфері зайнятості населення / І. О. Караченцова // Державне управління та місцеве самоврядування : історія та сучасність : зб. тез наук.-практ. конф. за підсумками стажування слухачів. –2012 . – с.11-17
2. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К: Т-во «Знання», КОО, 2001. -254с.
3. Харазішвілі Ю. Методичний підхід до оцінки тіньової зайнятості в Україні / Ю. Харазішвілі // Економіка України. – 2010. – № 12. – С. 16–28.
4. Майсюра О.М. Безробіття та наслідки його впливу на економіку країни / О.М. Майсюра // Економіка та держава. – 2010. – № 8. – С. 60–61.

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Лукіянчук Анатолій Анатолійович
аспірант Міжрегіональної академії управління персоналом
м. Київ, Україна

Система заходів захисту вітчизняного ринку продовольства складається з: прямих тарифів на імпорт, компенсаційних зборів, акцизів, різних податків і неподаткових обмежень у вигляді квот, адміністративного регулювання та тощо. Рівень її використання визначається різницею в умовах виробництва і, в кінцевому рахунку, в собівартості сільськогосподарської продукції. Такі відмінності досить істотні. У США і ряді країн Західної Європи природна продуктивність гектара сільськогосподарських угідь вище в порівнянні з Україною.

Система захисту дала можливість не тільки зберегти європейський сільськогосподарський потенціал, а й провести в цій галузі справжню науково-технічну революцію, а Західну Європу перетворити в найбільшого експортера продовольства. Чим гірше умови виробництва, тим потужніше повинна бути система захисту. Так, в Фінляндії рівень захисних систем становить близько 250% (в порівнянні з ЄС в кілька разів вище). В Японії жорстка система з ліцензуванням і кількісним обмеженням імпорту, надзвичайною складністю технічного оформлення документації і високими митами, коли вільно можуть ввозитися лише олійні і фуражне зерно.

Так, в Японії відповідно до закону про контроль над продовольством держава щорічно встановлює ціни на рис, пшеницю і ячмінь і скуповує велику частку цієї продукції у виробників. Державні ціни вищі за ті, які діють при

продажу по каналах незалежного звернення, на 15-20% [89].

Японська корпорація, наприклад, щодо стабілізації цін на цукор і шовк продає і купує вітчизняний та імпортований цукор-сирець. Весь імпортований цукор закупається корпорацією і продається цукровим заводам для рафінування чи великим торговим компаніям, що працюють в асоціації з переробниками. За оцінками, витрати по здійсненню зовнішньоторговельних операцій, які формують сприятливе для вітчизняних виробників кон'юнктуру на внутрішньому ринку продовольства, складають більше 70% від усіх державних витрат на підтримку аграрного сектора Японії.

Аналогічне встановлення цін здійснюється на яловичину, шовк-сирець, сою, молоко на переробку та тощо. Такі підходи також використовуються до регулювання, як виплата компенсацій, які обчислюються як різниця між попередньо встановленої урядом ціною і сформованої продажною в разі падіння останньої, а також виплати зі стабілізаційних фондів. Система подібного регулювання може мати негативні наслідки - перевиробництво рису, стримування переливу капіталу в інші галузі сільського господарства, дефіцит сільськогосподарського бюджету та тощо. Тому і здійснюється зміна системи контролю над продовольством, вводяться нові заходи державного регулювання, коригувальні цінова дія.

Сільськогосподарську політику уряду США визначає це-гавкоти система законодавчих актів. Кожні 5-6 років, починаючи з 1933 р, Конгрес обговорює і приймає основний сільськогосподарський закон «Farm Bill».

Заставна ставка (заставна ціна) є нижньою межею гарантованих цін на сільгосппродукцію. Якщо протягом 9 місяців ціни на світовому ринку знизяться нижче заставної ставки, то фермер може викупити здану продукцію за світовими цінами. В результаті, фермер отримує чистий прибуток через різницю між заставною ставкою і ціною встановленої на світовому ринку.

Очевидно, що роль цінової підтримки в країнах з розвинутою ринковою економікою дуже висока. В умовах насичення і перенасичення продовольчого

ринку без державної підтримки ціни не тільки були б схильні до сильних коливань, але і був би можливий значний спад цін в порівнянні з нинішнім рівнем.

Механізм цінового регулювання активно використовується в зовнішньоторгівельній сфері та спрямований, перш за все, на захист вітчизняних ринків і виробництва.

А. П. Зинченко зазначає, що цінові відносини в ринковій економіці ґрунтуються на поєднанні вільного ціноутворення і державного регулювання цін, формуванні рівноважних цін пропозиції, забезпеченні прибутковості товаровиробників, зростання ефективності та зниження витрат виробництва, оптимізації взаємозв'язку з фінансово-кредитними органами [1].

На думку Т.Р. Франкенберга, на цей момент в сільському господарстві повинен передбачатися ціновий механізм, що поєднує вільні і регульовані ціни [2]. Вільні ціни є основною формою економічних взаємозв'язків сільськогосподарських товаровиробників з іншими суб'єктами аграрного ринку. Однак вони самі по собі не забезпечують економічного зростання, що призводить до стрімкого підвищення рівня цін.

Ціни на світовому ринку формуються на основі витрат в кращих умовах виробництва. За багатьма сільськогосподарськими товарами найбільш кращими умовами розташовують США, в більшості ж інших країн умови виробництва гірше. Тому важливими були системи захисних механізмів, які б дозволили існувати власним сільському господарству. Для такого захисту склалися специфічні системи в ЄС, в скандинавських країнах, в Японії.

В системі державного регулювання ресурсного потенціалу аграрного сектору розвинених країн важливу роль відіграє цільове кредитування товарного сільськогосподарського виробництва.

Список використаних літературних джерел

1. Аграрная политика / [А. П. Зинченко, В. И. Назаренко, В. В. Шайкин и др.]; Под ред. А. П. Зинченко. – М. : Колосс, 2004. – 304 с.

2. Frankenberg T. R., Maxwell S. Household Food Security: Concepts, Indicators, Measurement. A Technical Review. New-York, 2007. – 224 p.

UDC 338.43.02 (477)

BASES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE UKRAINE

Mischenko I.A. Phd, associate professor
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Characteristic feature of the twentieth century was the unremitting desire of mankind to ensure technological, economic and social development. The success was measured mainly by the growth of gross domestic product within each country. It was believed that such a situation would automatically lead to well-being and a significant increase in people's living standards. Permanent progress has always been achieved through unrestricted and irresponsible exploitation of natural resources. Society of this type actually lived at the expense of resources of future generations. As a result, at the beginning of the twenty-first century, humanity encountered global environmental problems, but social unrest, which led to numerous regional conflicts. The agricultural sector covers three quarters of the territory of Ukraine, where a third of the population lives and almost 60% of the consumption fund is formed, and a quarter of the gross domestic product is created. At the same time unit of gross output, created by agricultural producers, provides conditions for the production of more than ten units in other sectors of the country's economy.

The concept of "sustainable development" was presented in the UN report "Our Common Future", published in 1987. This report noted that sustainable development is a development that meets the needs of the present, but does not jeopardize the ability of future generations to meet their own needs. General principle approaches to

the concept of sustainable development as such are available in the works of scientists - V. Vernadsky called controlled socioevolutionary development, as a development, consistent with the objective laws of the evolution of nature and society, consistent with the concept of sustainable development.

The emergence of the term "sustainable development" is associated with the work of D. Meadows , in the 1970's. J. Forrester has developed a system-dynamic model - a powerful methodological and technical toolkit for computer simulation to identify, understand and discuss complex issues and problems of mankind. The modern concept of sustainable development systematically combines the following main components: economic, environmental and social. The worked out scientific materials testify that the concept of sustainable development of society, which seeks to meet the needs of the population and improve the quality of his life.

While rational use of natural resources and taking care of the environment, should be based on the following conceptual principles. Economic principles should ensure the organization of expanded production, international economic relations should promote the development of trade and financial relations on a mutually beneficial basis. Ecological and technological principles should stimulate a continuous and effective search for new optimal solutions that can ensure the preservation and reproduction of the ecological resource base on the basis of the scientific and technological process. Social principles in the behavior of all socio-demographic groups are designed to relieve the tensions that arise in the process of economic development. Socio-political principles should ensure the participation of the general public in making all important decisions, have a flexible character and be capable of self-correction and self-improvement.

Since 2014, a special stage of development of the domestic agricultural sector has begun, related to the signing by Ukraine of the Association Agreement with the EU and the relevant changes in the direction of harmonization of the agrarian sector of management with European principles. This imposes specific obligations to respect the requirements of sustainability in agrarian development. Small producers

do not have access to inexpensive loans, investments, modern technologies, achievements in scientific and technological progress, and access to the international market for agricultural products.

The current state of development of agriculture is characterized by fluctuations in volumes of production and its efficiency, which is mainly due to market conditions and the lack of mechanisms to support sustainable development.

Economic relations in the agrarian sector have an unstable nature of interaction between production entities and other contracting parties, including government bodies of different levels of government. This necessitates the improvement of the mechanism of support for sustainable development of agriculture, especially in the current conditions of the financial and economic crisis.

Among the many interpretations of the economic foundations of sustainable development, it is worth noting that based on the theory of the maximum flow of aggregate income, which can be secured, provided, at least, the conservation of aggregate capital through which this income is obtained. The said concept envisages the optimal use of scarce resources and the use of environmental, nature, energy and material conservation technologies, including the production and processing of raw materials, the creation of environmentally friendly products, minimization, recycling and waste management. An important task for the sustainable development of the social environment is to increase the living standards of rural agglomerations, which, in turn, requires: an increase in investments in the development of social objects, information support for agribusiness, the achievement in the village of socially close to urban conditions for income and public goods, increase volumes of production, use of positive foreign experience of sustainable development of rural agglomerations. Not casual in the Millennium development goals, the first is poverty reduction. The key to this is the formation of a middle class, which is especially important for rural areas. Within the concept of human development, man is not an object but a subject of development. Significant impact on the social standard of living is the low wages of agricultural workers compared to wages in the average economy of Ukraine.

Ecological and technological principles concern the preservation of physical and biological resource base and ecosystems in general. Man and the sphere of production have a detrimental effect on the environmental state of the environment, disturbing the natural balance and the ability of nature to self-renewal or adaptation to change. Inefficient use of agricultural lands, their decay, pollution, soil degradation, increasing agroecological imbalances, lack of motivation to domestic agro-producers to comply with agro-ecological requirements against the backdrop of a significant level of land cultivation, deforestation, etc. All this leads to a deterioration of the ecological situation in society, in particular - in the agricultural sector of the national economy. Socio-political principles are connected both with the national level, and with the need to strengthen the role of local self-government, because it is local, better known economic, social and environmental problems.

Insufficient control over the quality and safety of products of the agrarian sector, as a result, the incompleteness of the processes of adaptation to European requirements and the instability of competitive positions of domestic agricultural products in foreign markets should be solved in the future through the principles of sustainable development. There is an imperfect state regulation of the development of the agrarian sector. The infrastructure of the agrarian market is not sufficiently developed, for example, the imperfect system of logistics of storage of products, which leads to its damage and losses. Reducing and overcoming these issues will contribute not only to further progressive but also sustainable development of Ukrainian agriculture on the basis of balancing such components of sustainable development as the economic, ecological, social, social and political spheres, which has a significant impact on the sustainability of domestic agriculture. The need to overcome the existing problems of domestic agriculture is actualized after the signing by Ukraine of the Association Agreement with the EU, which determines the urgency of identifying priorities and benchmarks for the development of the sector on the basis of the concept of sustainability.

References

1. Meadows D. The ABC of System Thinking / D. Meadows. - М .: BINOM. Laboratory of Knowledge, 2010. - 343 p.
2. Mischenko I.A. The system of ecological management of rural areas / I.A. Mischenko // Investments: practice and experience. - 2016. - No. 12. - С. 35-37
3. Our Common Future / Report of the World Commission is The environment and Development . - United Nations , 1987 - 247 p.

УДК 338.439

ВИМОГИ ДО ЯКОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ХАРЧУВАННЯ

Мостенська Т. Г., к. екон. наук

Однією із задач забезпечення продовольчої безпеки є виробництво якісної та безпечної продукції. В усьому світі вимоги до якості харчових продуктів постійно підвищуються. При цьому головною вимогою виступає дотримання державних стандартів або технічних умов на виробництво харчових продуктів.

Для забезпечення відповідності харчових продуктів існуючим державним та світовим стандартам підсилюється роль держави та урядових інституцій. Забезпечення виробництва якісних харчових продуктів є складовою зниження ризиків негативного впливу харчових продуктів на здоров'я людини, зменшення кількості неінфекційних захворювань.

З огляду на це сприяння створенню культури безпеки харчових продуктів (виробництва та споживання) у ланцюгу харчування має підтримуватись як урядами окремих країн, так і на міжнародному рівні.

Новий підхід у принципах Пакету з харчової гігієни ЄС побудовано на наступних вимогах:

- впровадження принципу «від ферми до столу»;
- відповідальність за безпечність харчових продуктів покладена, в основному, на виробників;
- сфокусованість на цілях, а не на способах їх досягнення;
- компетентні органи не є відповідальними за безпечність та якість продукції, а тільки перевіряють досягнення цілей виробниками;
- офіційний контроль базується на принципах аудиту [1].

Такий підхід передбачає використання у виробництві стандартів якості, що спрямовані на попередження випуску неякісної продукції, а не на визначення відхилень випущеної продукції від визначених вимог, – впровадження якісної виробничої практики (GMP), якісної практики гігієни (GHP) та принципів HACCP (системи аналізу загроз та встановлення критичних контрольних точок).

З підвищенням рівня життя, занепокоєння з приводу безпеки харчових продуктів та потенційних забруднень буде зростати і ставатиме все більш важливою проблемою для людини щодо підтримання здоров'я.

Споживачі від виробників харчової продукції вимагають високого рівня якості та безпеки, вони повинні бути впевнені, що продукція, яку вони споживають, безпечна для здоров'я, оскільки їжа є джерелом енергії та поживних речовин, що необхідні для підтримки життя.

Споживачі покладаються на уряд, який повинен гарантувати якість харчових продуктів та відповідність їх заявлених характеристик дійсному стану [2, Р.89].

Починаючи з другої половини ХХ століття актуалізувалась проблема масової фальсифікації харчових продуктів. За даними Комітету охорони прав споживачів, в Україні близько 80% харчової продукції фальсифіковано за одним або кількома показниками [3].

У науковій літературі [4] розрізняють п'ять видів фальсифікації – асортиментну (видову), якісну, кількісну, кошторисну (вартісну) та інформаційну. Характеристики видів фальсифікації наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика основних видів фальсифікації харчових продуктів

Види фальсифікації	Характеристика	Способи фальсифікації
Асортиментна фальсифікація	Здійснюється шляхом повної або часткової заміни харчового продукту його замінником іншого виду або найменування із збереженням подібності однієї або кількох його характерних ознак	Часткова заміна водою, додавання до харчового продукту низькоякісного замінника і повна заміна натурального продукту імітатором
Якісна фальсифікація	Підроблення за допомогою харчових і нехарчових добавок, які імітують для покращення органолептичних характеристик, або заміна продукту вищого ґатунку більш низьким	Використання добавок, які імітують покращення якості; пересортування
Кількісна фальсифікація	Обман споживачів шляхом значних відхилень параметрів харчового продукту (маси, об'єму, довжини) від допустимих нормативів	Використовується недоваження та недомірювання
Вартісна фальсифікація	Обман споживача шляхом реалізації низькоякісних товарів за цінами високоякісних товарів або товарів менших розмірних характеристик за ціною товарів великих розмірів.	Реалізація фальсифікованих товарів: - за цінами, аналогічним чи лідируючим для натурального продукту; - за зниженими цінами у порівнянні з натуральним аналогом; - за цінами, що перевищують ціни на натуральні аналоги
Інформаційна фальсифікація	Обман споживача за допомогою неточної або спотвореної інформації про товар	Здійснюється шляхом спотворення інформації в товарно-супровідних документах, маркуванні та рекламі.

Джерело: узагальнено [3, 4].

Крім того, існує дві групи способів фальсифікації залежно від місця її здійснення: технологічна та передреалізаційна. Технологічна фальсифікація – це підробка товарів у процесі технологічного циклу виробництва, тоді як передреалізаційна – це підробка товарів при підготовці їх до продажу або при відпуску споживачу.

Всі види фальсифікацій зустрічаються на українському ринку продовольчих товарів, оскільки дієвий контроль з боку держави за якістю товарів на ринку відсутній. З огляду на це в пресі періодично висвітлюють результати експертизи тих, чи інших груп товарів, де акцентується увага на проблемах якості харчових продуктів і порушеннях при їх виробництві та реалізації.

Список використаних літературних джерел

1. Веб-сайт Єврокомісії з питань харчової безпеки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ec.europa.eu/food/index_en.html 25
2. Fung F, Wang H.-Sh., Menon S. Food safety in the 21-st century. *Biomedical Journal*. – 2018., V. 41, P. 88–95.
3. Смоляр В.І. Сучасні проблеми ідентифікації та фальсифікації харчових продуктів *Проблеми харчування*. – 2007. – №2.
4. Димань Т.М., Мазур Т. Г. Безпека продовольчої сировини і харчових продуктів. К.: Академія. – 2011. – 520 с.

УДК 338 : 504 : 246.2

PRO-ECOLOGICAL RESTRUCTURING OF UKRAINIAN ENTERPRISES

Mostenska T., Doctor of economic, Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Bilan Y., Doctor of economic, Professor,
Rzeszow University of Technology, Rzeszow, Poland

Piankova O., PhD, Associate Professor,
Kyiv National Trade and Economics University, Kyiv, Ukraine

Ralko O., PhD, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Carrying out a study of pro-ecological restructuring at Ukrainian enterprises, the authors came to the conclusion that these processes are in the development stage

by both qualitative and quantitative criteria. At the level of top management, pro-ecological changes are not a priority. In Ukraine, historically (due to the fact that Ukraine was part of the USSR) entrepreneurs' attitudes show some disregard to the value of resources, both natural and labour, and therefore the main incentives for changes at the macro and micro levels are precisely external factors. Thus, various laws and development programs are being adopted at the state level, sustainable development strategies are being developed, but they are mostly declarative in nature. The main motivation for changes at the state level at the moment are commitments to the IMF, EBRD, the EU and deterioration of relations with Russia. The last one is mainly displayed in energy-intensive industries and is associated with an increase in prices for gas and other fuel resources. At the enterprise level, any changes that can be attributed to pro-ecological mainly occur due to economic feasibility. Fuel costs have been raised for the enterprises, and so to reduce the cost of production in view of the low purchasing capacity of the population, they implement energy-saving technologies. Another motive for carrying out pro-ecological processes is the enterprise's entrance to foreign markets. All other factors – environmental, social and cultural – have no impact on pro-ecological restructuring. At a business forum that was held in Kiev in November 2017 that was devoted to issues of inclusive and sustainable development, business representatives voiced a simple idea that can be reduced to the following: as long as fines for harm to the environment are minimal, no one will introduce technology that will reduce this harm. The issues of the same corporate social responsibility are mainly dealt with by companies whose products causes the most harm to the population, namely the tobacco and alcohol industry.

In general, if we consider the degree of development of corporate social responsibility towards issues of ecology and energy conservation, it is very low. If we consider the prevalence of pro-ecological restructuring processes in all sectors of Ukraine, it should be noted that in the past few years, due to strained relations with Russia, the rise in fuel costs and gas supply disruptions, most of the enterprises were forced to introduce energy-saving technologies.

The sectoral structure of Ukraine over the last 10 years has been characterized by the high proportion of agro-industrial products. So both in the structure of the domestic market and in Ukraine's exports, agricultural and food production occupies about 35%. It is the export orientation of these sectors that determined the most dynamic pro-ecological processes in enterprises that were forced to adapt to the demands of foreign markets. Therefore, the authors selected the agricultural and food industries as a vivid example of pro-ecological restructuring.

A complex set of external and internal factors has influenced enterprises activity in the Ukrainian market; moreover, namely:

- political and legal factors, among which are: military actions and the annexation of Crimea (loss of capacity); lack of legislative stability and a high degree of government influence on the economy, particularly changes in currency legislation in terms of exchange controls for foreign economic activity of enterprises (adjustment of period inflow of foreign currency, part of the obligatory sale of foreign exchange earnings, complications of purchase foreign currency for import transactions), revision of tax laws (VAT refunds, functioning of special regimes);
- economic factors, among which are: decrease in demand in the Ukrainian market; devaluation processes because the currency is a favourable factor for the development of an exporter, less than inflation, adjusting domestic demand; lack of access to credit resources; an oligopoly in the egg market and a duopoly in the egg product market.

Analyzing the factors of international environment, it is appropriate to note that the greatest impact on the aspiration to implement the new strategy for enterprises to enhance their competitive position as a producer and exporter were made: the fall in food prices in the world and the reduction in world imports of eggs and dry egg products.

An integral part of the strategic reorientation implementation, aimed to expand presence at foreign markets, was the environmental component (biosafety, improving the conditions of keeping chickens). The bases for its implementation were the

following factors of international environment included increasing requirements for quality and environmental friendliness of products in the EU (mandatory for obtaining status of Permanent Exporter) and the MENA countries' market requirements regarding product conformity to the Muslim religion (obtaining Halal Certificate) and the Jewish faith (Kosher Certificate).

Among the favourable international factors in the EU market (ranged from most to least influential) were: signing of an agreement with EU; open borders of the European market by providing quotas for a duty-free supply of eggs and egg products; stability law (legal security of supplier through compliance with the contract); significant difference in price between the EU and Ukraine; high demand; progressive population that reflected an interest in ecological/organic/environmental-friendly food, the aspiration to a healthy lifestyle.

Effective pro-ecological restructuring of Ukrainian enterprises is possible through providing the combined components, such as: an intellectual component through acquiring environmental knowledge; a value component through the formation of ecological consciousness; a legal component due to the increase of legal awareness about normative acts on ecology of Ukraine and counterpart countries; including the introduction of amendments to the legislation, namely the definition of investment priorities, along with economic and social effects, environmental impact on investment activities; a security component through the formation and implementation of environmental safety requirements at the micro-macro level; a practical component as an activity through acquiring theoretical knowledge and implementing practical skills in environmental restructuring.

Enterprises will be interested in implementing the strategy of pro-ecological restructuring only if the state establishes strict requirements for the environmental component of the production and sale of products.

At the same time, enterprises should concentrate their efforts to train personnel on effective waste management issues; implementation of environmental innovations that are implemented by companies; environmental awareness of employees and

stakeholders; implementation of practices of saving material resources (electricity, water, materials).

The implementation of the strategy of proecological restructuring as a component of the corporate strategy will lead to the sustainable development of enterprises and the economy of the country.

References

1. Agriculture of Ukraine (2018). Statistical Yearbook. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Results of investigation „Management of enterprises in terms of ensuring food security” that were held by the authors in National University of Food Technologies in terms of Scientific and Research Work financed by Ukrainian Government (project ID: 0112U004638)

УДК 338.439

STATE OF FOOD SECURITY IN POLAND AND UKRAINE: A COMPARATIVE ANALYSIS

T. Mostenska, Doctor of economic, Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
M. Tereszczuk,
Institute of Agricultural Economics and Food Industry,
Warsaw, Poland

Since 2017 GFSI is a dynamic quantitative and qualitative benchmarking model, constructed from 28 unique indicators, that provides an objective framework for evaluating food security across a wide range of countries worldwide. Now the model, in addition to assessing food affordability, availability and quality, includes a category on natural resources and resilience.

The Natural Resources & Resilience category measures a country’s exposure to the impacts of a changing climate; its susceptibility to natural resource risks; and how a country is adapting to these risks. Factors such as: temperature change,

deforestation, inefficient use of water resources are taken into account in the definition of this category of food security. When applied, it acts as an adjustment factor on countries' food security scores.

Singapore claims the top spot in the 2018 GFSI ranking for the first time since its inception (in 2012), while Ireland slips to number two – 85.5 (from 100) [1].

Ireland has the highest ranking in terms of food security among European countries - the GFSI for the period 2012-2018 ranged from 82.6 (minimum value) in 2013 to 85.6 (maximum value) in 2017.

Comparison of indicators by categories of the global food security index by 2018 is shown in Fig. 1.

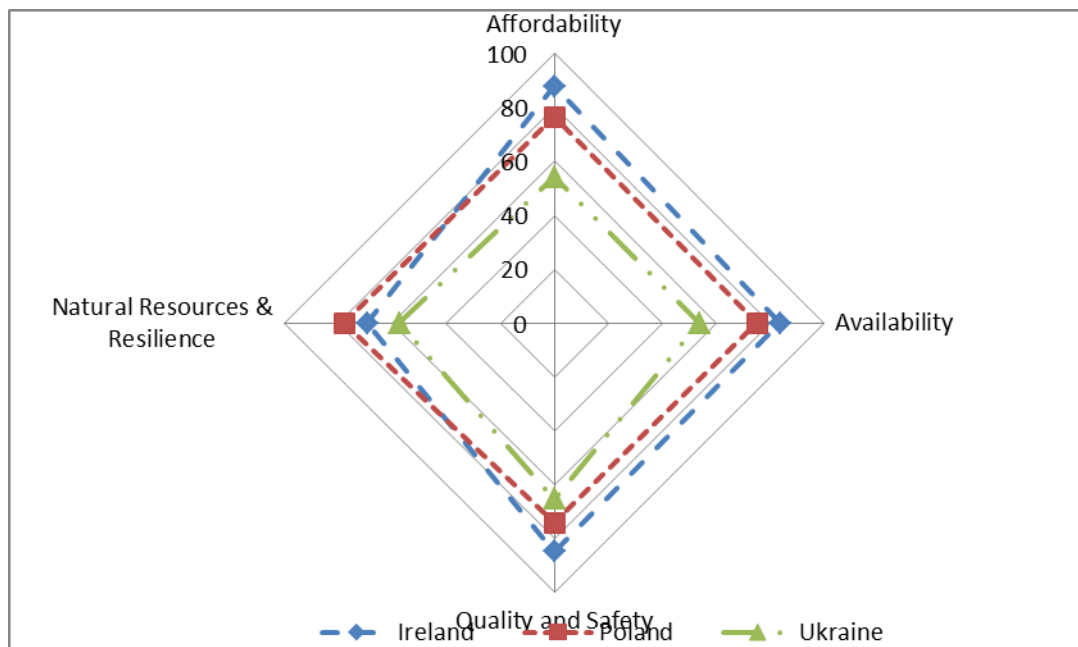

Fig. 1. Categories of the Global Food Security Index for Ireland, Poland and Ukraine, 2018, 100=best

Comparison of the ranking of Ukraine and Poland according to the index of global food security and the categories included in it, is shown in fig. 2.

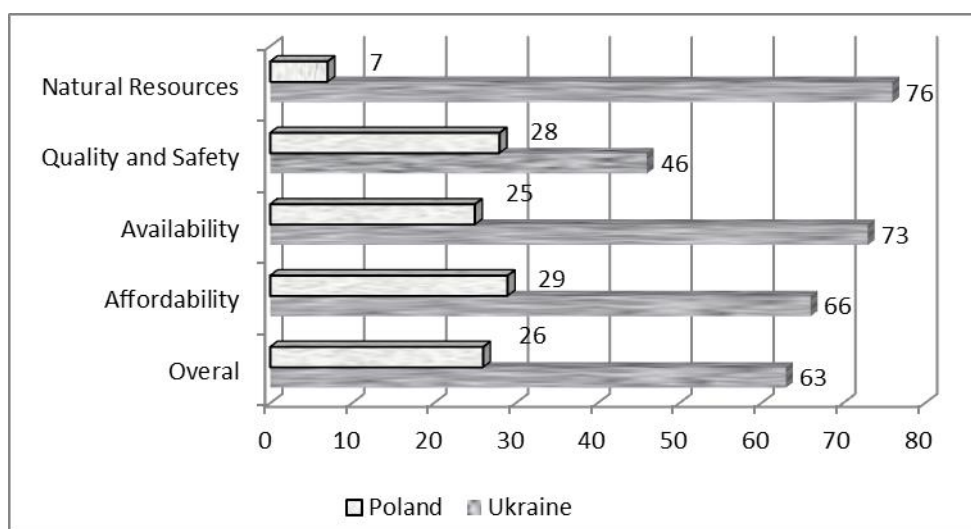

Fig. 2. Rating of Poland and Ukraine by indicators GFSI, 2018,
1= best

Source: [2,3].

Poland ranked 26th in the GFSI ranking of countries Ukraine occupies the last - 26th place among 63 countries in Europe and rank among the 113 countries participating in the study.

The seven strengths are for Ukraine ("Strengths" are defined as any indicator score above 75.0): Proportion of population under global poverty line - 99.8; Food safety- 98.4; Food loss - 90.4; Agricultural import tariffs - 85.1; Urban absorption capacity - 85.1; Volatility of agricultural production - 84.6; Presence of food safety net programmes -75.0.

The four challenges (indicator score below 25.0) for Ukraine: Corruption – 0; Gross domestic product per capita (US\$ PPP) - 6.2; Political stability risk -11.8; Public expenditure on agricultural R&D -12.5.

The strengths of Poland's food security are characterized by eleven indicators: Proportion of population under global poverty line - 100.0; Presence of food safety net programmes - 100.0; Access to financing for farmers - 100.0; Nutritional standards - 100.0; Food safety 98.5; Urban absorption capacity 91.0; Food loss 90.6; Volatility of agricultural production 90.5; Sufficiency of supply 88.9; Agricultural import tariffs 81.9; Food consumption as a share of household expenditure 79.9.

Poland has only one indicator, which is defined as a threat to food security – Gross domestic product per capita (US\$ PPP) - 22.3.

Thus, Ukraine has a far greater threat to food security than Poland. The actions of the Government of Ukraine should be aimed at overcoming the identified threats to food security. The state of the food security in Ukraine can be improved due to the gradual increase in incomes, stabilization of the political and economic situation in the country.

References

1. User guide for the Global Food Security Index: Understanding the index and leveraging it for your work. The Economist Intelligence Unit. Available at: www.eiu.com
2. Global Food Security Index. Available at: <https://foodsecurityindex.eiu.com/Country/Details#Ukraine>
3. Global Food Security Index. Available at: <https://foodsecurityindex.eiu.com/Country/Details#Poland>

УДК 338.24.021.8

ОСНОВНІ ВІДМІННІ ОЗНАКИ МЕХАНІЗМУ ТРАНСФОРМАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Негода Ю.В., к.е.н., доцент кафедри фінансів
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Обґрунтування ринкового механізму трансформації аграрного сектору економіки України має враховувати суттєві особливості аграрного виробництва, в найбільшій мірі залежного від природно-біологічних факторів, що впливають на кінцеві результати. Ці особливості безпосередньо впливають, перш за все, на організаційно-виробничу структуру аграрного сектору в цілому і його основних виробничо-господарських одиниць. Специфіка аграрного виробництва створює важливі відмінності ринку аграрної продукції від

багатьох ринків промислових товарів, що пов'язано з впливом природно-біологічних факторів на економічні результати діяльності підприємств. Різна тривалість робочих періодів й тривалість виробничих циклів ускладнює пристосування аграрних підприємств до ринкових умов.

Відмітимо, що основою формування цивілізованих ринкових відносин та створення дієвого механізму трансформації аграрного сектору економіки є ефективне державне регулювання, що спирається на індикативне планування та підприємництво. Аграрний сектор є однією з небагатьох галузей національної економіки як в розвинених, так і в країнах, що розвиваються, які схильні до посиленого державного регулювання. Це пояснюється, по-перше, особливою значущістю для держави стану аграрного ринку, яке визначає рішення таких важливих державних завдань, як забезпечення продовольчої безпеки країни та соціальної захищеності населення. По-друге, це пов'язано зі специфікою ринкових відносин, які породжують нееквівалентність міжгалузевого обміну, що руйнує потенціал аграрного сектору економіки внаслідок відтоку капіталу з нього в інші сектори. З ірраціональним характером ринку пов'язані також значні річні та сезонні коливання цін на продукцію галузі. Крім того, в аграрному секторі можливості функціонування рівноважних цін обмежені монополізмом підприємств, які виробляють засоби і предмети праці та галузей, які переробляють сільськогосподарську сировину й реалізують готову продукцію, нижчою в порівнянні з іншими галузями еластичністю попиту на його продукцію. Все це дозволяє зробити висновок про те, що система державної підтримки та регулювання аграрного виробництва повинна розглядатися як обов'язковий механізм стабілізації та розвитку агроекономіки, що функціонує в умовах невизначеності та коливань природно-кліматичних й ринкових факторів зовнішнього середовища.

На нашу думку, ефективність державного регулювання аграрного виробництва полягає у використанні наявних ресурсів за допомогою цільових комплексних програм, диференційованої фінансово-кредитної, податкової та

цінової політики, правового захисту аграрних товаровиробників.

На думку Діброва А.Д. «об'єктивна необхідність державного регулювання сільського господарства в умовах ринкової економіки зумовлена, з погляду економічної теорії, унікальними особливостями, що притаманні цій галузі, її місцем і значенням у забезпеченні продовольчої безпеки країни та житті суспільства [2]. Кваша С.М. наголошує на тому, що «державне втручання у розвиток аграрного сектора економіки є необхідним і воно нами вбачається на трьох рівнях: на першому як підтримка виробника; на другому як регулювання ринку і на третьому як стимулювання національного споживача» [3]. Андрійчук В.Г. наголошує на тому, що «з усіх галузей народного господарства найбільш радикального і дійового державного регулювання та підтримки для нормального розвитку вимагає сільське господарство» [1].

Досвід розвинених країн показує, що активна стимулююча роль ринкових механізмів реалізується більш результативно при їх поєднанні з гнучкою системою державного регулювання. Для аграрного сектору ринково-державна взаємодія особливо важлива в зв'язку з надзвичайною залежністю умов та результатів виробничої діяльності аграрного сектору економіки не тільки від стихійних ринкових факторів, а й від зовнішніх природно-кліматичних впливів.

Резюмуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що ефективному соціально-ринковому механізму трансформації аграрного сектору економіки притаманні такі відмінні риси:

- його еволюція заснована на розвитку категорій та законів ринкового господарювання, еволюції об'єктів й суб'єктів, центральне місце в якому, належить відносінам власності та формам її руху – конкуренції та монополії;
- багатокладність агроекономіки вимагає диференційованого підходу до характеру господарських зв'язків підприємств різних форм власності;
- трансформаційний механізм покликаний враховувати взаємозв'язок та залежність умов відтворення від природного фактора;
- комплексність функціонування механізму трансформації аграрної

економіки та поєднання в собі елементів економічного, інформаційного та соціологічного блоків;

- $\frac{3}{4}$ основою формування стійкого розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки є ефективна державна політика;

- центральне місце в підвищенні ефективності аграрного виробництва належить вдосконаленню методів управління підприємницької діяльності, практичного здійснення стратегічного планування, сучасних альтернативних розрахунків довгострокових інвестиційних програм тощо.

Нами виділені основні відмінні ознаки механізму трансформації аграрного сектору економіки в ринкових умовах й визначено їх призначення. Це ведення аграрного господарства інноваційно-підприємницького типу, що забезпечує динамізм суспільного виробництва та його соціальну спрямованість на основі обґрунтованої системи економічних й організаційних форм, методів, важелів та законів з метою ефективного розвитку при плюралізмі форм власності й господарювання в раціональному поєднанні ринкового та державного регулювання аграрного сектору економіки.

Список використаних літературних джерел

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.
2. Діброва А.Д. Удосконалення державного регулювання сільськогосподарського виробництва в Україні. *Економіка АПК*. 2009. №7. С. 44-48.
3. Кваша С.М. Напрями удосконалення механізмів формування ринкової рівноваги на ринках сільськогосподарської продукції. *Економіка АПК*. 2011. №2. С.161-167.

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНИХ ІНСТИТУЦІЙНИХ СТРУКТУР В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Ніжніков М. Л., к.держ.упр.,
радник Голови Верховної Ради України
м. Київ, Україна

Ключовою ланкою у формуванні ефективних інституційних структур в аграрному секторі є органи влади й громадські організації. Державна участь повинна представляти систему економічних відносин, що включає сукупність форм і методів багаторівневого формування бюджетних коштів і їх використання на фінансування цільових агропродовольчих програм, НДДКР та ін.

Функціонування аграрного кластеру передбачає створення єдиного інформаційного простору, інтегрованого із системою державного інформаційного забезпечення в аграрній сфері, об'єднання всіх інформаційних ресурсів забезпечить інформаційну підтримку прийнятих рішень у процесі управління підприємствами аграрного сектору. Використання повного обсягу можливостей сучасних інфокомунікаційних технологій вирішує завдання створення адаптивного механізму взаємодії всіх суб'єктів аграрного сектора, а, отже, забезпечення ефективності функціонування агрокластера в цілому. Виконуючи функції робочої платформи й основного комунікаційного вузла, інформаційний портал позиціонує кластер і позначає його конкретною координатою на міжнародному рівні.

На основі системного й інституційного підходів, а також через призму сучасної еволюційної економіки нами розглянуті основні підходи до дослідження процесу адаптації сформованих зв'язків економічних суб'єктів до сучасних умов ринку.

Адаптація інтегрованих формувань може розглядатися як процес, що протікає на різних рівнях і в різних інституційних сферах, де рівні адаптації відповідають вертикальній структурі інтегрованого формування, а сфери – взаємодіючим функціональним підрозділам суб'єктів інтеграційних відносин (сфера маркетингу, сфера управління якістю, виробнича сфера та ін.) [1].

Таким чином, рівні адаптації формуються специфічними факторами зовнішнього й внутрішнього середовища, що діють на цілісне інтегроване формування й на кожне окреме підприємство, що інтегрується

Якщо розглядати агрохолдинг, що складається з одного аграрного й одного переробного підприємства, то перший рівень адаптації будуть формувати зовнішні фактори, що впливають на цілісний агрохолдинг, другий рівень - зовнішні фактори, що впливають окремо на аграрне й переробне підприємство, а третій рівень - внутрішньоінтеграційні фактори. Сфери адаптації при цьому будуть формуватися в рамках взаємодії функціональних підрозділів цих підприємств (сфера маркетингу, сфера управління якістю, виробнича сфера та ін.).

Адаптація інтегрованих формувань являє собою спрямований і безперервний процес зміни параметрів і структури складної економічної системи, що прагне до досягнення оптимального рівноважного стану, в умовах постійного впливу як факторів зовнішнього середовища, так і внутрішньоінтеграційних факторів. При цьому процес адаптації може протікати на різних рівнях і в різних сферах господарювання, де рівні адаптації відповідають вертикальній структурі інтегрованого формування, а площини - взаємодіючим функціональним елементам суб'єктів інтеграційних відносин. Структура організаційно-економічного механізму адаптації агрохолдингів до факторів ринкового й внутрішньоінтеграційного середовища. Даний механізм містить у собі наступні блоки: принципи адаптації (погодженість, комплексність, оптимальність тощо); елементи механізму адаптації, у тому числі економічні (планування й аналіз господарської діяльності, управління

ціноутворенням, управління фінансовими потоками та ін.) і організаційні (менеджмент якості, підсистема маркетингу, внутрішня договірна підсистема та ін.); межі адаптації (економічні, екологічні, соціальні, інтеграційні); систему оцінки ефективності адаптації.

Важливим у процесі інтеграції є схема оптимізації структури маркетингових підрозділів підприємств, що входять у вертикально інтегрований агрохолдинг, що включає в себе такі заходи, як: перетворення служби маркетингу підприємства, що виробляє кінцевий продукт, в окремий структурний підрозділ у складі консолідованого менеджменту агрохолдингу; наділення служби маркетингу повноваженнями по впливу на виробничу систему на всіх етапах виробничого циклу (від виробництва сільськогосподарської сировини до виробництва кінцевого продукту); приведення системи виробничо-господарського планування на всіх підприємствах агрохолдингу в єдиний вектор з маркетинговою політикою з метою максимальної орієнтації всіх виробничих процесів на ринок кінцевої продукції.

Досягнення паритетного розвитку всіх галузей вертикально інтегрованого агрохолдингу можливе на основі інвестиційного плану, що повинен являти собою економічно обґрунтований проект розвитку всього агрохолдингу з урахуванням всіх можливих джерел фінансування інвестицій і передбачуваного економічного ефекту. Погоджений інвестиційний план розвитку інтегрованої структури може сприяти акумулюванню коштів для реалізації великомасштабних інвестиційних проектів.

Список використаних літературних джерел

1. Дачій Н.В. Новітні технології корпоративного менеджменту в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій [колективна монографія] / за заг.ред. д.е.н. Захарін С.В. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2014. – 330 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасний бізнес як ніколи раніше вимагає гнучкості управлінських рішень в основі яких лежить інформація. Результатом таких рішень є швидка адаптація до змін у зовнішньому середовищі шляхом перебудови елементів системи внутрішнього середовища. так і в плані взаємодії із зовнішнім світом. Сьогодні корпорації працюють з організаціями, об'єднаними в мережу, де вже важко відокремити одну фірму від іншої, оскільки мова йде про розподілені віртуальні структури.

Особливо загострюється питання інформаційного забезпечення бізнесу в умовах глобалізації. Ефективне інформаційне забезпечення на глобальному ринку дозволяє підтримувати лояльність споживачів та досягати успіху у конкурентній боротьбі. Проведені дослідження доводять, що внутрішні умови та очікування не є однорідними у глобальному середовищі як результат культурних відмінностей та цінностей окремих учасників глобалізаційних процесів. Тому вкрай важливим є використання інформації, яка узгоджується зі світовою практикою ведення бізнесу, може сприяти підвищенню авторитету компанії, забезпечити підтримку та розвиток корпоративного іміджу та конкурентної переваги за рахунок швидкого та ефективного прийняття управлінських рішень на стратегічному рівні.

Питання інформаційного забезпечення в умовах глобалізаційних процесів досліджувались як вітчизняними, так і закордонними науковцями, серед яких: Л. Антонюк, Б. Годін, В. Іванов, Н. Іванова, Х. Еджіст, Б. Лундвалл, Р. Нельсон, Д. Норт, В. Онищенко, Дж. Стігліць, К. Фрімен, О. Фролова та ін.

Глобалізація – економічні, торговельні, фінансові, технологічні,

політичні, соціальні, трудові, інформаційні та інші процеси, що мають глобальний масштаб і планетарний характер. Сутність поняття «глобалізація» має три основні аспекти: зменшення перешкод для економічної, політичної і культурної взаємодії країн та народів; розвиток тенденції до утворення більш гомогенізованого економічного, політичного і культурного простору; утворення структур глобальної керованості [1].

В умовах глобалізації та розвитку економіки, пристосування до постійних зовнішніх змін необхідною умовою для будь-яких організацій є необхідність інформаційного забезпечення їх діяльності на якісно новому рівні. Спонтанні та хаотичні управлінські рішення призводять до втрати ринкових позицій, проблем в узгодженості функціонування елементів внутрішнього середовища, до втрати важелів управління складними об'єктами, до суттєвих фінансових втрат, пов'язаних із виникненням проблем у забезпеченні та підтримці комерційної та ринкової стійкості.

Глобалізація як більш тісна інтеграція країн і народів принесла величезне скорочення витрат на транспорт та зв'язок, злам штучних бар'єрів на шляху потоків товарів, послуг, капіталів, знань і пересування людей через кордони [2]. Проте глобалізація також ускладнює ведення бізнесу, створюючи нові виклики для нього як на внутрішньому ринку країн, так і при виході на зовнішні ринки.

Глобалізація в інформаційно-технологічній сфері проявляється у поширенні у транснаціональних масштабах інформаційних матеріалів, засобів і систем; становленні глобального інформаційного простору, який уможливорює здійснення різноманітної діяльності в реальному масштабі часу; розвитку мережі Інтернет, що створює можливості для швидкого транскордонного поширення інформації, перетворюючи світ на «глобальне село», де один одного знає і розуміє [3].

Якість та своєчасність інформації забезпечують результативність управлінської діяльності та визначаються як чинник забезпечення ефективності діяльності підприємства. В умовах глобалізації обсяги інформації

постійно зростають, що викликає необхідність оброблення все більших масивів інформації у найкоротші терміни. Це потребує використання принципово нових підходів до інформаційного забезпечення управлінської діяльності.

Інформаційна система повинна відповідати функціональній структурі процесу управління, виступати невід'ємною складовою системи планування організації, будуватись на інформаційних зв'язках, що забезпечують охоплення всіх елементів внутрішнього середовища і забезпечують ефективні комунікації із зовнішнім середовищем тощо. Цього можна досягнути лише за рахунок використання сучасних інформаційних систем.

Сучасні інформаційні системи стратегічного призначення здатні сканувати конкурентне середовище, враховувати всі важливі для успіху корпорації макроекономічні та інституційні чинники ринку, вимірювати, оцінювати і прогнозувати конкуренцію в галузі, кращу практику, технологічне відставання, потреби клієнтів і замовників. У результаті накопичення та цільової обробки інформації, можна формувати підсумкове бачення проблем бізнесу і забезпечувати адекватні стратегічні реакції у відповідь на ці проблеми у сфері конкуренції, виробництва, підприємництва, інноваційного розвитку, навчання персоналу і корпоративної культури.

Список використаних джерел

1. Сіденко В.Р. Глобалізація // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / ред. кол. І.М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. – К., 2003–2016.
2. Joseph E. Stiglitz, *Globalization and Its Discontents*. [Електронний ресурс]. New York: Norton & Company, 2002. – Режим доступу: http://faculty.arts.ubc.ca/tiberg/MPA_Asia_Apr_2010_readings/Stiglitz.%202002.%20Chapter3.pdf
3. Фролова О.М. Глобалізаційні процеси в інформаційній сфері та їх вплив на новий світовий порядок. *Міжнародні відносини Серія "Політичні науки"*. 2017. № 17 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3328

**КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ТА ЯКОСТІ АНТИКРИЗОВОГО
УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ
АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ**

Овчарук О. М., аспірант
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава, Україна

Порушення багаторічних господарських зв'язків з постачальниками та споживачами, ланцюгова реакція взаємних неплатежів призвели до затяжного занепаду виробництва. Забезпечення ефективного використання потенціалу підприємства агропродовольчої сфери повинно ґрунтуватись на відповідних інструментах антикризового управління задля набуття запланованого рівня економічної безпеки.

Розглядаючи різні антикризові заходи, до яких вдаються сьогодні сучасні підприємства, найпоширенішими та найактуальнішими можна назвати:

1. Скорочення витрат – дієвий інструмент, яким підприємство може скористатися для стабілізації фінансового становища. Очевидно, що для того, щоб підвищити рентабельність продажів і надалі збільшити приплив коштів, необхідно знизити витрати. У рамках цього використовується нормування всіх статей витрат і твердий контроль виконання встановлених нормативів. Такий підхід принесе відчутні результати, дозволяючи утримати витрати компанії на заданому рівні.

2. Горизонтальна й вертикальна інтеграція. Горизонтальна інтеграція передбачає пошук можливостей здійснення закупівлі разом із іншим покупцем. Збільшення обсягів закупівлі дозволить отримати знижки. Вертикальна інтеграція передбачає більш тісну роботу з ключовими постачальниками сировини й матеріалів, а також проведення моніторингу цін на сировину, виходу на ринок нових потенційних постачальників як альтернативу більш дорогим матеріалам.

3. Аналіз можливостей передачі на аутсорсинг дорогих процесів. Слід виділити, що вигідно робити самостійно і що дешевше за купувати в інших виробників.

4. Жорсткість контролю всіх видів альтернативних витрат. Використання платного Інтернету в особистих цілях, телефонні дзвінки по міжміському зв'язку, використання оргтехніки – це ще не всі витрати, яких можна уникнути.

5. Перегляд організаційної структури на предмет виключення зайвих рівнів управління.

6. Оптимізація технологічних процесів.

7. Оптимізація оподаткування підприємств агропродовольчої сфери, пільгові ставки на імпорт обігових засобів, виробництво яких відсутнє в Україні.

8. Жорсткість кадрової політики (скорочення та перепідготовка, ротація кадрів).

Також, слід відзначити необхідність створення та капіталізації новітніх технологій задля створення інноваційних продуктів та продукції підприємств агропродовольчої сфери.

Проведені дослідження свідчать, що сьогодні спостерігається зменшення економічного вкладу в розвиток вітчизняної агропродовольчої сфери науково-технічних розробок і досягнень. Аналіз динаміки внеску факторів виробництва у зростання темпів приросту ВВП свідчить, що найбільший вплив на зростання ВВП мають затрати праці, ще не є оптимальним. Середньорічне (за 5 років) значення внеску затрат праці у зростання ВВП становить 3,91%, затрат капіталу – 1,36%, технології виробництва – 0,48 %, темпу НТП (за Солоу) –2,56%.

Дослідження наукових джерел [1-2] довели, що успіх антикризового управління визначається рівнем готовності підприємства ефективністю безпосереднього протистояння факторам кризи та рівнем своєчасних профілактичних заходів. Обов'язковою складовою успіху повинно бути виділення даної сфери управління в певну, відносно самостійну систему, яка

істотно б відрізнялася від простого набору певних планів та процедур, що діють від випадку до випадку. Ефективність і впровадження системи антикризового управління залежить від фактору часу: моменту, коли підприємство приступило до цієї роботи; тривалістю розробки. Антикризові заходи слід здійснювати, коли фінансові результати функціонуючого на ринку підприємства становлять загрозу виживанню та самому існуванню підприємства.

Проаналізувавши вітчизняний аграрний ринок, бачимо велику залежність розвитку від споживача. В умовах кризи особливу увагу слід приділяти проведенню інформаційних маркетингових кампаній підприємствами, доведенню інформації про підприємство як до споживачів, так і до потенційних інвесторів. Засвідчено практикою – довіра споживачів та інвесторів оцінюються прибутком. Важливого значення при цьому набувають інструменти інформаційного забезпечення, а саме Internet-технології. Наявність Web-сайту підприємства в мережі Інтернет надає наступні переваги: можливість знайти підприємство з будь-якої точки світу, зворотний зв'язок із кінцевими споживачами та інвесторами, підвищення іміджу та репутації.

Проведені дослідження довели, що доопрацювання потребує економіко-математичний апарат оцінки рівня та якості антикризового управління сучасними підприємствами агропродовольчої сфери.

Список використаних літературних джерел

1. Прохорова В. В., Ярмолюк В. І. Інноваційні перетворення як структурний елемент антикризового управління підприємством. *Економіка і управління*. 2013. № 2. С. 28–33.
2. Седікова І. О., Бондар В. А. Сучасний стан та система управління підприємств м'ясопродуктового підкомплексу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Випуск 15. Частина 3. 2015. С. 109-113.

ОСОБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ РЕСУРСІВ

Парій Л.В., к.е.н., ст. викладач кафедри
економічної теорії
*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

Формування продовольчого ринку України складається з таких складових: земля; робоча сила; попит-пропозиція; безпосереднє виробництво продовольчих товарів; аграрна політика держави; конкурентоспроможність аграрної продукції; господарський механізм.

Саме використання землі надає сільському господарству особливостей, відсутніх у промисловості, транспорті, будівництві та інших галузях економіки. Сільське господарство забезпечує зайнятість багатьох людей. Але воно однозначно має сезонний характер, що слід враховувати у разі розбудови продовольчого ринку. Так, зайнятість населення в аграрній сфері США складає 7 %, а в Україні - 22 %.

Сільське господарство - галузь, що характеризується постійними коливаннями: аграрна продукція продається на конкурентних ринках, де ціни змінюються досить часто, а попит на аграрну продукцію практично залишається стабільним. Це пояснюється тим, що виробник-аграрій завжди відчуває повну залежність від коливань ринку. Крім того, що попит на сільськогосподарські продукти мало зростає у міру збільшення доходів населення, він ще й нееластичний відносно цін. Так, частка особистих доходів, що витрачаються на продовольчі товари в Україні, постійно збільшується, а у розвинутих країнах вона має тенденцію до зменшення (наприклад, у США за останні 20 років вона зменшилася з 18 % до 11,4 %).

Загальний обсяг виробництва товарів в Україні з кожним роком збільшується, при цьому обсяг аграрного виробництва збільшується з кожним роком приблизно на 10 %. Частка аграрного виробництва у загальному виробництві товарів в Україні зменшується близько на 1 %, проміжне споживання в аграрному виробництві зменшується на 0,5 %, а валовий прибуток - приблизно на 2 %. Оплата праці найманих працівників в аграрній сфері збільшується приблизно на 1 %.

Ефективність функціонування аграрної сфери залежить від аграрної політики держави. Система аграрної політики на сучасному етапі розвитку економіки України повинна характеризуватися наступними складовими:

- докорінною трансформацією відносин власності на землю та інші засоби виробництва (розпаювання земельного фонду, виділення земельної ділянки у натурі);

- формуванням господарських структур на засадах різноманітності форм господарювання;

- створенням ринку засобів виробництва і продовольства, його адекватної інфраструктури;

- удосконаленням принципів ціноутворення, оподаткування, фінансування, кредитування і страхування;

- прискореним переходом сільського господарства на інтенсивний шлях розвитку та інтенсифікацією використання наявних ресурсів;

- підвищенням продуктивності виробництва з орієнтацією на використання біотехнологій, що системно інтегрують можливості живих організмів у створенні корисних людині ресурсів життєдіяльності;

- подальшим поглибленням спеціалізації сільського господарства на основі міжгалузевого і міжгосподарського поділу праці, агропромислової кооперації та інтеграції;

- забезпеченням спрямування усіх ланок агропромислового комплексу на досягнення високого кінцевого результату, скорочення втрат продукції і сировини;

- соціально-економічним удосконаленням ринкових відносин.

Сучасна аграрна політика має передбачати шляхи державного регулювання аграрного виробництва і АПК у цілому на підставі вдосконалення економічних та організаційних відносин у виробництві, обміні і споживанні матеріальних благ і ресурсів. Визначальними елементами сучасної аграрної політики є:

1. наповнення національного ринку продовольством вітчизняного виробництва;

2. формування організаційно-економічних умов найповнішого і найраціональнішого використання виробничо-технічного потенціалу сільського господарства;

3. постійне сприяння утвердженню почуття господаря, піднесення ролі і авторитету селянина.

Такий стратегічний напрямок співпадає і з метою Європейського Союзу забезпечити свободу переміщення робочої сили, продукції, послуг та капіталу.

У сфері продовольчого ринку господарський механізм забезпечує рух продовольства. Рух продовольства розглядається як потік готової продукції від виробника до кінцевого споживача; разом з тим він охоплює і ті види діяльності, що здійснюються на етапах придбання, переміщення та переробки сировини.

Головні чинники, що визначають найістотніші риси функціонування і напрями розвитку господарського механізму - є збільшення обсягу продаж і прибутку. Дія господарського механізму: він повинен бути зорієнтованим на максимізацію ефективності виробництва; першорядного значення набуває його вплив на прискорення науково-технічного прогресу, якість продукції, раціональне використання ресурсів.

Аграрні підприємства, сферу переробки і просування сільськогосподарської продукції слід розглядати як єдине ціле, оскільки неефективність в одному секторі негативно вплине на конкурентоздатність усього агропромислового комплексу.

Найуніверсальнішою системою заготівлі, транспортування, зберігання, переробки та продажу продукції аграрного сектору є система заготівельно-переробного комплексу споживчої кооперації України, а також підприємства-заготівельники, дії яких на ринку мають функціональну спрямованість та відомчу підлеглість.

Сьогодні в Україну імпортується продукція, яка безпосередньо виробляється її товаровиробниками, що послаблює власного виробника. Негативним аспектом є те, що за межі України поставляється не готова продукція, а аграрна сировина. Так, зараз 70 % насіння соняшника експортується, хоча економічно доцільніше експортувати готовий продукт - олію. Негативні наслідки такої діяльності на ринку полягають у втраті значної кількості робочих місць, невикористання виробничих потужностей. Як наслідок, бюджет України втрачає значні надходження, а підприємці - прибутки.

Зазначені проблеми стабілізації руху продовольства в Україні та розвитку продовольчого ринку зумовлюють необхідність опрацювання концепції формування і розвитку національного продовольчого ринку України.

Отже, розбудова та забезпеченість національного продовольчого ринку товарними ресурсами, а промисловості - сировиною залежить не лише від сфери аграрного виробництва, а від узгодженості усіх пов'язаних з ним ланок.

Список використаних літературних джерел

1. Березін О. В. Продовольчий ринок України: теоретико-методологічні засади формування і розвитку : монографія / О. В. Березін. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 184 с.

2. Долішній М. І. Ринок продовольства України в аспектах СОТ : монографія / М. І. Долішній, В. І. Топіха, В. В. Булюк, В. А. Романова. – Миколаїв : МДАУ, 2006. – 220 с.
3. Страшинська Л. В. Стратегія розвитку продовольчого ринку в Україні: монографія / Л. В. Страшинська / за ред. Б.М. Данилишина. – К. : Профі, 2008. – 532 с.

УДК 658.14/.17:338.43

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Пічугіна Т.С., д. екон. наук, проф.
Безгінова Л.І., к. екон. наук, доц.
*Харківський державний університет харчування та торгівлі,
м. Харків, Україна*

Харчова промисловість України включає в себе понад 40 різноманітних галузей виробництва, що містять тисячі великих, середніх і малих підприємств різної форми власності, які виробляють майже 20% від загального обсягу промислової продукції. Це викликає необхідність здійснення підприємствами галузі ефективною фінансовою діяльністю, що вимагає вдосконалення ними систем управління та оцінювання.

Під час оцінки фінансової діяльності використовується низка підходів, у межах яких застосовуються різні критерії й показники: трендовий, структурний, порівняльний, інтегральний аналіз, аналіз фінансових коефіцієнтів. Дослідження цих підходів дозволило зупинити свій вибір на основних оціночних показниках і сформуванню оптимальної їх системи з позиції раціональності та достатності. Вважаємо, що під час аналітичного дослідження фінансової діяльності підприємства потрібно зупинитися докладніше на аналізі системи фінансових коефіцієнтів. Використання цієї системи дозволяє визначити різні відносні

показники, які характеризують окремі аспекти фінансової діяльності й рівень фінансового стану досліджуваного підприємства.

Фінансовий стан підприємства харчової промисловості пропонується оцінити з погляду його короткострокової та довгострокової перспектив. У короткостроковій перспективі критерієм оцінки є ліквідність і платоспроможність, тобто здатність своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за короткостроковими зобов'язаннями. У довгостроковій перспективі управління фінансовою діяльністю великого значення набуває аналіз фінансової стійкості підприємства. Також пропонується використати під час аналітичного дослідження фінансової діяльності підприємства такі аналітичні фінансові коефіцієнти як оборотність (ділова активність) та рентабельність.

З огляду на це та враховуючі специфічні особливості харчової галузі (масовість і різноманітність продуктів, що випускаються; доцільність розміщення виробництва більшості продуктів харчування (особливо швидкопсувних) в місцях їх найбільшого споживання; більша, ніж в інших галузях, залежність збутової діяльності підприємств від якості і безпеки продуктів, що випускаються; важливість для споживача привабливості тари і упаковки, рекламної підтримки і маркетингової діяльності на товарних ринках; залежність діяльності підприємств харчової промисловості від стабільної сировинної бази) запропонована методика поетапної оцінки стану фінансової діяльності підприємства харчової промисловості.

1. Формування інформаційної бази оцінки стану фінансової діяльності підприємства. Основою інформаційної бази є показники балансу та звіту про фінансові результати підприємства.

2. Оцінка елементів стану фінансової діяльності та визначення їх нормативних значень за чотирма групами фінансових коефіцієнтів підприємства відповідно до їх економічного змісту.

Група 1 – показники ліквідності. Одним із найважливіших показників інвестиційного стану в ринковій економіці є ліквідність, тобто безперешкодне

перетворення майна на гроші. Ліквідність балансу характеризує рівень покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких на гроші відповідає строкам погашення зобов'язань. Для оцінки ліквідності доцільно обрати коефіцієнти абсолютної ліквідності та покриття.

Група 2 – показники оборотності. Ефективність фінансування в більшому ступені визначається тим, наскільки швидко вкладені кошти обертаються в процесі господарської діяльності підприємства. Швидкість обороту активів (капіталу) підприємства та їх окремих складових у процесі господарювання характеризують коефіцієнти оборотності. Пропонується використати коефіцієнти оборотності сукупного капіталу та оборотних активів.

Групи 3 – показники фінансової стійкості підприємства. Стабільність діяльності підприємства з позиції довгострокової перспективи є одною з найважливіших характеристик фінансового стану, яка пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, ступенем його залежності від інвесторів і кредиторів. Оцінка стану фінансової діяльності за критерієм фінансової стійкості дозволяє виявити сильні й слабкі позиції підприємства щодо ефективності формування капіталу, і застосовувати ці дані для контролю його діяльності та недопущення банкрутства. До показників цієї групи введено коефіцієнти структури покриття та співвідношення власних і позикових коштів.

Група 4 – показники рентабельності. Однією з головних цілей інвестування є забезпечення високого прибутку в процесі використання вкладених коштів. Хоча в сучасних умовах підприємства можуть значною мірою варіювати показник прибутку (за рахунок амортизаційної політики, ефективного податкового планування тощо), у процесі оцінювання можна досить повно досліджувати потенціал його формування в зіставленні зі вкладеним капіталом. Для оцінки інвестиційної діяльності доцільно використати показники рентабельності активів і власного капіталу.

3. Інтегральна оцінка елементів стану інвестиційної діяльності.

Використання різноманітних показників на практиці часто не дозволяє отримати однозначний висновок щодо стану фінансової діяльності підприємства. Ця проблема вирішується за допомогою розрахунку узагальнюючого показника статистичним методом на основі часткових коефіцієнтів стану фінансової діяльності з урахуванням їхньої питомої значущості. Методика узагальнюючої оцінки здібностей торговельного персоналу, що підлягає дослідженню, передбачає розрахунок сукупного показника на базі окремих показників бальної оцінки.

УДК 338.45.48

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Пічугіна Т.С., д. екон. наук, проф.,
Ткачова С.С., к. екон. наук, доц.
*Харківський державний університет харчування та торгівлі,
м. Харків, Україна*

Корпоративну соціальну відповідальність (КСВ) визначають як багатоаспектний комплексний феномен, теоретичні та практичні аспекти якого детально розглядаються у значній кількості публікацій вітчизняних і закордонних науковців. Але, не зважаючи на підвищену популярність проблематики серед науковців, міжнародні та вітчизняні компанії, у тому числі й харчової промисловості України, поки що недостатньо розглядають цей напрям діяльності як стратегічний, як важливе джерело отримання стійких конкурентних переваг. Такий висновок зроблено за результатами дослідження «Розвиток КСВ в Україні: 2010-2018», в якому приймало участь 13 міжнародних компаній, до складу яких входять й компанії харчової промисловості України [1]. Так, більшість опитаних компаній впроваджує програми і заходи з КСВ (85% опитаних). Головним стимулом впровадження

КСВ є моральні міркування (37,5%), підвищення лояльності персоналу (37,5%), збільшення продажів та вимога материнських компаній (по 15,4% компаній обрали ці варіанти відповідей), а головною перешкодою для тих, хто не впроваджує КСВ, є брак стимулів з боку держави та брак фінансів. Міжнародні компанії розуміють соціальну відповідальність здебільшого як політику розвитку і підтримки персоналу (77%), інвестиції в розвиток регіону (61,5%), благодійну допомогу, охорону довкілля й допомогу воїнам АТО та мешканцям зони АТО (54% і 46% компаній відповідно). Майже в половини опитаних компаній (45,5%) є стратегія КСВ, 36,4 % - мають бюджет на її виконання, у 36,4% компаній - він зріс за останні роки, тільки 27% компаній готують нефінансові звіти і 18% компаній мають індикатори вимірювання результатів програм з КСВ. У 61,5% компаній джерелом ідей для програм з КСВ є директор, у 31% – співробітники відділів КСВ. Значна частка міжнародних компаній мають Етичні кодекси або Кодекси ділової поведінки (61,5%), проводять антикорупційну політику (38,5%), політику проти сексуальних домагань та політику захисту прав споживачів (по 31% компаній). 77% компаній здійснювали соціальні інвестиції в розвиток регіону присутності компанії, у 38,5% компаній рівень інвестицій за останні роки збільшився, у 31% компаній – ні. Міжнародні компанії здебільшого дають гроші на благодійність (61,5%), сприяють проведенню екологічних проектів у регіонах (31%), шефствують над дитячим будинком (школою, спортивним клубом – 31%) і допомагають освітнім ініціативам (31%). 84,6% компаній зазначили, що спеціальних заходів вони не проводять, але чітко дотримуються законодавства. 92% компаній регулярно підвищують заробітну платню, 77% - впроваджують програми з підвищення кваліфікації працівників і надають працівникам гнучкий робочий графік, 69% – виплачують тільки білу зарплату. 84,6% компаній реалізовували програми з охорони довкілля - здебільшого це програми з впровадження енергозберігальних технологій (77% компаній), сортування та утилізації відходів (38,5%), зменшення викидів у навколишнє

середовище (38,5%), заходи щодо захисту водних/лісових/земельних та інших природних ресурсів (38,5%). На думку опитаних представників компаній, найближчим часом для розвитку КСВ потрібно розробити нормативно-правову базу в державі, яка б сприяла цій діяльності, підвищувати обізнаність про Національний контактний пункт з відповідальної бізнес-поведінки, ввести курси з КСВ в університетські програми та активізувати участь бізнес-асоціацій у популяризації КСВ.

В якості об'єкту дослідження обрано міжнародну компанію пивоварної галузі України ПАТ «САН ІнБев Україна» (у теперішній час ПРАТ «АБ ІНБЕВ ЕФЕС Україна»), яка реалізує інвестиційні проекти корпоративної соціальної відповідальності за напрямками: пропаганда відповідального споживання алкоголю; бережливе ставлення до навколишнього середовища; внесок у розвиток суспільства та ін. [2]. Реалізовані інвестиційні проекти принесли компанії значні позитивні соціально-економічні ефекти, а саме: модернізацію виробництва, економію витрат, покращення взаємовідносин з контрагентами, високу якість та світове визнання. В компанії працює понад 2,5 тис. працівників, для яких постійно діє програма розвитку співробітників, для студентів і молодих спеціалістів проводяться програми «Управлінські стажування» та «Стажування на виробництві». Високий рівень корпоративної відповідальності бізнесу компанії «САН ІНБЕВ Україна» підтверджують її кодекси, соціальні проекти та програми, розміщені на сайті компанії [3]: Кодекс Ділової поведінки (російська версія); Кодекс Відповідального маркетингу та комерційних комунікацій (російська версія); Цілі по відповідальному споживанню (російська версія); Міжнародні екологічні цілі (2013-2017 рр.) (англійська версія); Глобальна політика щодо відповідальності у сфері постачання (українська версія); Соціальний звіт за 2016 рік (англійська версія). Своєчасне подання інформації щодо корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, представлення державною мовою на сайті компанії та бізнес-сторінках у соціальних мережах, дозволить українським споживачам продукції,

державним і недержавним структурам, бізнес-партнерам, громадськості, науковцям вчасно ознайомлюватись з інформацією, популяризувати компанію як соціально відповідальну, запрошувати для співпраці, подавати соціальні проекти від науковців, підприємців та студентських творчих груп.

Список використаних джерел

1. Розвиток КСВ в Україні: 2010–2018. Укладачі: Зінченко А., Саприкіна М. – К.: Видавництво «Юстон», 2017. – 52 с.
2. Магдич П. Сучасний стан та основні тенденції інвестиційної діяльності підприємств пивоварної галузі України / П. Магдич // Хмельницький національний університет. – 2015. – №5. – Т1(228). – С. 83-91.
3. Сайт ПРАТ «АБ ІНБЕВ ЕФЕС Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.suninbev.com.ua/csr>.

УДК 338.664

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК УКРАЇНИ

Петухова О.М., д. екон. наук, проф.
Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна
Сілакова Г.В., канд. екон. наук, доц.
*Інститут післядипломної освіти
Національного університету харчових технологій, м. Київ, Україна*

Розвиток експортного потенціалу України є одним із визначальних, стратегічних факторів економічної розбудови нашої держави, розбудови зовнішньоекономічних зв'язків та інтегруванням її до світової спільноти.

Важливе місце у розвитку економічних зв'язків з іншими країнами належить плодоовочеконсервній промисловості. Активізація експорту продукції переробки плодів та овочів є одним із першочергових завдань сучасного вітчизняного агропродовольчого виробництва.

Більшу частину ринку переробленої плодоовочевої продукції займають товари, які складно виготовляти в домашніх умовах – натуральні бобові (горошок, кукурудза), гриби, а також овочева ікра і закуски. На роздрібному ринку присутні продукти переробки томатів (натуральні, соуси, пасти, кетчупи), огірків, перцю, баклажанів. Особливим попитом користується так звана «солодка група» – товари, які є результатом переробки плодів і ягід: джеми, варення, мармелад. І тому проблема виробництва та експорту плодоовочеконсервної продукції та реалізації є досить актуальною.

За оцінками експертів [1] біля 70% плодоовочевої продукції реалізується у первозданному цілісному вигляді, проте на сьогодні споживач готовий платити за економію часу і купувати готові або напівготові до вживання овочі і фрукти, що сприяє зростанню попиту на попередньо вимиті, нарізані та упаковані овочі.

Світовий ринок все більше потребує фруктів та овочів, які пройшли глибоку переробку. Якщо у 2014 році ця галузь сягнула \$203,3 млрд, то у 2020 р. очікується зростання до \$319,9 млрд.

Попит на заморожені овочі збільшується в середньому на 1% в рік. Так, обсяг експорту заморожених ягід і фруктів за перші п'ять місяців сезону (червень–жовтень) 2018 р становив 31,3 тис. т, що на 32% більше за аналогічний період 2017 р. Експорт заморожених овочів зріс на 18% за аналогічний період, але обсяг цього експорту становив лише 2,8 тис. т.

Також все більше користується попитом продукція у вигляді овочевих та фруктових снєків, що пов'язано із модою на здорове харчування.

Розвитку експортного потенціалу галузі сприяє зміна звичок у споживанні харчових продуктів. Потреба у доступних свіжих та здорових продуктах, які не потребують довгого приготування, щороку зростає. На розвиток галузі також впливають і підвищення купівельної спроможності населення та урбанізація суспільства загалом.

На сьогодні експорт плодоовочевої продукції становить лише 5% загального обсягу, проте тенденція частки експортного ринку у цьому сегменті є нестабільною. Зокрема, за даними Державної служби статистики України [2] у 2018 р. експорт продуктів переробки овочів становив 172315,0 тис. дол. США, що менше за попередній рік на 2,4%, пороте як у 2017 р. спостерігалась тенденція до зростання на 25,8% проти 2016 р., що становило 176497,5 тис. дол. США.

Основними імпортерами продукції плодоовочевого комплексу України є США, Західна Європа та Японія. Водночас, останнім часом спостерігається нарощення обсягів імпорту плодоовочевої продукції такими державами, як Індія, Китай, Об'єднані Арабські Емірати.

Разом із тим, не дивлячись на світові тенденції зменшення попиту на консервовану плодоовочеву продукцію, в Україні виробництво консервованих овочів в Україні зростає. У 2017 р. підприємства заготовили 157 тис. т консервованих овочів, на 14,3% більше, ніж в 2016 р. Позитивним є те, що у січні-вересні 2018 р. в Україні було випущено 22,1 тис. т консервованих овочів, що на 34,8% більше ніж за аналогічний період минулого року. Крім того, виробництво концентрованого пюре і томатної пасти за цей період зросла на 31,4% до 128 тис. т.

Після закриття російського ринку вітчизняні підприємства плодоовочевого комплексу поступово освоюють нові ринки збуту. Проте це не просто, оскільки культура споживання такої продукції і смаки жителів різних країн сильно різняться. Проте, за перше півріччя 2018 р. Україна експортувала 3,5 тис. т консервованих овочів.

Виробництво фруктових та овочевих соків в Україні в 2017-2018 рр. поступово відновлюється після падіння у попередні роки. Експерти стверджують, що в 2018 р. Україна зібрала рекордний за останні 30 років урожай яблук, що не могло не відзначитись на випуску соків. Так, за січень-вересень 2018 р. підприємства виготовили 50,5 млн. л яблучного соку, що

майже на 6% більше, ніж за січень-вересень 2017 р. Також, за аналогічний період виробництво томатного соку збільшилася на 4%, а випуск сумішей фруктових і овочевих соків залишився практично на рівні 2017 р. — 138 млн л.

Українські консервовані овочі знаходять своїх покупців у всьому світі, так значно зросли поставки консервованої продукції до Сінгапуру, українська продукція вийшла на ринки Норвегії, Португалії та Сербії.

У сегменті продуктів переробки, на нашу думку, найперспективнішими є дитяче та дієтичне харчування, джеми й плодови желе, консервовані фрукти й овочі, заморожені фрукти й овочі, фруктові й овочеві соки.

Основні можливості України в сегменті свіжих фруктів, овочів та продуктів їхньої переробки полягають у сусідстві з ЄС, що означає короткий термін доставки, низькі логістичні витрати, порівняно нижчу вартість робочої сили, сприятливі кліматичні умови для виробництва більшості видів фруктів та овочів, що зумовлює значний потенціал збільшення поставок на європейські ринки.

Список використаних літературних джерел

1. Три глобальних тренди на ринку плодоовочевої продукції // Режим доступу: <https://agroinsider.com.ua/2018/05/24/tri-globalnix-trendi-na-rinku-plodoovochevo%D1%97-produkci%D1%97/>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Полянська А. С., д.е.н., проф.,
завідувач кафедри «менеджменту та адміністрування»,
Мажак А. П. магістр спеціальності «Менеджмент»,
*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Харчова промисловість завжди відрізнялась динамічним розвитком та безперервним удосконаленням, оскільки ця галузь є стратегічно важливою і пріоритетною для економіки кожної країни та є індикатором задоволення потреб споживачів та рівня якості їх життя.

Харчова промисловість України є диверсифікованою та динамічною, що формує жорстке конкурентне середовище на вітчизняному ринку, з одного боку, а з іншого – постійно мотивує та рухає вітчизняних виробників до якісно нового рівня задоволення потреб споживачів та визначає пріоритети конкурування на світовому ринку з виробництва якісних харчових продуктів.

Сприяє цьому проникнення процесів глобалізації на вітчизняний промисловий та споживчий ринок харчових продуктів, що здійснюють як позитивний, так і негативний вплив на неї, зокрема: харчова промисловість стала більш вразливою до зовнішніх загроз; висунуті серйозні вимоги щодо забезпечення відповідного рівня конкурентоспроможності та стандартизації продуктів харчування; створюються передумови для вільного переміщення товарів.

Про поточний стан харчової промисловості свідчить динаміка індексу промислової продукції за видами діяльності. Вплив глобалізаційних процесів важливим на ситуацію можемо оцінити, аналізуючи показники експорту та імпорту харчових продуктів (рис.1).

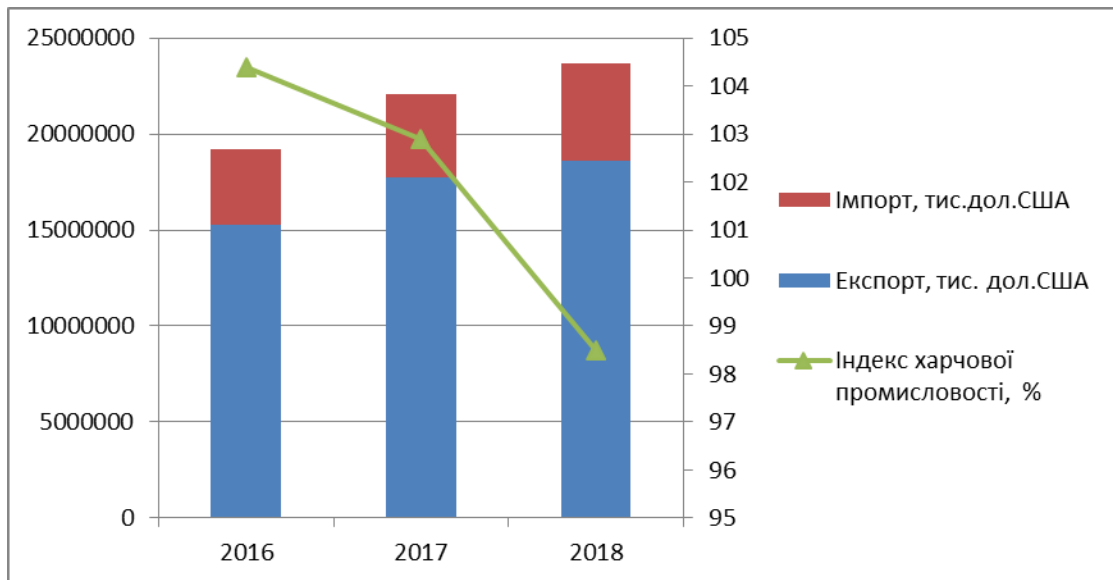

Рис. 1. Динаміка експорту та імпорту харчової промисловості та динаміка індексу харчової продукції протягом 2016-2018рр.

Джерело: узагальнено авторами за [1,3].

З представленою рисунком спостерігаємо як зростання обсягів експорту, так і імпорту, проте слід відзначити зниження обсягів виробництва харчової продукції. В таких умовах виникає потреба у збільшенні обсягів імпорту товарів, зокрема для задоволення дефіциту товарів, спричиненого спадом їх виробництва. Отже, індекси виробництва продукції харчової промисловості України демонструють стагнацію харчової промисловості протягом трьох років, а в умовах зростання показників імпорту пріоритетним завданням є стимулювання розвитку харчової промисловості не тільки для забезпечення внутрішніх потреб країни у харчових продуктах, але і формуванні конкурентоздатного експортного потенціалу, здатного конкурувати з імпортними аналогами та формувати конкурентні переваги, зокрема за рахунок виробництва екологічно чистих продуктів.

Таким чином, можемо підсумувати, що вплив глобалізаційних процесів впливає на формування перспектив розвитку харчової галузі. Серед пріоритетів слід відзначити доцільність впровадження таких заходів:

- виробництво якісної і органічної продукції, як один з пріоритетів сталого розвитку;
- розвиток бізнесу з врахуванням міграційних процесів, що дозволяють здійснювати обмін досвідом та технологіями успішних компаній;
- зростання продуктивності, як визначальної передумови зростання інвестиційної привабливості розвитку бізнесу [2].

Сьогодні все більшої актуальності набуває виробництво екологічної продукції. Зокрема, інтеграція України в ЄС супроводжується поширенням досвіду запровадження виробництва продукції з поліпшеними екологічними характеристиками. Прикладом наслідків інтеграції є поширення популярності тренду «чиста етикетка». Її змістом є не тільки відповідне маркування продукції для приваблення уваги споживача, але і дотримання відповідного рівня техніко-технологічних та інших характеристик, що гарантують товару високу якість та безпеку, а також створюють для виробника унікальний імідж.

Таким чином, харчова промисловість є перспективною галуззю у нашій країні, оскільки вітчизняному споживачу життєво необхідні якісні продукти харчування. Тому виробники галузі повинні постійно вдосконалюватися, нести відповідальність за вироблену продукцію та диверсифікувати і диференціювати свою діяльність під впливом глобалізаційних процесів. Одним із напрямів реалізації пропонованих змін є виробництво екологічної продукції, що дозволить формувати успішний бізнес та розвивати галузь країни, покращуючи конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

Список використаних літературних джерел

1. Індекси промислової продукції за видами діяльності за 2013-2018 роки [Електронний ресурс]. Режим доступу: – http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/prm_ric/prm_ric_u/ipv2013_u_bez.html
2. Мажак А.П. Вплив глобалізації на діяльність підприємств харчової промисловості / А. С. Полянська, А. П. Мажак // Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в

сучасних умовах: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 11-12 квітня 2019 р. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. – 332 с.

3. Товарна структура зовнішньої торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1218_u.htm

УДК 338.43 : 338.43

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРОХАРЧОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Пугачов В.М., к. екон. наук,
Пугачов М.І., д. екон. наук, проф.
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,
м. Київ, Україна

Активізація міжнародної інтеграції прискорила процеси входження українських товаровиробників у світові та регіональні ринки. Основними передумовами розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні є лібералізація та вступ до СОТ, збільшення кількості суб'єктів зовнішньоекономічних відносин. З набуттям членства в СОТ Україна отримала більший рівень доступу до ринків сільськогосподарських товарів і продовольства інших країн, для захисту торговельних інтересів вітчизняних товаровиробників на зовнішніх ринках і залучення іноземних інвестицій для розвитку вітчизняного агропромислового комплексу.

За період членства в СОТ експорт агрохарчової продукції в грошовому вимірі збільшився практично по всіх товарних групах. Так, якщо у 2010 р. з України експортовано агрохарчової продукції на 9,9 млрд дол. США, у 2015-2016 рр. – 14,6-15,3 млрд дол. США. У 2017 р. з України було експортовано на 17,8 млрд дол. США. При цьому сальдо зовнішньоторговельного балансу зросло більш як удвічі й становило 13,5 млрд дол. США. За підсумками 2018 р. експорт агрохарчової продукції (групи 1-24 УКТЗЕД, а також казеїн, альбуміни,

шкури, хутро, вовна та ін.) становив 18,8 млрд дол., а на імпорт – 5,5 млрд дол., що забезпечило позитивне сальдо майже у 13,4 млрд дол. [1]. Тобто обсяг експорту вітчизняною агрохарчової продукції у минулому році став рекордним. При цьому частка цієї продукції в загальному експорті країни становила 39,8%.

Вітчизняні виробники агрохарчової продукції отримали певні переваги від членства України в СОТ, що позначилося на збільшенні експорту зернових, олії та насіння олійних культур, а також деяких інших товарів. Саме ця продукція з низьким та середнім ступенем переробки становить основу українського експорту. Частка вищеназваних товарних позицій динамічно зростає. Так, у 2008 р. сумарна їх частка становила 62%, а у 2016-2017 рр. досягла 90%. Експорт продукції рослинництва стабільно переважає показники експорту продукції тваринництва. У 2010–2015 рр. частка продукції рослинництва перевищувала 90% у структурі експорту з України агрохарчової продукції, найвищий показник – 93,5% – припав на 2012 р.

Після вступу України до СОТ спостерігається тенденція щодо диверсифікації зовнішніх ринків, здебільшого за рахунок зменшення постачання товарів на традиційні ринки збуту країни СНД та збільшення частки експорту до країн Європи та Азії, що свідчить про значну фінансову спроможність цих регіональних ринків і конкурентоспроможність української продукції.

Крім того, суттєво зросла частка експорту України до країн Африки (7,7% від загального експорту сільськогосподарської продукції у 2008 р. до 15,0% у 2014 р. та 13,5% – 2017 р.). Чітко простежується географічна структура експорту агрохарчової продукції, де домінують чотири регіони: Азія, Європа, країни СНД та Африки. Недостатніми вбачаються обсяги експорту до інших регіонів: країн Північної та Південної Америки, Австралії й Океанії [2].

Значним поштовхом до розвитку зовнішньоекономічної діяльності стало підписання у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони (далі –

Угода про асоціацію), що забезпечує функціонування зони вільної торгівлі. За період дії Угода про асоціацію товарооборот агрохарчової продукції України з ЄС перевищив показники 2013 р. і становив у 2017 р. 8,1 млрд дол. США. Частка експорту агрохарчової продукції у загальному вітчизняному експорті товарів до ЄС за цей період збільшилася на 4,8 п.п. і становила 33,2%.

Експорт агрохарчової продукції з України характеризується нерівномірністю розподілу по країнах ЄС. Біля 70% його припадає на шість країн: Іспанія, Нідерланди, Італія, Польща, Німеччина і Франція. Протягом 2010–2017 рр. кожна з них імпортувала з України аграрної продукції більше ніж на 1 млрд дол. США. [3]. Така концентрація з часом посилюється.

Для переходу до експорту наукомісткої інноваційної продукції в умовах сталого розвитку економіки 27 грудня 2017 р. Кабінетом Міністрів України схвалено Експортну стратегію України («дорожню карту» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки [4], якою визначено стратегічні цілі:

створити сприятливі умови, що стимулюють торгівлю та інновації для диверсифікації експорту;

забезпечити розвиток послуг з підтримки бізнесу та торгівлі, здатних підвищити конкурентоспроможність підприємств, зокрема малих і середніх, та удосконалення навичок і компетенцій підприємств, зокрема малих та середніх, необхідних для участі в міжнародній торгівлі.

Українські експортери агрохарчової продукції активно освоюють світові та регіональні ринки, та мають резервів для подальшого збільшення експорту агрохарчової продукції. Це вимагає від державної влади виконання заходів Експортної стратегії України. Насамперед варто організувати здійснення постійного моніторингу світового ринку продовольства в розрізі країн, товарів та послуг, для виявлення нових, потенційно привабливих ніш для вітчизняних товарів.

Список використаних літературних джерел

1. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Food Outlook. Biannual Report on Global Food Markets. July 2018. /Food and Agriculture Organization. 2018. URL : <http://www.fao.org/3/CA0239EN/ca0239en.pdf>.
3. European Commission. *Agriculture and Rural Development*. URL : https://ec.europa.eu/agriculture/index_en.
4. Розпорядження Кабінет Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р «Про схвалення Експортної стратегії України (“дорожньої карти” стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80>

УДК 339

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО БРЕНДА УКРАЇНИ ЯК ЕКСПОРТЕРА ПРОДУКЦІЇ АПК

П'янкova O.B., канд. екон. наук., доц.
*Київський національний торговельно-економічний
університет, м. Київ, Україна*

В контексті розвитку національного бренду України, як експортоорієнтованої економіки, особливого значення набуває потреба реалізації положень Експортної стратегії [1]. Кінцевою метою визначений «наукомісткий та інноваційний експорт для стійкого розвитку та успіху на світових ринках» через:

- створення сприятливих умов, що стимулюють торгівлю та інновації для диверсифікації експорту;
- розвиток послуг з підтримки бізнесу та торгівлі, здатних підвищити конкурентоспроможність підприємств, в тому числі малого та середнього бізнесу;

- зміцнення навичок та компетенцій суб'єктів міжнародної економічної діяльності, зокрема малого та середнього бізнесу, необхідних для участі в міжнародній торгівлі.

Реалії сьогодення змушують констатувати, що національний бренд України ідентифікується у світі як аграрний або продовольчий. Країни-партнери все більше уваги приділяють налагодженню співпраці у сфері АПК, нарощенню обсягів закупівлі аграрної сировини та готових продуктів харчування.

Частка експорту продукції АПК у загальній структурі товарного експорту країни складає від 26% у 2012 році до 40% у 2018 році, з максимальним показником у 42% за результатами 2016 року (табл.1).

Таблиця 1

Товарний та аграрний експорт, млрд. дол США

Період	Товарний експорт	Експорт продукції АПК	Частка експорту продукції АПК, %
2012	68,8	17,9	26
2013	63,3	17,0	27
2014	53,9	16,7	31
2015	38,1	14,6	39
2016	36,4	15,3	42
2017	43,3	17,9	41
2018	47,3	18,8	40

Джерело: побудовано авторами за даними [2, 3]

Лідерами аграрного експорту у 2018 році залишаються олія, кукурудза, пшениця, ріпак (табл. 2).

Таблиця 2

Товари-лідери аграрного експорту України

місце	товар	млрд. дол. США
1	олія соняшникова, сафлорова або бавовняна	4,100
2	кукурудза	3,500
3	пшениця і суміш пшениці та жита	3,000
4	насіння ріпаку	1,000
5	макуха та інші тверді відходи від видобування рослинних жирів та олій, крім відходів від соєвої та арахісової олії	0,922
6	соя	0,831
7	ячмінь	0,682

8	м'ясо та субпродукти домашньої птиці	0,507
місце	товар	млрд, дол. США
9	сигари та сигарили, сигарети з тютюном або його замінниками	0,341
10	цукор	0,217

Джерело: побудовано за даними [2]

Акцентуючи увагу на сировинній орієнтації експорту, доречно відзначити позитивні здобутки, що реалізуються збільшенням частки переробленої продукції. Зокрема, хлібобулочних та кондитерських виробів, виробів з шоколаду, вершкового масла тощо.

З метою реалізації Експортної стратегії України Офісом з просування експорту проведено дослідження щодо перспектив реалізації експортного потенціалу. Пріоритетні ринки визначено за результатами побудови композитного рейтингу [4], з урахуванням 14 критеріїв, що визначали рівень економіки світу (розвиток національного бренду), рівень зростання економіки, потенціал споживання продуктів харчування. Перелік найбільш перспективних країн-ринків збуту українських товарів представлено у таблиці 3.

Таблиця 3

Перспективні ринки для реалізації експортного потенціалу України (10 країн, не включаючи ЄС)

№	Країна	Економіка світу	Рівень абсолютного зростання	Потенціал споживання харчових продуктів
1.	США	1	2	4
2.	Китай	2	1	1
3.	Туреччина	18	11	14
4.	Японія	3	7	13
5.	Грузія	115	99	119
6.	Молдова	141	121	117
7.	Ізраїль	35	30	74
8.	Індія	10	3	2
9.	Індонезія	16	6	6
10.	Білорусь	66	103	51

Джерело: [4]

З огляду на значну частку експорту АПК та продовольчих товарів у загальній структурі експорту, дискусійності набуває питання щодо перспектив

розвитку національного бренду економіки України, можливості гарантування продовольчої безпеки всередині країні, підвищення рівня життя населення, виконання пріоритетних задач «Експортної стратегії».

Список використаних літературних джерел

1. Експортна стратегія України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.EXPORT_20pages_30_03_17_FIN.pdf
2. Зовнішня торгівля України товарами у 2018 рік : [Електронний ресурс] .- Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2019/02/16.pdf>
3. Агробізнес України: інфографічний збірник 2016-2017 : [Електронний ресурс] .- Режим доступу: http://agribusinessinukraine.com/get_file/id/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2017-0510.pdf
4. Визначення країн у фокусі українського експорту: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1GRMbDYgkaBOYRwU4I6tg8zUB5Eiiw_8y8zks49berrK0/edit?usp=sharing

УДК 338.439

РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОЇ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ У ПІДТРИМАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Соколовська В. М., аспірант,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м.Київ, Україна

Маркетингова товарна політика може розглядатись як інструмент впливу на підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Підтримання конкурентоспроможності розглядається як одне із основних завдань при формуванні маркетингової товарної політики, яка визначає товарну стратегію підприємства, що спрямована на досягнення підприємством цільових позицій на ринку за допомогою товару [1, С. 112].

Конкурентоспроможність товару визначається як сукупність якісних і вартісних характеристик товару, що забезпечує задоволення конкретної

потреби і має здатність бути виділеним споживачем поміж аналогічних товарів, які пропонуються на ринку фірмами-конкурентами. Однією з головних умов конкурентоспроможності товару є максимізація питомого споживчого ефекту, який визначається співвідношенням споживчого ефекту (якість товару і післяпродажного обслуговування) до ціни споживання [2].

Ефективність товарної політики підприємства визначається дією чинників зовнішнього та внутрішнього середовища які за своєю природою та характером впливу можуть забезпечувати підвищення конкурентоспроможності, або ж її послаблювати. Взаємодія виробників товарів зі споживачами передбачає виникнення неструктурованих проблем, які важко спрогнозувати. Проте однією із характеристик маркетингової діяльності є багатоваріантність маркетингових рішень, які можуть реалізуватись як у маркетинговій товарній політиці, так і у різноманітних комбінаціях рішень при розробці комплексу маркетингу для різноманітних цільових сегментів.

Розробка маркетингової товарної політики буде забезпечувати розвиток конкурентних переваг підприємства лише у тому разі, коли вона буде адекватною реакцією на зміну ринкових викликів.

Від того, наскільки правильно і своєчасно підприємство реагує на зміни ринку, залежить ефективність його маркетингової діяльності.

У разі неефективної товарної політики структура асортименту товарів підприємства під впливом різних чинників зовнішнього середовища стає нестабільною та, як правило, не повною мірою відповідає попиту покупців, що за собою тягне цілу низку негативних наслідків для підприємства: зниження обсягів реалізації продукції та прибутковості діяльності, затоварювання складів нереалізованою продукцією, зниження ефективності функціонування підприємства в цілому.

До зовнішніх факторів формування товарної політики належать: бажання споживачів, стан конкуренції, зміни в зовнішньому середовищі, ринкова інфраструктура, чинне законодавство. До внутрішніх факторів відносяться:

позиція товару, ціна, якість, дизайн, імідж фірми, система пільг у кредитуванні продажу, організація післяпродажного обслуговування, маркетингова асортиментна концепція фірми [1, С.113]

Діченко А.Л. у роботі [3, С.156] визначає функції маркетингової товарної політики підприємств таким чином. До основних функцій маркетингової товарної політики відносяться: планування виробничого процесу, організація матеріально-технічного забезпечення, управління маркетинговою інноваційною політикою, управління якістю та конкурентоспроможністю продукції, забезпечення якісних характеристик товару попиту споживачів, управління асортиментом, виведення товару на ринок та його супровід, контроль виконання поставлених завдань тощо.

Проте, на нашу думку, у цьому переліку відсутні дві основні функції, які притаманні маркетинговій товарній політиці та сприяють підвищенню конкурентоспроможності товарів підприємства. Це функції мотивації та контролю. Функція контролю визначає відповідність товару, що пропонується ринку, вимогам споживачів щодо якості та кількості. Функція мотивації, яку реалізують при виборі маркетингової товарної політики, спрямована на мотивацію споживачів для придбання товарів, що пропонуються, на мотивацію співробітників підприємства для підвищення ефективності виробництва.

Саме тому розробка та здійснення товарної політики вимагає чіткого уявлення про стратегічні цілі виробничо-збутової діяльності підприємства; досконалого знання ринку та характеру його вимог; ясного уявлення про свої можливості та ресурси (дослідницькі, науково-технічні, виробничі, збутові, трудові тощо) у теперішній час та в перспективі [4, С. 62].

Для забезпечення підтримання конкурентоспроможності підприємства при формулюванні та реалізації маркетингова товарна політика повинна бути орієнтована на стратегічний розвиток підприємства.

Стратегічна орієнтація маркетингової товарної політики передбачає: оптимізацію товарного асортименту з урахуванням життєвого циклу товарів та

його збалансованості, що може бути визначена за допомогою матричного аналізу, наприклад, матриці БКГ; адаптацію товарного асортименту підприємства до вимог цільового ринкового сегменту та побажань споживачів; пропозицію товарів з відповідними якісними характеристиками (дотримання стандартів якості, виробництво безпечних товарів); використання конкурентних переваг високого порядку (захищеність патентами, відома товарна марка, висока якість сировини та матеріалів тощо) для випуску та реалізації конкурентоспроможної продукції; забезпечення своєчасного оновлення асортиментної лінійки відповідно до вимог ринку.

Список використаних літературних джерел

1. Головацька Л.В. Товарна політика в системі управління маркетингом / Л.В. Головацька // НАУКОВІ ЗАПИСКИ. – 2011. – №4 (37). – С.111 -116.
2. Гаркавенко С.С. Маркетинг. Підручник. – К.: Лібра, 2002. – 712 с.
3. Діченко А.Л. Особливості, чинники формування та функції маркетингової товарної політики сільськогосподарських підприємств як складової аграрного маркетингу / А.Л. Діченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 6, С. 153-157.
4. Карпенко В.Л. Генезис поняття “маркетингова товарна політика” у вітчизняній економічній літературі / В.Л. Карпенко // Вісник Хмельницького національного університету 2011, № 6, Т. 2, С. 62-65.

УДК 338.439.02

СУТНІСТЬ І СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ ДОСТУПНОСТІ В УКРАЇНІ

Федулова І.В., д. екон. наук, проф.
*Київський національний торговельно-економічний університет України, м.
Київ, Україна*

Доступність як категорія означає досяжність бажаного. Продовольчу доступність потрібно розглядати в фізичному і економічному аспектах. Фізичний аспект визначається можливістю держави виробити і доставити до

населення харчові продукти у обсязі, необхідному для забезпечення повноцінного харчування людини, відповідної якості. Економічний аспект визначається купівельною спроможністю населення, тобто можливістю купувати на ринку або виробляти в особистому господарстві продукти харчування у кількості та асортименті, що забезпечують нормальний рівень життя і здоров'я людини. Це доступ до продовольчих ресурсів всіх верств населення за рахунок наявного платоспроможного попиту.

Основними чинниками загрози продовольчій безпеці виступають: існування груп населення, які опинилися за межею бідності і не мають достатніх доходів для придбання мінімального набору продуктів харчування; структурна незбалансованість харчування за окремими складовими; низька і нестабільна якість продуктів харчування; виснаження природного потенціалу вітчизняного аграрного виробництва одночасно з його технологічною деградацією.

Показником фізичної доступності виступає відношення фізичного і бажаного рівнів продовольчого споживання. Бажання кожної людини в цій сфері можуть бути нераціональними або невизначеними. Аля для цього існують так звані цільові орієнтири, а саме медичні норми харчування. Такі норми розробляються фахівцями з гігієни харчування для статевовікових та професійних груп, враховуються географічні та соціальні умови.

Існують норми харчування двох видів:

1. Норми верхньої межі раціонального або оптимального харчування, перевищення якої породжує проблеми переїдання та надлишкової ваги. Досягнення таких норм означає, що завдання продовольчої доступності досягнуте і має місце стан продовольчого забезпечення населення.

2. Норми мінімального продовольчого споживання, що визначають нижню межу необхідного надходження поживних речовин. Такі норми розглядаються як пороги.

Норми верхньої межі раціонального харчування мають характер рекомендацій. Мінімальні норми продовольчого споживання розраховуються в Україні на основі закону «Про прожитковий мінімум» і затверджуються постановою Кабінету Міністрів [1]. Рівень споживання населенням харчових продуктів визначається як сукупний показник фактичного споживання окремих видів харчових продуктів в розрахунку на душу населення, а також добова калорійність харчового раціону, враховуючи його збалансованість за вмістом білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, макро- та мікроелементів.

Аналіз показав, що найбільш критичний рівень фізичної доступності в Україні спостерігається по фрукта, ягодам, горіхам та винограду[2]. По м'ясу і м'ясопродуктам, молоку і молокопродуктам, картоплі, овочам також існує рівень незадоволеного споживання. Причинами такої ситуації є низька інвестиційна привабливість ринку через потребу значного капіталу, високі ризики і відсутність державної підтримки сільськогосподарських виробників при наявності низької купівельної спроможності населення. Споживання яєць, цукру наближаються до раціональних норм, по хлібу - відповідає. А по олії і іншим рослинним жирам ми значно перевищуємо норми раціонального споживання.

Середня норма харчування для однієї людини має становити 2300-2400 ккал на добу. У випадку, коли цей показник стає нижчим 1800 ккал, тоді проявляється чітко виражене недоїдання, а коли цей показник проходить межу 1000 ккал на добу – очевидний голод (фізичний брак їжі). Граничний (пороговий) критерій добової калорійності харчового раціону в Україні становить 2500 ккал на добу [3], при цьому 55 % добового раціону повинне забезпечуватися за рахунок споживання продуктів тваринного походження. В цілому, в 2017 році населення України споживало продукти харчування, калорійність яких на 8,3 % більша за граничний рівень. Однак інша ситуація із структурою споживання, оскільки 55% має належати продуктам тваринного походження. В Україні ця норма не виконується, за досліджуваний період

українці споживали максимум 41% в 1990 році та мінімум 23% в 2000 році продуктів харчування тваринного походження. Позитивною тенденцією є те, що починаючи з 2000 року споживання продуктів харчування тваринного походження поступово збільшується. У 2017 році за рахунок продуктів тваринного походження середньодобова поживність раціону становила 28,9 % замість рекомендованих 55% загального раціону.

Значна частина продовольства у сільській місцевості і більша його частина в містах купується, то ціна – визначний фактор економічної продовольчої доступності. Задоволення потреб споживачів і успішна реалізація товарної пропозиції залежать також від ціни продукту, яку можна розглядати у двох аспектах: з точки зору споживачів і з точки зору підприємців, які виробляють і реалізують готову продукцію. Для споживачів ціна означає можливість у тій чи іншій мірі задовольняти свої потреби. Споживач готовий заплатити більш високу ціну за продукцію високої якості. З точки зору підприємця, прийнятна та ціна, яка дає можливість реалізувати вироблену продукцію і одержати достатній прибуток.

На рис. 1 показано, як змінювалась доступність харчування за 2000-2017 роки. Так, якщо у 2000 році на 1% витрат на харчування в бюджеті сукупних витрат домогосподарств приходилося 41 ккал, то в 2017 – 52,5, що на 28% рівня 2000 року. А значить доступність харчування у 2017 році покращилася порівняно із 2000 роком. Цікавим є те, що за цим показником можна порівнювати доступність харчування між окремими регіонами і країнами.

Динаміка вартості одиниці енергії добового раціону харчування середньостатистичного українця у співставленні із індексами споживчих цін також може слугувати важливим індикатором продовольчої доступності, що пов'язує якісний і кількісний рівень доступності харчування (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка вартості одиниці енергії добового раціону харчування і споживчих цін в Україні*

**Дані за 2015, 2017 роки без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях*

Розраховано за: [4]

Цей показник показує скільки для пересічного українця важливими при харчуванні є ціна і дохід.

Так, за 2010-2017 роки вартість 1 тисячі ккал зросла майже у 2,3 разів, звісно на це вплинули інфляційні процеси в Україні. Але, як показало дослідження, темпи зростання вартості 1 тисячі ккал за досліджуваний період окрім 2015-2016 років випереджали темпи зростання споживчих цін, це є свідченням того, що не тільки ціна формує продовольчу доступність але й рівень формування доходів. І при цьому вартість енергії добового раціону зростає швидше ніж в країні відбуваються інфляційні процеси.

Список використаних літературних джерел

1. Закон України "О прожиточном минимуме" от 15.07.99 г. N 966-XIV <https://www.profiwins.com.ua/ru/legislation/laws/1054.html>.
2. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України: Статистичний збірник / Державний комітет статистики України / За редакцією Ю.М. Остапчука. – К.: 2012. – 54 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 5.12.2007 № 1379 «Деякі питання продовольчої безпеки» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-п>

УДК 338.439

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Юринець З.В., д.е.н., проф.
Орихівська М.П., студентка
Львівський національний університет ім. І. Франка, м. Львів, Україна

Сільське господарство – одна з головних сфер матеріального виробництва, саме воно визначає специфічний спосіб життя 2,3 млрд осіб. Це насамперед стосується країн, що розвиваються, де в сільському господарстві в середньому зайнято майже 60 % населення, а в багатьох найбільш відсталих країнах ця частка ще більша. Загалом у цій сфері зайнято близько половини економічно активного населення планети [4; с.12].

Особливістю діяльності суб'єктів господарювання у сучасних умовах господарств є взаємодія з іншими суб'єктами, як на основі традиційних форм відносин, так і створення нових ринкових взаємовідносин. Така інтеграція зумовлює їхню фінансово-господарську поведінку, як інноваційну форму співпраці. Як наслідок – створення продукції для споживання, задоволення попиту, з метою одержання доходу.

На фоні зростання показників частки ВВП сільського господарства, мисливства та лісового господарства у загальній величині ВВП, а також його кінцевого використання динаміка кількості суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання в Україні, які формують вагомому частку ВВП відображає спадну тенденцію. Так, незважаючи на те, що за період з 2013 по 2017 рік збільшилась кількість приватних підприємств (на 11670) загальний показник кількості суб'єктів ЄДРПОУ в Україні стрімко

знизився (на 302570 одиниць) [1; с.6]. Причиною стало скорочення, насамперед, фермерських господарств, також колективних і державних підприємств. Зменшення кількості діючих господарюючих суб'єктів у сільському господарстві відбувається майже за всіма організаційно-правовими формами господарювання (табл. 1).

Таблиця 1

**Кількість діючих господарюючих суб'єктів у сільському господарстві
України**

Назва суб'єкту	Станом на 1 липня					Відхилення	
	2013	2014	2015	2016	2017	абс. 2017/ 2013	відн. 2017/ 2013
Усього, в тому числі:	57152	56493	56133	55866	55437,3	-1714,6	97,0
Господарські товариства	7819	7769	7757	8121	8221,6	402,6	105,1
Приватні підприємства	4333	4243	4140	4183	4133	-200	95,4
Виробничі кооперативи	1001	952	905	856	807,6	-193,3	80,68
Фермерські господарства	42101	41726	41488	40732	40275,6	-1825,3	95,6
Державні підприємства	345	322	311	294	277	-68	80,3
Підприємства інших форм господарювання	1553	1481	1532	1680	1722,3	169,3	110,9
<i>Особисті селянські господарства</i>	<i>4612100</i>	<i>4540400</i>	<i>4359000</i>	<i>4301800</i>	<i>4198366</i>	<i>-413734</i>	<i>91,0</i>

Джерело: узагальнено авторами за [2, с.12; 4,с.3].

У сільському господарстві катастрофічно зменшується кількість фермерських господарств та приватних підприємств [5]. Скорочення площ земельних ділянок, що застосовується для ведення здебільшого особистого селянського господарства є головною причиною щорічного зменшення кількості суб'єктів господарювання у сільському господарстві. Господарства населення збільшують площі ділянок виключно з метою ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Можна стверджувати, що в сфері сільського господарства України за скорочення кількості фермерських господарств простежується тенденція розширення виробництва продукції тваринництва та зростання кількості зайнятого населення.

У сільському господарстві все частіше починають займатись підприємницькою діяльністю селянські домогосподарства. Здебільшого, в основі підприємницької поведінки сучасних домогосподарств, особливо в міських поселеннях, лежить інвентарна модель (продукування власного інноваційного продукту й просування його на ринок) та комерційна модель (утворення нетрадиційних шляхів обміну послугами та інформацією) [5]. Зростає значення самозабезпечення домогосподарств.

Головним напрямом сільського господарства є рослинництво, а основою рослинництва – зернове господарство. Зернові культури становлять найважливішу групу продовольчих культур, які дають зерно – головний продукт харчування людини, корми для сільськогосподарських тварин і сировину для багатьох галузей промисловості [3; с.22]. На сьогодні сільське господарство країн, що розвиваються, внутрішньо дуже неоднорідне і включає два різні сектори – традиційний і сучасний. Найбільш високого рівня сьогодні сягає сільське господарство розвинутих країн Заходу, які вступили в стадію сталого розвитку. Різне зниження частки цієї сфери у ВВП, а також у зайнятості економічно активного населення у жодному випадку не свідчить про її занепад.

Список використаних літературних джерел

1. Валовий внутрішній продукт України. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp>.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Економічна поведінка (ЕП) індивідів, соціальних груп та інститутів. URL: <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/2012-06-25-13-15-09/17-2011-03-28-17-03-01/3487-2012-07-28-08-17-30.html>.
4. Сільське господарство світу. URL: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=24969>.
5. Соціально-економічний розвиток України за січень – листопад 2013 року. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ФІНАНСОВА РІВНОВАГА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИМСТВА

Юрій Е.О., к. екон. наук, доц.
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

Основою фінансової стійкості та основою досягнення фінансових цілей підприємства виступає його фінансова рівновага. Вона передбачає, що грошові надходження від усіх видів діяльності, якими займається підприємство повинні покривати потребу суб'єкта господарювання в капіталі для виконання поточних платіжних зобов'язань або, ще краще, перевищувати її.

Фінансова рівновага підприємства формується за дотримання позитивних показників рентабельності продаж, ефективності використання активів, покращення структури витрат та максимізації вартості підприємства. При цьому визначальним є одночасне досягнення багатьох фінансових показників, а саме: високих темпів росту оборотності активів, високої рентабельності реалізованої продукції, рентабельності чистих активів, рентабельності власного капіталу, оптимального плеча фінансового важеля, економічного зростання підприємства та високої його вартості, високих дивідендів.

Концептуальним моментом у процесі формування механізму фінансової рівноваги є необхідність забезпечення такого стану економічної системи, коли у процесі її функціонування, для якого характерним є нестійке загострення фінансових суперечностей між векторами дохідності, ліквідності та ростом підприємства, створюється можливість забезпечення їх рівноваги та відповідний рівень фінансово-економічної безпеки.

Дослідити стан фінансової рівноваги підприємства дає змогу аналіз показників її динамічного стану.

Аналіз умов дотримання динамічної фінансової рівноваги (на прикладі ПАТ «Чернівецький хлібокомбінат») було проведено за допомогою перевірки

виконання співвідношення, складники якого розшифровано в табл. 1:

$$T^{BK} > T^{FA} > T^K > T^{HFA} > T^3 \quad (1)$$

Таблиця 1

**Показники динамічної фінансової рівноваги
ПАТ «Чернівецький хлібокомбінат» за 2014-2018 роки**

Показник	Темп зміни власного капіталу	Темп зміни фінансових активів	Темп зміни сукупного капіталу	Темп зміни нефінансових активів	Темп зміни зобов'язань
2014					
величина, %	102,06	159,4	117,76	100,49	129,73
ранг, од.	4	1	3	5	2
2015					
величина, %	116,29	117,44	114,48	112,53	113,39
ранг, од.	2	1	3	5	4
2016					
величина, %	112,53	107,03	105,17	103,92	100,71
ранг, од.	1	2	3	4	5
2017					
величина, %	104,68	101,77	108,86	113,39	111,3
ранг, од.	4	5	3	1	2
2018					
величина, %	106,28	77,95	86,4	91,68	73,73
ранг, од.	1	4	3	2	5

Порівняння темпів росту фінансових показників ПАТ «Чернівецький хлібокомбінат» показало, що умови динамічної фінансової рівноваги виконуються для нього тільки у 2016 році.

Вираженою особливістю не дотримання фінансової рівноваги за останні роки діяльності підприємства є диспропорція інтенсивності зміни нефінансових та фінансових активів, що є порушенням теорії пропорційності функціонування та розвитку суб'єкта господарювання.

Хоча виявлені відхилення фінансового стану ПАТ «Чернівецький хлібокомбінат» від стану фінансової рівноваги не є критичним, проте вони потребують негайного реагування з боку фінансового менеджменту для врегулювання наявних диспропорцій.

З метою покращення фінансової рівноваги і, як наслідок, фінансової стійкості підприємства доцільно вжити заходів щодо: укріплення конкурентних позицій підприємства, розширення його ринків збуту, збільшення інвестування у відтворювальні процеси.

Список використаних літературних джерел

1. Вінцюк Т.В., Кривов'язюк І.В. Діагностика фінансової рівноваги провідних автомобілебудівних корпорацій світу. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 27. 2018. С.157-162.
2. Грачев А.В. Финансовая устойчивость предприятия: критерии и методы оценки в рыночной экономике. Москва. 2010. 400 с.
3. Гудзь Т.П. Фінансова рівновага підприємства у системі сучасних економічних відносин. *Вісник соціально-економічних досліджень*. № 2 (66). 2018. С. 63-74.
4. Кайдрович Х.І. Діагностування фінансової рівноваги підприємства як інструмент забезпечення його фінансової безпеки. *Науковий вісник НЛТУ України*. Вип. 25.7. 2015. С. 188-199.